

Univerzita Karlova

Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Eliška Ponikelská

Regionální vývoj plodnosti v Itálii mezi lety 1990–2022

Regional development of fertility in Italy between 1990–2022

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Praha, 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 27. 4. 2024

Poděkování:

Tímto bych chtěla velmi poděkovat vedoucímu práce doc. RNDr. Lud'ku Šídlovi, Ph.D., za všechny poskytnuté rady, trpělivost a ochotu. Rovněž děkuji své rodině a přátelům za podporu.

Regionální vývoj plodnosti v Itálii mezi lety 1990–2022

Abstrakt

Cílem práce je zanalyzovat a popsat vývoj plodnosti v Itálii dle regionů NUTS 1 a NUTS 2 v období 1990–2022. V analýze práce rovněž rozebírá, jaké mohly být potenciální faktory, které přispěly k regionálním změnám intenzity a časování plodnosti. Práce využila data z Italského statistického úřadu (ISTAT) a na jejich bázi zkoumá základní ukazatele plodnosti a časování, jako je úhrnná plodnost, průměrný věk matky při narození dítěte nebo specifické míry plodnosti dle věku. Analýza je doplněna o kapitolu sledující vliv úrovně regionálního členění země na regionální diferenciaci plodnosti v Itálii, ve které jsou zkoumány meziregionální rozdíly a vnitroregionální rozdíly a jejich podíl na celkové variabilitě plodnosti v Itálii ve vybraných obdobích. Z analýzy vyplývá, že plodnost v regionech se ve sledovaném období měnila nejen v rámci intenzity, ale i z hlediska regionální diferenciaci.

Klíčová slova: Itálie, plodnost, extrémně nízká plodnost, regiony

Regional development of fertility in Italy between 1990–2022

Abstract

The work's objective is to examine and characterise the development of fertility in Italy between 1990 and 2022 in terms of the NUTS 1 and NUTS 2 regions. The analysis in the work also addresses possible contributing reasons to changes in fertility intensity over time in different regions. The study examined basic indicators of fertility and timing, such as Total fertility rate, the mother's average age at birth, or age-specific fertility rates, using data from the Italian Statistical Office (ISTAT). based on which it investigates fundamental markers of fertility and timing, such as total fertility rate, the mother's average age at birth, or age-specific fertility rates. A chapter examining the impact of the degree of regional division on the regional differentiation of fertility in Italy supports the analysis. It looks at between and inter-regional differences and how they contribute to the overall variability of fertility in Italy during particular time periods. The research demonstrates that during the observed period, fertility in the regions varied in terms of both intensity and regional differentiation.

Key words: Italy, fertility, lowest-low fertility, regions

OBSAH

Přehled použitých zkratk	8
Seznam obrázků	9
Seznam tabulek	9
Seznam grafů	10
1 Úvod	11
1.1 Stručná historie Itálie.....	12
1.2 Administrativní vymezení Itálie.....	13
2 Teoretická východiska	18
2.1 Změny v reprodukčním chování v Evropě v průběhu 20. století	18
2.1.1 Období 1. poloviny 20. století	18
2.1.2 Druhý demografický přechod	19
2.2 Historický a sociální kontext vývoje plodnosti v Itálii	22
2.2.1 „Lowest-low fertility“ v italském kontextu	24
2.2.2 Návrhy opatření pro oživení plodnosti v Itálii.....	27
2.3 Výzkumné otázky a hypotézy	28
3. Data a metodologie	29
3.1 Zdroje dat.....	29
3.2 Metody výzkumu.....	29
3.2.1 Limitace práce	32
4. Analýza regionálního vývoje plodnosti v Itálii 1990–2022	33
4.1 Vývoj intenzity a struktury plodnosti na úrovni NUTS 1	33
4.2 Regionální diferenciace plodnosti dle NUTS 2.....	39
4.2.1 Severozápadní Itálie.....	43
4.2.2 Severovýchodní Itálie.....	44
4.2.3 Centrální Itálie	46
4.2.4 Jižní Itálie	48
4.2.5 Ostrovní Itálie.....	49
4.3 Vliv úrovně regionálního členění na regionální diferenciaci plodnosti.....	51

Závěr.....	55
Seznam použité literatury	57
Seznam datových zdrojů.....	61
Přílohy	63

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

NUTS	Nomenklatura jednotek pro územní statistiku
ITC	Severozápadní Itálie
ITD	Severovýchodní Itálie
ITE	Centrální Itálie
ITF	Jižní Itálie
ITG	Ostrovní Itálie
ISTAT	Italský statistický úřad
SDT	Druhý demografický přechod

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Itálie, regiony NUTS 1 a NUTS 2, 2014	14
Obrázek 2 – Model prvního a druhého demografického přechodu.....	20
Obrázek 3 – Úhrnná plodnost v Itálii dle NUTS 2, 1990–2022, vybraná období.....	39
Obrázek 4 – Změna úhrnné plodnosti v Itálii dle NUTS 2, mezi lety 1990 a 2022	40
Obrázek 5 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, 1990–1992 a 2020–2022	42

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 – Populační charakteristiky regionů NUTS 1, 2022.....	15
Tab. 2 – Socioekonomické charakteristiky regionů NUTS 1, 2022.....	15
Tab. 3 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech	44
Tab. 4 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022	44
Tab. 5 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech.....	46
Tab. 6 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022	46
Tab. 7 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech	47
Tab. 8 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–1992 a 2020–2022.....	47
Tab. 9 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech	49

Tab. 10 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022.....	49
Tab. 11 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech.....	50
Tab. 12 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022.....	51
Tab. 13 – Vývoj ukazatelů regionální diferenciaci úrovně úhrnné plodnosti v Itálii dle NUTS 2, 1990–2022, vybraná období.....	52
Tab. 14 – Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu pořadí regionů NUTS 2 dle úhrnné plodnosti, Itálie, 1990–2022, vybraná období.....	52
Tab. 15 – Vývoj ukazatelů regionální diferenciaci úrovně úhrnné plodnosti v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022, vybraná období.....	53
Tab. 16 – Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu pořadí regionů NUTS 1 dle úhrnné plodnosti, Itálie, 1990–2022, vybraná období.....	53

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Úhrnná plodnost v Itálii, 1952–2022.....	24
Graf 2 – Podíl dětí narozených mimo manželství v Itálii, 1990–2022.....	26
Graf 3 – Úhrnná plodnost v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022.....	34
Graf 4 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022..	36
Graf 5 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022.....	37
Graf 6 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky v Itálii dle NUTS 1, 1990–1992.	38
Graf 7 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky v Itálii dle NUTS 1, 2020–2022.	38
Graf 8 – Úhrnná plodnost v regionech Severozápadní Itálie, 1990–2022.....	43
Graf 9 – Úhrnná plodnost v regionech Severovýchodní Itálie, 1990–2022.....	45
Graf 10 – Úhrnná plodnost v regionech Centrální Itálie, 1990–2022.....	47
Graf 11 – Úhrnná plodnost v regionech Jižní Itálie, 1990–2022.....	48
Graf 12 – Úhrnná plodnost v regionech Ostrovní Itálie, 1990–2022.....	50
Graf 13 – Vývoj podílů meziregionálních a vnitroregionálních rozdílů na celkové variabilitě úrovně úhrnné plodnosti v regionech Itálie, 1990–2022, vybraná období, v %.....	54

Kapitola 1

Úvod

Itálie, oficiálně Italská republika, je státní útvar s rozlohou 302 068 km² spadající do oblasti jižní Evropy (ISTAT, 2023a). K prvnímu lednu roku 2022 činil populační stav této země 59 030 133 obyvatel (ISTAT, 2023b), to znamená, že po Turecku, Německu a Francii je Itálie dle Eurostatu (2023) čtvrtou nejlidnatější zemí Evropy a zároveň jednou ze zemí s nejvyšší nadějí dožití při narození (ženy: 84,8 let a muži: 80,7 let) (Eurostat, 2022a). Další demografické charakteristiky a jejich vývoj v čase jsou dostupné v přílohové části v příloze 1.

Itálie je rovněž členským státem významných společenství G20 a G7, jejichž úlohou je starat se o koordinaci hospodářských politik zemí a určování kurzu diskuzí ohledně globálních výzev, jakožto uskupení průmyslově nejrozvinutějších zemí světa (Evropská komise, 2022). I přes svou mezinárodní významnost dnes však Itálie čelí vnitřním problémům, které mohou do budoucna znamenat větší ztrátu než jen pokles ekonomického potenciálu.

Itálie se dnes drží na prvních příčkách v evropském obrazu regionálních rozdílů díky svým silným socioekonomickým a kulturním rozdílům mezi regiony, zejména je patrná polarita sever/jih. Rodinné struktury a demografická dynamika rozhodně nejsou výjimkou z tohoto pravidla (Caltabiano, Rosina, 2018). Jako většina vyspělých evropských zemí dnes Itálie čelí úbytku populace čili „depopulaci“, která je zde velmi aktuálním tématem a představuje do budoucna obrovskou výzvu. S populačním stárnutím a úbytkem obyvatelstva je přímo spojená plodnost, přesněji dlouhodobě extrémně nízká míra plodnosti, která v Itálii nastala v 90. letech 20. století a u níž stále nedochází k dlouhodobě udržitelnému zvýšení (Kohler a kol. 2002).

Plodnost je jedním ze základních demografických jevů a pochopení vývoje a faktorů, které mohou míru plodnosti ovlivňovat, je klíčové pro budoucí ubírání se země v oblasti zdravotnického a sociálního systému, ekonomické udržitelnosti a kulturního odkazu.

Tato práce se tedy zaměřuje na analýzu vývoje intenzity plodnosti v Itálii s bližším zaměřením na regionální diferenciaci, jelikož sledováním rozdílného regionálního vývoje můžeme lépe porozumět faktorům, které plodnost ovlivňují.

Cílem bakalářské práce je tedy popsat vývoj plodnosti v Itálii a zanalyzovat regionální rozdíly ve vývoji u italských regionálních celků NUTS 1 a NUTS 2 mezi lety 1990–2022, tj. v období, kdy v této zemi můžeme zaznamenat právě extrémně nízké hodnoty úhrnné plodnosti. Dalším cílem práce je zanalyzovat přítomnost meziregionálních rozdílů na úrovni administrativních jednotek NUTS 1 a rovněž pak zanalyzovat vnitroregionální rozdíly na úrovni NUTS 2 uvnitř příslušných administrativních jednotek NUTS 1. Na základě těchto cílů byly stanoveny

výzkumné otázky a hypotézy, pomocí nichž se práce snaží vysvětlit jak přesuny intenzity plodnosti v rámci jižních a severních regionů Itálie tak i vliv regionální příslušnosti na plodnost (více v kapitole 2.3).

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. Na úvod je představena stručná historie Itálie (počínající její unifikací v roce 1861), která poskytuje základní formu pro administrativní vymezení Itálie. Následuje podkapitola věnovaná klasifikaci „Nomenklatur jednotek pro územní statistiku“ od Eurostatu neboli NUTS, přičemž tomuto regionálnímu vymezení se bakalářská práce věnuje v analytické části. Druhá kapitola pak popisuje změny v reprodukčním chování v Evropě se zaměřením na Itálii v průběhu 20. a 21. století. Historický vývoj plodnosti s bližším přiblížením regionální diferenciaci Itálie poskytuje teoretický základ pro analytickou část, která se zabývá vývojem plodnosti v Itálii dle územního vymezení NUTS 1 a NUTS 2 v období 1990–2022 a zkoumá, jak se v průběhu času měnila její regionální diferenciaci.

1.1 Stručná historie Itálie

Historie Itálie je velmi rozmanitá a sahá již do období starověku, nicméně jako oficiální státní útvar se Itálie začala formovat až v letech 1848–1870. Během tohoto období došlo nejen v Itálii, ale i v různých částech Evropy k zásadním politickým transformacím, které položily základní kameny státních uspořádání tak, jak je známe dnes (Duggan, 2014).

Tehdejší italské území se dělilo na několik teritorií, přičemž hlavní z nich bylo Království Sardinie na severu, centrální Papežský stát a Království dvou Sicílií na jihu země. Nadvláda těchto oblastí však nebyla jednotná. V období 1848–1870 propuklo na tehdejší území Itálie nacionalistické hnutí (vedené patrioty jako například Giuseppe Garibaldi nebo Giuseppe Mazzini) zvané Risorgimento, jehož hlavním cílem bylo vytvořit jednotný italský stát. V březnu roku 1861 vzniklo unifikované Italské království (bez regionů jako Benátsko na severu, či Papežský stát s centrem ve Vatikánu v Římě, který ale díky revolucím ztratil převážnou část svého území). Prvním vládcem tohoto nově vzniklého státního útvaru se stal Viktor Emanuel II. Přesto, že království bylo formálně sjednoceno, byla ve skutečnosti na jeho území stále přítomna výrazná politická fragmentace. Pro mnoho obyvatel tak bylo složité ztotožnit se s identitou nově zbudovaného Italského království, jehož státní hranice jsou téměř totožné se státními hranicemi Itálie, jak ji známe dnes. V roce 1870 bylo dokončeno sjednocení Itálie anexí Říma, který byl poté určen jako hlavní město nového Italského království (Duggan, 2014).

V rámci konce 19. století a první poloviny 20. století pak procházela Itálie významnými územními změnami. V roce 1929 byla uznána nezávislá suverenita Vatikánu (Britannica, 2024).

Poté probíhaly další územní změny například v souvislosti se získáním afrických kolonií anebo s teritoriálními změnami v rámci druhé světové války. Poslední územní změnou bylo opětovné připojení části regionu Terstu v roce 1954, díky čemuž získalo území Itálie dnešní podobu (Sluga, 1994). Nicméně nehledě na státní jednotnost, pomyslné rozdělení na severní, centrální a jižní část přetrvává v Itálii dodnes, ať již v rovině socioekonomické či kulturní.

Zkoumání regionální diferenciaci je velmi důležité téma, které může poskytnout hlubší pochopení pro mnoho souvislostí, a nejenak tomu je i u plodnosti, která je pro Itálii velmi aktuálním tématem.

1.2 Administrativní vymezení Itálie

Itálie je neoficiálně rozdělena do pěti územních částí: Severozápadní Itálie, Severovýchodní Itálie, Centrální Itálie, Jižní Itálie a Ostrovní Itálie. Tyto územní části nedisponují žádnými pravomocemi a slouží spíše jako orientační rámec při geografickém zasazení nižších regionálních jednotek. Administrativně je Itálie rozdělena do 20 krajů, 107 provincií a 7896 obcí neboli municipalit, z čehož obec je nejmenší správní jednotkou (ISTAT, 2024). Kraje, provincie i obce mají svůj vlastní statut spolu s pravomocemi a funkcemi, které jim jsou dle ústavy (čl. 114) přiděleny. Krajská zřízení Piemonte, Valle d'Aosta, Lombardia, Trentino-Alto Adige, Veneto, Friuli Venezia Giulia, Liguria, Emilia Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Lazio, Abruzzo, Molise, Campania, Puglia, Basilicata, Calabrie, Sicilia a Sardegna byla etablována v polovině 20. století a jsou nejvýznamnějšími územními celky státu (čl. 131).

Jsou tu ovšem ještě krajská zřízení jako Trentino Alto Adige, Valle d'Aosta, Friuli Venezia Giulia, Sardinia a Sicilia, která mají speciální označení „autonomní regiony“, a rozsahem pravomocí se mírně odlišují od krajů s běžným statutem. Autonomními regiony byly dle italské ústavy (čl. 116) zřízeny za účelem ochrany jejich historických a kulturních charakteristik. Autonomní regiony nemusí být pouze krajská územní zřízení, ale autonomiemi jsou také provincie Trento a Bolzano.

Další způsob, jak přistupovat k administrativnímu vymezení regionů v Evropě, začal implementovat Eurostat koncem 90. let 20. století. Toto vymezení je známé pod názvem „Nomenklatura jednotek pro územní statistiku“, zkráceně NUTS. Nomenklatury vznikly pod záštitou Evropské unie s cílem snazší kategorizace a uspořádání územních jednotek členských států pro sběr regionálních statistik a možnost socioekonomické analýzy regionů za účelem efektivnější správy regionálních politik. Nomenklatury mohou nabývat čtyř úrovní, a to NUTS 0 na úrovni státu (např. Itálie), NUTS 1 na úrovni územních částí (např. Jižní Itálie), NUTS 2 na úrovni krajů (např. Lazio) a NUTS 3 na úrovni provincií (např. Verona) (Eurostat, 2021).

Většina hranic NUTS jednotek respektuje již existující hranice regionů země, které byly formovány kulturními, socioekonomickými či historickými souvislostmi ještě před tím, než byla klasifikace NUTS zavedena. V případě Itálie klasifikace NUTS odpovídá vymezeným územním částím (NUTS 1), regionům (NUTS 2) a provinciím (NUTS 3) (ISTAT, 2024). Výjimkou je rozdělení regionu Trentino-Alto Adige v roce 2003 na dva kraje na úrovni NUTS 2: Provincia Autonoma di Bolzano a Provincia Autonoma di Trento. NUTS 1 je tudíž v Itálii pět, NUTS 2 dvacet jedna a NUTS 3 sto sedm (Eurostat, 2021).

Rozdělení země na regiony NUTS 1 se zahrnutím krajů NUTS 2 a nejvýznamnějších měst regionů je znázorněno na obrázku 1.

Obrázek 1 – Itálie, regiony NUTS 1 a NUTS 2, 2014

Zdroj: ČSÚ, 2014a

Následující část této kapitoly se věnuje detailnějšímu představení územních jednotek NUTS 1 a NUTS 2. Tuto část uvozují tab. 1 a tab. 2. Pro přehlednost byla vytvořena tabulka obsahující názvosloví těchto územních jednotek, ve které je k nahlédnutí jejich italský a český překlad společně s kódovou klasifikací dle Eurostatu. Tato tabulka je dostupná jako příloha 16.

Tab. 1 – Populační charakteristiky regionů NUTS 1, 2022

	Počet obyvatel k 1.1 (v mil.)	Rozloha (v km ²)	Hustota zalidnění (obyvatel/km ²)	Naděje dožití při narození (obě pohlaví, v letech)
Sever				
Severozápadní Itálie (ITC)	15,83	57 926	273,30	82,90
Severovýchodní Itálie (ITD)	11,54	62 384	185,00	83,33
Centrální Itálie (ITE)	11,72	58 027	202,04	83,10
Jih				
Jižní Itálie (ITF)	13,51	73 797	183,10	81,80
Ostrovní Itálie (ITG)	6,42	49 931	128,58	81,53

Zdroj: ISTAT, 2022b; 2023a; 2023b, vlastní zpracování

Tab. 2 – Socioekonomické charakteristiky regionů NUTS 1, 2022

	Podíl cizinců v populaci (v %)	Míra nezaměstnanosti ve věku 25–34 let (v %)	GDP na obyvatele (v EUR)
Sever			
Severozápadní Itálie (ITC)	10,86	7,10	40 888
Severovýchodní Itálie (ITD)	10,86	5,50	39 311
Centrální Itálie (ITE)	10,59	9,60	35 051
Jih			
Jižní Itálie (ITF)	4,29	18,25	21 968
Ostrovní Itálie (ITG)	3,63	21,35	20 988

Zdroj: ISTAT, 2023c; 2023d; 2023e, vlastní zpracování

Severozápadní Itálie

Územní část NUTS 1 Severovýchodní Itálie, italsky „Nord-ovest“, pro klasifikaci označena jako „ITC“, byla k 1. lednu 2022 územní částí s nejvyšším počtem obyvatel, a to téměř 16 milionů. Na úrovni NUTS 2 je oblast tvořena regiony Piemonte, Valle d’Aosta, Liguria a Lombardia (ISTAT, 2023b). Severovýchodní Itálie je známá především svým kulturním odkazem, rozmanitou krajinou a ekonomickým potenciálem. Rozkládá se na území Pádské nížiny a ze severu je území lemováno Alpami. Právě tyto vhodné fyzicko-geografické podmínky pomohly vytvořit prostředí pro rozvoj nejprve zemědělství a s postupem času i průmyslu, který je na severu

Itálie dnes dominantní. K tomu se také vztahuje vysoká míra zaměstnanosti. Severozápadní Itálie si vede nejlépe v míře hrubého domácího produktu na obyvatele, přičemž ekonomicky nejsilnější region je Lombardie. Díky ekonomické prosperitě a kvalitním sociálním podmínkám je Severozápadní Itálie atraktivní destinací jak pro Italy samotné, tak pro mezinárodní migranty. Hlavními centry oblasti jsou Turín, Janov a Milán (Eurostat, 2022b).

Severovýchodní Itálie

Severovýchodní Itálie, italsky „Nord-est“, klasifikováno pod názvem „ITD“, dosahovala k 1. lednu 2022 počtu 11,5 milionů obyvatel. Na úrovni NUTS 2 je oblast tvořena pěti regiony: Veneto, Friuli Venezia Giulia, Emilia Romagna a autonomními regiony Bolzano a Trento (ISTAT, 2023b). Region je do jisté míry velmi podobný severozápadní územní části. Se severozápadem sdílí mimo jiné příznivé ekonomické podmínky, vysokou míru zahraničních přistěhovalců a silnou míru industrializace (Eurostat, 2022b). S tím je ale spojena i nepříjemná realita znečištění ovzduší, které je přítomno po celé Pádské nížině a každoročně přispívá ke zvýšeným mírám respiračních onemocnění na celém severu Itálie. Míra znečištění ovzduší v severních regionech je dlouhodobě nejvyšší na celém území Itálie (Copernicus, 2020). I přesto je Severovýchodní Itálie nadmíru oblíbené turistické středisko. Atraktivní destinace jsou například Dolomity, jezero Garda a centra regionu jako Benátky, Verona, Bolzano, Boloňa či významný přístav Terst.

Centrální Itálie

Centrální Itálie, italsky „Centro“, pro účely klasifikace označeno jako „ITE“ s počtem obyvatel 11,7 milionů k 1. lednu 2022 je tvořena čtyřmi NUTS 2 regiony: Toscana, Umbria, Marche a Lazio (ISTAT, 2023b). Region ve středu Itálie je proslulý svou velmi typickou krajinou lemovanou Apeninským pohořím. Centrální Itálie má velmi příhodné klimatické a geografické podmínky pro rozvoj zemědělství. Nesporná je rovněž historická významnost tohoto regionu s dominantními centry jako Florencie, Pisa, Siena nebo hlavní město Řím (Eurostat, 2022b). V Římě se nachází také Městský stát Vatikán, který je centrem Římskokatolické církve, která má hluboké kořeny v italské historii a kultuře a dodnes zde hraje významnou roli (Vignoli, Salvini, 2014). Oblast je jakýmsi pomyslným mezníkem, kde se střetávají socioekonomické rozdíly mezi severem a jihem Itálie. Socioekonomicky má region spíše blíže v severním regionům.

Jižní Itálie

Jižní Itálie, italsky „Sud“ klasifikována pod názvem „ITF“ je nejjihnější region pevninské Itálie a zároveň i největší region na úrovni NUTS 1 v Itálii. Počet obyvatel v této oblasti k 1. lednu 2022 činil 13,5 milionu, což z Jižní Itálie tvoří druhý nejlidnatější region. Oblast se skládá z šesti regionů na úrovni NUTS 2: Abruzzo, Molise, Campania, Puglia, Basilicata a Calabria (ISTAT, 2023b). Co se týče ekonomické schopnosti, Jižní Itálie patří ke slabším regionům díky slabému industriálnímu potenciálu. Region je závislý na primárním sektoru a příjmům z turismu. Nízký ekonomický potenciál vede k omezené nabídce pracovních

příležitostí, a tudíž i k dlouhodobému trendu nezaměstnanosti převážně mezi mladými do 30 let (Eurostat, 2022b).

Tato oblast je rovněž známá svou seismickou aktivitou a častými přírodními katastrofami. Díky kombinaci nepříznivých přírodních podmínek a slabé ekonomice čelí Jižní Itálie také čím dál tím silnější depopulaci v rurálních oblastech (East, 2017). Další nepříjemnou skutečností je přítomnost mafiánských organizací, které podřívají italskou ekonomiku a mohou ovlivňovat politická rozhodnutí a lokální správu (Camera, Bodrero, 2013).

Ostrovní Itálie

Poslední územní část NUTS 1 Ostrovní Itálie též italsky jako „Isole“, pro účely klasifikace s názvem „ITG“, je nejmenším regionem NUTS 1 v Itálii. Skládá se pouze ze dvou regionů úrovně NUTS 2, a to ostrovů Sardinia a Sicilia. Zároveň je to region, který je i co do populace nejmenším z celé Itálie s 6,4 miliony obyvatel k 1. lednu 2022 (ISTAT, 2023b). Socioekonomicky je tento region velmi podobný regionu Jižní Itálie. Slabé ekonomické postavení regionu potvrzuje i průzkum Eurostatu „living conditions statistics at regional level“ z roku 2022, kdy v regionu NUTS 2 Sicilia byl podíl obyvatel ohrožených chudobou a sociálním vyloučením téměř 40 % (Eurostat, 2022c). 80 % hrubého domácího produktu Ostrovní Itálie závisí na službách a příjmech z turismu, což z ní činí výrazně zranitelnou oblast (Eurostat, 2022b). Zároveň se také region potýká s častými přírodními katastrofami jako zemětřesení, vulkanická aktivita či v poslední době rozsáhlé požáry, které vypukly v červnu 2023 na ostrově Sicilia (Seznam zprávy, 2023). To rovněž nepřispívá k ekonomické robustnosti oblasti převážně závislé na příjmech terciéru.

Kapitola 2

Teoretická východiska

2.1 Změny v reprodukčním chování v Evropě v průběhu 20. století

Reprodukční trendy evropské populace prošly během 20. století dynamickým vývojem a značnými změnami. V tomto období docházelo k významným transformacím politického, ekonomického a sociálního rázu, které následně přispěly ke změnám postojů, hodnot a praktik souvisejících s rodinným plánováním a reprodukčními preferencemi.

2.1.1 Období 1. poloviny 20. století

Koncem 19. století a v první polovině 20. století prožívala evropská společnost stále trvající obrození z přetrvávající demografické revoluce¹, jejíž počátek se datuje k druhé polovině 18. století. Pokles celkové i kojenecké úmrtnosti díky rozvoji medicíny, věd a technologií, s tím spojená zvyšující se naděje dožití při narození a celková kvalita života, ekonomický rozvoj a intenzivní urbanizace, to všechno mělo vliv na změnu reprodukčních způsobů v moderní společnosti. Vzhledem k tomu, že demografická revoluce byla spojená s průmyslovou revolucí na konci 18. století, tendence zlepšování úmrtnostních poměrů a snižování plodnosti se nejdříve projevíly ve státech západní Evropy jako Velká Británie či Francie, kde průmyslová revoluce započala. Postupně se směrem od západu na východ trendy spojené s demografickou revolucí šířily do severní Evropy, následně do jižní Evropy a s mírným zpožděním do východní Evropy (Pavlík a kol., 1986).

Odhadovaná úhrnná plodnost (definice viz kapitola 3.2) na konci 19. století byla ve Francii 3,1 dítěte na ženu, ve Švédsku 3,9, v Itálii 4,7 a v Maďarsku 5,8 dítěte na ženu (Coale, 1984) a (Franklin, 2003). Přesto, že míry plodnosti v Evropě na přelomu 20. století kontinuálně klesaly, na dnešní poměry byly v tomto období pořád relativně vysoké. Tradiční rodinné struktury, vysoká a časná sňatečnost (která byla v tu dobu neodmyslitelně spojená se založením rodiny), nízký průměrný věk matky při narození 1. dítěte nebo omezený přístup k antikoncepci a potratům, to všechno udržovalo míry plodnosti na poměrně vysokých hodnotách.

Meziválečné období pak bylo symbolem kolísavých hodnot úhrnné plodnosti. Země Evropy zažily prudký pokles a následně prudký nárůst úhrnné plodnosti v souvislosti s válečným

¹ „Demografická revoluce je termín, který pojednává o procesu přechodu ze situace, kdy úrovně plodnosti a úmrtnosti byly zprvu relativně vysoké k pozdějším úrovním relativně nízkým, který se postupně uskutečňuje ve všech zemích“ (Pavlík Kalibová, 2005, s. 112).

obdobím a poválečným ekonomickým zotavením. Rovněž zvyšující se emancipace žen a jejich ekonomická aktivita přispívala k obecnému poklesu plodnosti v Evropě (Gaddy, 2023). Glass (1968) například hovoří o demografické depresi ve třicátých letech ještě podpořené ekonomickou krizí a související vysokou nezaměstnaností.

Před druhou světovou válkou se dala Evropa dle úrovně plodnosti rozdělit do dvou částí: severozápadní a jihovýchodní. V severozápadní části již doznívala demografická revoluce, a tudíž to byla oblast s relativně nízkou intenzitou plodnosti (1,8–2,4 dítěte). Jihovýchodní Evropa byla v tomto směru lehce opožděná, a tak zde úhrnná plodnost před druhou světovou válkou dosahovala hodnot 2,9–4,1 dítěte (Tietze, 2004).

Během druhé světové války pak u mnoha evropských států nastal zlom. V zemích jako Francie, Belgie, Itálie či Československo se začaly rozšiřovat propopulační politiky zavedené v Německu v rámci převzetí moci nacisty. Opět došlo ke zvýšení sňatečnosti a následně plodnosti, a to i díky motivaci vyhnout se totálnímu nasazení do Říše. Průměrný věk při sňatku a průměrný věk matky při narození 1. dítěte byl nízký, jelikož totální nasazení se týkalo především mladé složky obyvatel (Glass, 1968). Po skončení druhé světové války následovalo takzvané období „baby-boomu“, kdy prudce vzrostla porodnost zejména v oblastech s dříve nižší mírou plodnosti. Vrchol baby-boomu se datuje k přelomu 50. a 60. let, kdy nižších hodnot měř plodnosti dosahovaly státy střední a východní Evropy (Van Bavel, Reher, 2013).

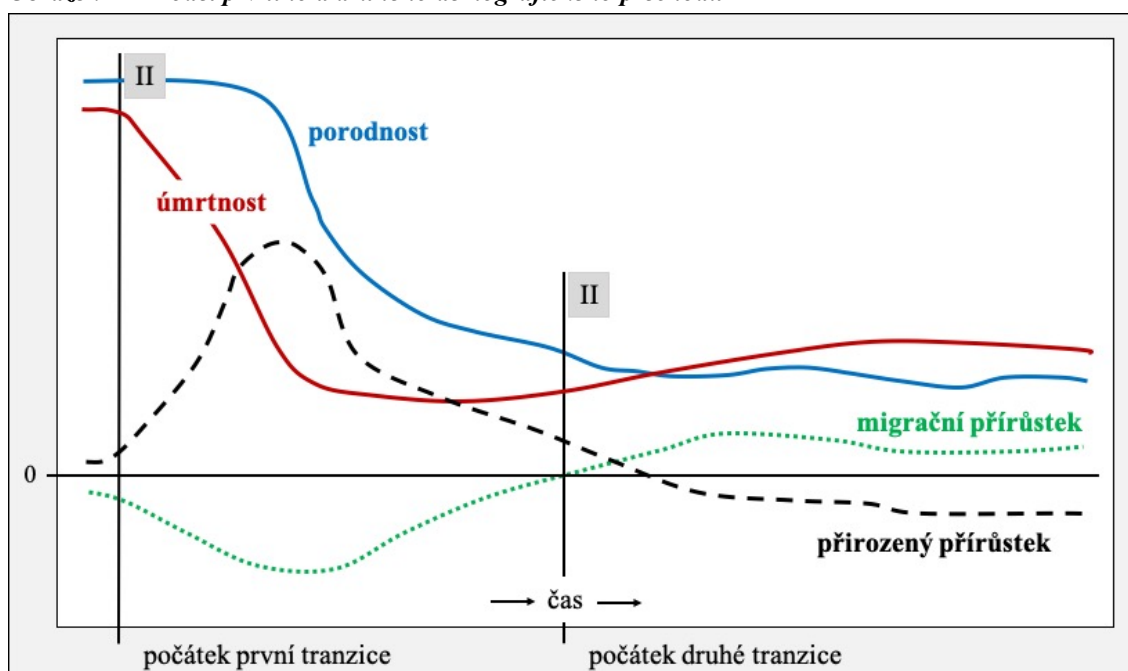
2.1.2 Druhý demografický přechod

Druhá polovina 20. století byla pro vyspělé země Evropy charakteristická dalšími změnami reprodukčního chování. Tyto změny lze pozorovat od poloviny 60. let a jsou často nazývány jako druhý demografický přechod. V cizojazyčné literatuře se pro tento termín používá název Second Demographic Transition, zkráceně „SDT“.

Teorie druhého demografického přechodu (SDT) pojednává o trendu poklesu úrovně plodnosti (a doprovázejících procesech) pod hranici prosté reprodukce² (2,1 dítěte na ženu). Výsledkem tohoto poklesu je transformace v úrovni demografické reprodukce, která do budoucna velmi ovlivňuje vývoj společnosti (Kalibová, 2006). Tento proces spolu s demografickými ukazateli a jejich vývojem je k dispozici k nahlédnutí v následujícím obrázku.

² „Dosahuje-li úhrnná plodnost hodnoty přibližně 2,1 dítěte na ženu, plodnost zajišťuje prostou reprodukci obyvatelstva bez významnějšího přirozeného přírůstku nebo úbytku. Klesne-li pod tuto hodnotu, početní stav populace nabývá tendenci k dlouhodobému snižování“ (ČSÚ, 2014b, [cit- 2023-03-03]).

Obrázek 2 – Model prvního a druhého demografického přechodu

Zdroj: Rabušic, 2001, s. 177, vlastní zpracování

Dle van De Kaa (1987) je jistý rozdíl ve fázích poklesu plodnosti před 60. lety 20. století a po tomto milníku. Prvnímu přechodu do nižších měr plodnosti v pozdním 19. století, ale hlavně v první polovině 20. století, dominuje přesvědčení lidí o tom, že je vhodné počet dětí v domácnosti snížit za účelem zajištění lepších životních podmínek pro rodinu. Tento způsob rodinného plánování nazývá „altruistickým“. Druhá fáze demografického přechodu se na rozdíl od první liší v duchu individualismu, kdy společnost klade při plánování rodiny důraz na individuální sebenaplnění (van De Kaa, 1987). Tento způsob myšlení vede ke změnám reprodukčního chování, které mělo za následek pokles až k extrémním hodnotám, jaký je dnes patrný například v jižní a východní Evropě.

Charakteristickým znakem pro SDT je také to, že manželský život a úplná rodina již nejsou brány jako nepostradatelná součást života. Tento způsob myšlení přináší vyšší podíl párů žijících v tak zvaných kohabitacích neboli v nesezdaném soužití, a jelikož sňatek již není neodmyslitelně spojen se založením rodiny, dochází i k vyššímu podílu dětí narozených mimo manželství. V souvislosti se zapojením do pracovního trhu a s důrazem na finanční stabilitu, kariérní postup, seberealizaci a možnosti vzdělání dochází k zvyšování průměrného věku matky při narození 1. dítěte a k odkladu založení rodiny (Kalibová, 2006). Souvislost s odlišným přístupem k rodinným hodnotám v západní společnosti měla bezpochyby i rostoucí sekularizace (Vignoli, Salvini, 2014).

Dle Caldwell (2006) byly faktory vedoucí k nižší plodnosti v období SDT společensky přijatelné a vnímané za legitimní, jako nikdy před tím. Snižující se plodnost byla podpořena i rozmachem hormonální antikoncepce (HA), která byla původně určena pro ženy v rozvojových zemích za účelem spolehlivější kontroly nad rozšiřováním rodiny a prevence zhoršení životních podmínek. HA byla využita vyspělými zeměmi k potlačení a posunu rodinných potřeb za účelem individuálního naplnění (Caldwell, 2006). I když se míry plodnosti v rámci SDT snižovaly, nelze

tvrdit, že nemít žádné děti by byla jednoznačná volba. Co se týče subjektivní potřeby počtu dětí, je zajímavé zmínit, že dle výzkumu Bongaarts (1998) je ve většině zemí vysněný počet dětí vyšší než samotná pozorovaná plodnost v dané oblasti. Jedním z vysvětlení může být, že díky odkladu plodnosti do vyššího věku již ženy díky biologickým omezením nestihnou rozšíření rodiny realizovat nebo nemají dostatečné prostředky, díky kterým by si mohly dovolit rodinu rozšířit. Výše zmíněné charakteristiky SDT ale v zemích Evropy nepůsobily všechny najednou a jejich časování bylo rozdílné, stejně jako regionální diference.

Co se týče časování SDT dle regionů, Evropa byla v tomto období demograficky heterogenní. Politické uspořádání po druhé světové válce do západního a východního geopolitického bloku mělo významný vliv na demografickou situaci zemí a reprodukční chování jako takové (Kocourková, 1998). Západní blok byl z hlediska reprodukčního chování méně homogenní než blok východní. Jak již bylo zmíněno, v dnešní západní Evropě a severní Evropě se začal SDT projevovat nejdříve, a to od roku 1965. Nejzásadnější pokles v těchto regionech nastal v letech 1965–1975, kdy se průměrná úhrnná plodnost snížila v průměru z 2,8 na 1,8 dítěte. Tento pokles byl pravděpodobně způsoben propadem intenzity plodnosti dětí vyššího pořadí. V druhé polovině 70. let se ve zmiňovaných regionech úroveň plodnosti stabilizovala na úrovni 1,6 dítěte v západní Evropě a s mírnými výkyvy 1,8 dítěte v severní Evropě (Eurostat, 2022d). Avšak s trendem odkladu plodnosti se průměrný věk matky při prvním porodu začal od té doby v obou regionech zvyšovat (Kocourková, 1998).

V jižní Evropě, která rovněž patřila do západního geopolitického bloku, došlo k takto prudkému poklesu téměř s desetiletým zpožděním. Pokles byl však markantnější a v roce 1995 dosáhla jižní Evropa minima 1,2 dítěte. Na rozdíl od západní a severní Evropy, které byly schopny intenzitu plodnosti alespoň částečně rehabilitovat tak, aby se pohybovala kolem míry prosté reprodukce (2,1 dítěte), státy jižní Evropy se s problémem extrémně nízké plodnosti potýkají dodnes a patří k zemím s nejnižší plodností nejen v Evropě ale i na světě. Průměrná hodnota intenzity plodnosti v tomto regionu se dnes pohybuje okolo 1,2 dítěte (Eurostat, 2022d).

Východní blok se od západního v trajektoriích reprodukčního chování odlišoval. Prudký pokles plodnosti byl ztlumen opatřeními tehdejšího komunistického systému. Díky propopulačním opatřením, omezenému přístupu k antikoncepci, potratovým zákonům a jiným faktorům náležel k východnímu bloku model vyšší plodnosti a nižšího průměrného věku matky při narození 1. dítěte. Ve zmíněném období byl ve východní Evropě sňatek spojen se založením rodiny, a proto zde v rámci propopulačních opatření byla sňatečnost častá a časná i od 2. poloviny 70. let, a to na rozdíl od západního bloku (Kocourková, 1998).

Ke konceptu evropské dichotomie z hlediska rodinných vzorců a manželského chování přispívá také teorie Johna Hajnala, která se zabývá rozdělením typů evropských rodin: Západní typ dle Hajnala (1965) „European pattern“ a východní typ „Eastern Europe“. Hajnal přesněji hranici mezi tímto rozdělením vymezuje od Petrohradu až po Terst (při výchozích datech z roku 1900). Dle této typologie Itálie tedy spadala do západního typu evropských rodin.

Západní typ rodiny je charakteristický soužitím malého počtu členů v domácnosti, nejčastěji rodiči a dětmi, vyšším věkem vstupu do manželství a častější bezdětností než na jihovýchodní sféře. Východní typ je na rozdíl od severozápadního charakteristický soužitím mnoha generací a nižším věkem sňatku, přičemž podíl bezdětných je zde minimální (Hajnal, 1965).

Ovšem je nutné poznamenat, že Hajnal (1965) tato rodinná vymezení zasazuje do období od počátku 16. století až do první poloviny 20. století. Poté už dualita není tak výrazná a rozdílnosti splývají do jednotného modelu vysoké sňatečnosti v Evropě, který vydržel až do druhé poloviny 70. let (Nováček, 2012). Ve východní Evropě byly sňatky stále časté a časně, kdežto v Západní geopolitické sféře se začal vstup do manželství oddalovat a sňatků začalo ubývat.

Východní Evropa pak faktory charakteristické SDT plně zažila v rámci 90. let, kdy došlo v rámci změny politického režimu k rapidnímu poklesu plodnosti z průměrných 2,1 na 1,2 dítěte v roce 2001, což bylo i historické minimum v tomto regionu. Významnou roli v tomto prudkém poklesu hrál odklad plodnosti do vyššího věku. Poté se začala úhrnná plodnost pozvolně zvyšovat a dnes je její hodnota ve východní Evropě v průměru 1,6 dítěte, odklad plodnosti ale přetrvává dodnes (Eurostat, 2022d).

2.2 Historický a sociální kontext vývoje plodnosti v Itálii

V předchozí kapitole byl stručně popsán vývoj plodnosti v jižní Evropě ve 20. století a faktory, které ho doprovázely. Tato kapitola se zaměřuje na vývoj plodnosti již pouze v rámci Itálie a soustředí se na historické a socioekonomické faktory, které tento vývoj doprovázely. Pochopení okolností, které souvisely se změnami plodnosti v Itálii, je důležitým základem pro analýzu dané problematiky v pozdějším období.

Na počátku 20. století byla odhadovaná intenzita plodnosti v Itálii stále relativně vysoká (cca 4,4 dítěte), nicméně v rámci prvního demografického přechodu již započal proces poklesu. V rámci celé Itálie trval první přechod k nižším mírám plodnosti 60 let a to, až do začátku 50. let 20. století. Z hlediska regionů bylo načasování a rychlost tohoto přechodu již ze začátku rozdílné, obzvláště pak po roku 1930 viditelně narostla polarita sever-jih. (Livi-Bacci, 1977).

Severozápadní a centrální regiony jako Piemonte, Liguria a Toscana byly prvními v Itálii, které začaly prokazovat rapidní pokles plodnosti. Severovýchodních a centrálních regionů jako Veneto, Emilia Romagna, Marche nebo Umbria se systematický pokles plodnosti netýkal až do první světové války. V jižní Itálii začal proces poklesu vzhledem k ostatním regionům Itálie velmi pozdě a pomalu. Jižních regionů jako Campania, Sicília, Puglia nebo Calabria se pokles dotkl až v meziválečném období (nehledě na výkyv prudkého poklesu plodnosti v rámci první světové války). Sardinii pokles postihl až ve 40. letech 20. století (rovněž bez ohledu na efekt první světové války) (Livi-Bacci, 1977).

Co se týče průměrného věku vstupu do prvního sňatku v celé Itálii, u žen se tento věk pohyboval okolo 24 let až do let 1965–1969. U mužů byl před válkou průměrný věk 27 let. Obecně byl sklon k vstupu do manželství od počátku století vždy vyšší na jihu než na severu. Ženy v jižnějších regionech se obecně vdávaly v mladším věku s výjimkou Campanie a Sardinie a také zde zůstávalo méně těch, kteří do sňatku nikdy nevstoupili. Plodnost byla rovněž diferencována z hlediska míry urbanizace (Livi-Bacci, 1977).

V meziválečném období, kdy moc převzal Benito Mussolini, docházelo pod jeho vládou k rozsáhlé industrializaci Itálie (obzvláště na severu), neboť jeho hlavním cílem bylo obnovit slábnoucí italskou ekonomiku. Díky tomu narůstala urbanizace, zaměstnanost a zastoupení žen

na pracovním trhu. V návaznosti na tyto faktory se míra plodnosti dále snižovala. Nízká plodnost však nekorespondovala s tehdejšími nacionalistickými ideály fašistické Itálie, a proto Mussolini zavedl propopulační opatření, která měla plodnost zvýšit. Potraty byly zakázány pod vysokými tresty, šíření antikoncepce nebo dokonce informací, jak regulovat plodnost, bylo nelegální. Mussolini také promíjel daně jen ženám, které měly 7 a více dětí, anebo podporoval přesuny rodin na venkov, jelikož rurální oblasti vykazovaly v tu dobu vyšší míry plodnosti. Tato absurdní opatření ale neměla žádný dopad na zvýšení plodnosti, ba naopak docházelo k jejímu stálému snižování, které bylo po skončení 2. světové války vystřídáno malým kompenzačním nárůstem (Morgan, 2004). Na začátku 60. let Itálie zaznamenala vzestup porodnosti a plodnosti zvaný jako „baby boom“ (Caltabiano, Rosina, 2018). V roce 1965 Itálie dosáhla úhrnné plodnosti hodnoty 2,7 dítěte (ISTAT, 2022a).

Jak již bylo zmíněno, v 60. letech odstartoval v zemích západu druhý demografický přechod, který byl charakterizován poklesem plodnosti a změnami v rodinném uspořádání. V Itálii tento proces začal o 10 let později a v roce 1977 byla poprvé v historii překročena hranice prosté reprodukce (2,1 dítěte) (ISTAT, 2022a).

Dle van de Kaa (1987) reprezentovala Itálie spolu se Španělskem takzvaný „Středozevní model“, který vykazoval rozdílné demografické trendy, jež se odlišovaly od jiných evropských částí. V Itálii významně vzrostl věk vstupu do sňatku a založení rodiny zároveň s poklesem sňatečnosti a plodnosti. V západních zemích se výrazněji začal projevoval trend partnerské kohabitanace, který alespoň částečně kompenzoval pokles sňatečnosti, a mimomanželská plodnost s pozdním věkem plodnosti částečně kompenzovaly pokles plodnosti.

V Itálii byla situace jiná. Díky silným kulturním, politickým a ekonomickým tradicím hraje v Itálii manželství dodnes velikou roli. Na rozdíl od ostatních částí Evropy tak v Itálii až do konce 20. století bylo manželství silně spojené se založením rodiny a podíl dětí narozených mimo manželství nepřesáhl až do roku 2001 10 % (Eurostat, 2022d). Nesporný vliv na míru mimomanželské plodnosti má i tradiční způsob života úzce spojený s náboženským vyznáním. Římskokatolická víra je v Itálii dodnes silně rozšířena³.

Zároveň silné rodinné vazby (které jsou typické pro středozevní státy) umožňují pozdější osamostatnění jedince a mají spolu s ekonomickými faktory velký vliv na plodnost. V Itálii jsou velmi běžná mnohogerenační soužití a mladí Italové zůstávají u rodičů déle než ostatní Evropané. Hlavním z důvodů „opuštění“ rodiny byl v Itálii právě sňatek s návazností na založení rodiny nové. V rámci silných rodinných vazeb a ekonomické nejistoty ale Italové měli tendenci zůstávat u původní rodiny delší dobu a i to mělo za následek odklad manželství a plodnosti jako takové (Lesthaeghe, Moors, 2000).

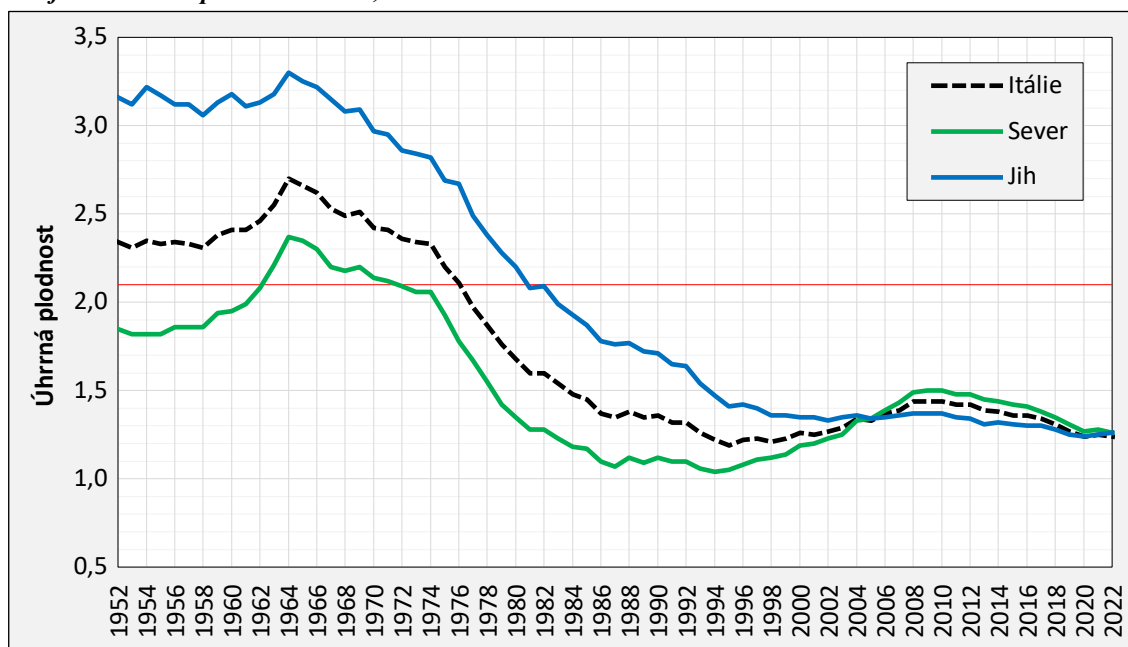
V roce 1977 se v Itálii poprvé úhrnná plodnost dostala pod hranici prosté reprodukce, a to konkrétně hodnotou 1,97 dítěte. Nebylo tomu tak ale na celém území – v Severozápadní Itálii spolu se severovýchodem činila přibližně 1,66 dítěte, v Centrální Itálii 1,74 a v Jižní s Ostrovní Itálií pak byla úhrnná plodnost v průměru 2,45 dítěte na ženu. (ISTAT, 2022a)

³ Dle (Italia in Dati, 2021) na začátku roku 2021 bylo 82,1 % Italů křesťanů, drtivá většina pak katolíků. Ateisté a agnostici byli zastoupeni jen ze 16,2 %.

V 70. a 80. letech došlo v Itálii k rapidnějšímu poklesu úhrnné plodnosti. Konkrétně mezi lety 1974 až 1987 spadla úhrnná plodnost z 2,28 na 1,33 dítěte (ISTAT, 2022a). Podíl na tom měla i legalizace potratů (1978), rozvolnění zákonů o antikoncepci (1971) a umožnění rozvodů (1970) (Perez, Livi-Bacci, 1992). Nicméně míry rozvodovosti byly po celé období až dodnes v Itálii poměrně nízké ve srovnání s jinými částmi Evropy. Od roku 1961 se Itálie pozvolna přetransformovala z emigrační země na imigrační (Reynaud, Miccoli, 2018). Plodnost cizinek má sice na celkovou plodnost v Itálii malý vliv, ale ten přesto není zanedbatelný.

V rámci 90. let se Itálie zařadila mezi země s nejnižšími mírami plodnosti na světě. Toto minimum, kdy úhrnná plodnost spadne pod 1,3 dítěte, se obecně přezdívá jako „lowest-low fertility“. Tento termín byl poprvé představen autory Kohler, Billari, a Ortega (2002) a je mu věnována pozornost v následující podkapitole. V grafu 1 je zároveň k nahlédnutí vývoj úhrnné plodnosti od roku 1952 dle rozdělení Itálie na sever a jih.

Graf 1 – Úhrnná plodnost v Itálii, 1952–2022

Poznámka: Červená linie vyjadřuje míru plodnosti na úrovni prosté reprodukce (2,1)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

2.2.1 „Lowest-low fertility“ v italském kontextu

Extrémně nízké hodnoty plodnosti (neboli „lowest-low fertility“) nejsou všechny hodnoty spadající pod práh prosté reprodukce (2,1 dítěte), ale jsou to hodnoty úhrnné plodnosti pod hranicí 1,3 dítěte. Zvolení této hodnoty, jako prahu pro označení extrémně nízké plodnosti, je vysvětlováno autory Kohler, Billari, a Ortega (2002) jako hodnota, při jejímž překročení bude země čelit významným demografickým, ekonomickým a sociálním změnám, které mohou významně ovlivnit budoucnost a prosperitu země. Rovněž Lesthaeghe a Permanyer (2014) naznačují, že při zachování extrémně nízkých hodnot po dostatečně dlouhou dobu může znemožnit jejich dostatečné zvýšení i při zavedení příslušných opatření.

Počátek „lowest-low fertility“ by mohl být vysvětlen spojitostí se socioekonomickými podmínkami v regionu. Odklad plodnosti do vyššího věku je jedním z primárních důvodů vzniku

nízké plodnosti. Socioekonomické podmínky jako nedostatečné ekonomické zajištění, aspirace na vyšší vzdělání nebo pocit individuality jsou ale důvodem, kvůli kterému k posunu dochází. Chronickým problémem, který postihl země jižní Evropy, je vysoká nezaměstnanost mladých, ve větším podílu žen (Kohler a kol. 2002), (Caltabiano, 2016). Finanční zajištění je rovněž velký determinant v oblasti plodnosti a spousta Italů odkládala a stále odkládá plodnost do věku, kdy dosáhnou dostatečné ekonomické nezávislosti (Coppola, Di Cesare, 2008).

Jedna z cest, jak uniknout nezaměstnanosti v Itálii, je dosažení vyššího vzdělání. Mladí se chtějí spíše věnovat studiu a jeho dokončení před tím, než dojde k založení rodiny (Impicciatore, Dalla-Zuanna, 2017). V důsledku nedostatku dostupného bydlení mají mladí omezené možnosti při hledání cenově přijatelných bytů. Díky silným rodinným tradicím a mnohgeneračním soužitím nebyl na mladé vyvíjen takový tlak opustit domov, v rámci čehož je celkem časté, že mladí zůstávají žít u rodičů do relativně pozdního věku. Zajímavým fenoménem těchto rodinných tradic je úkaz „mamas boys“. Pojem označuje muže, kteří si vybrali neopustit domácnost svých rodičů, přestože již získali ekonomickou nezávislost a osamostatnění si tak mohou dovolit (Sobotka, Toulemon, 2008).

V Evropě byla 90. léta počátkem období, kdy mnoho zemí zažívalo nejnižší míry plodnosti v historii. Ovšem například západní nebo severní Evropa hranici 1,3 dítěte nikdy nepřekročila. To ovšem neplatí pro jižní a východní Evropu (Eurostat, 2022d).

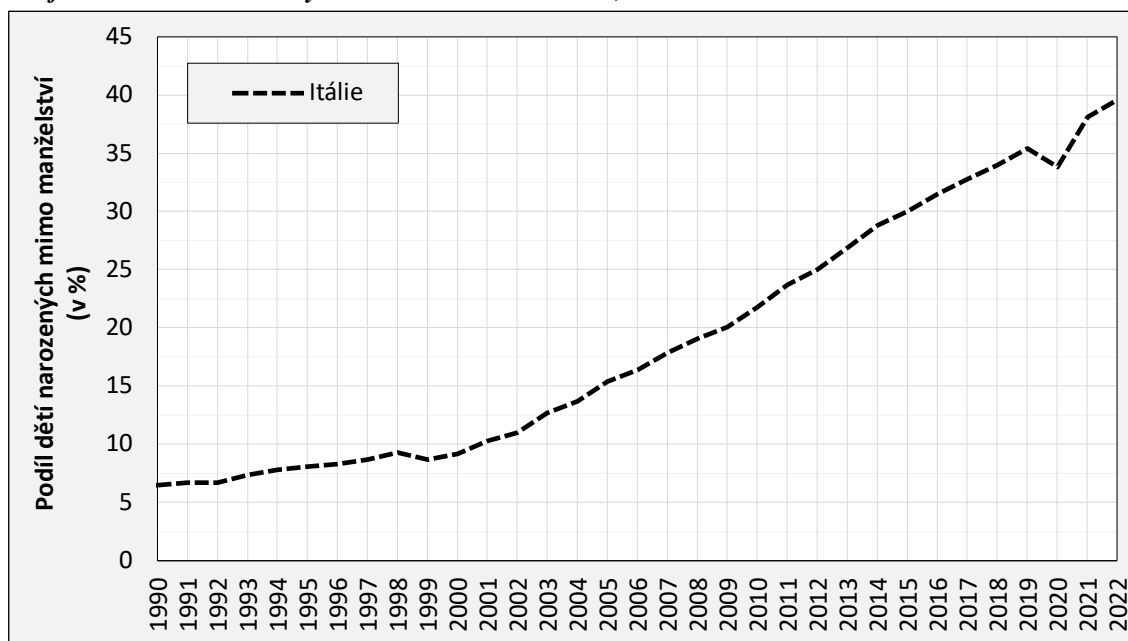
V Itálii se za začátek období extrémně nízké plodnosti („lowest-low fertility“) pokládá rok 1992–1993, kdy úhrnná plodnost poprvé překročila práh 1,3 dítěte. Nejnižší úhrnnou plodnost zaznamenala Itálie v roce 1995, a to 1,19 dítěte na ženu, z čehož nejextrémněji na tom byl sever Itálie s hodnotou 1,04 dítěte. Pokles a odklad plodnosti a snížení sňatečnosti v centrálních a severních regionech jsou trendy, které jsou rozšířené zejména mezi vzdělanějšími ženami (Caltabiano a kol. 2009). V jižních regionech se hodnoty pohybovaly okolo 1,39 dítěte na ženu. Věk matky při narození 1. dítěte byl v roce 1995 za celou Itálii 28,5 let. Matky v severních regionech byly při narození 1. potomka v průměru 28,9 let staré a matky v jižních regionech 26,8 let staré. Časnější narození potomka bylo v tomto období v jižnějších regionech (ISTAT, 2022a).

Od roku 2000 došlo k mírnému, ale přesto signifikantnímu nárůstu, který trval až do roku 2008, kdy byla úhrnná plodnost v Itálii 1,43 dítěte (ISTAT, 2022a). Tento nárůst byl doprovázen rozdílnými regionálními vzorci. Zvýšení na severu Itálie napomohla plodnost cizinek, které mají mladší profil plodnosti než rodilé Italky. Na jihu Itálie se míry plodnosti relativně stabilizovaly a v některých regionech dokonce klesly (Caltabiano a kol. 2009). Tento vývoj plodnosti byl celkem překvapivý vzhledem k tradičním rozdílům v rodinném chování mezi severem a jihem Itálie. Caltabiano a Rosina (2018) ve své studii zmiňují, že tento „převrácený“ vývoj neočekával ani Italský statistický úřad, když tvořil prognózu vývoje plodnosti vycházející z dat z roku 2001. Toto poukazuje na fakt, že ukazatel plodnosti není nejvhodnější v rámci prognózování díky své citlivosti na sociální, ekonomické a politické podmínky.

Počátkem 21. století se také začal zvyšovat podíl dětí narozených mimo manželství. I když nárůst byl velmi patrný (z 10 % v roce 2001 na 30 % v roce 2021) (Eurostat, 2022d). Zajímavé je zjištění, že přestože víra hraje významnou roli v rámci mimomanželské plodnosti a podstatná část Italů v reprodukčním období je stále věřící, praktikování víry jako takové, formou tradičního chování poněkud upadá. Tomu nasvědčuje i vzrůstající podíl dětí narozených

mimo manželství. Nicméně celkový podíl italských dětí narozených mimo manželství není v porovnání s jinými evropskými zeměmi (zejména státy západní a severní Evropy) tak vysoký. Velkou roli zde hraje společnost a rodinné tradice, které spíše inklinují k manželskému způsobu života. Dalším faktorem je také nedokonalý právní systém, který znevýhodňuje partnery žijící v kohabitacích (Vignoli, Salvini, 2014). Nedá se však říci, že by nárůst podílu dětí narozených mimo manželství nebyl signifikantní viz graf 2.

Graf 2 – Podíl dětí narozených mimo manželství v Itálii, 1990–2022

Zdroj: Eurostat, 2022d, vlastní zpracování

Kohabitace neboli nemanželské soužití se začalo praktikovat nejdříve v méně tradičních regionech severu (Severozápadní, Severovýchodní a Centrální Itálie). Mezi mladými generacemi se zde začínala pomalu akceptovat plodnost mimo manželství. Tento nový model rodinných hodnot začal být poté postupně přijímán i konzervativnějšími regiony jihu. Obecně se dá říci, že liberálnější postoje ohledně nemanželského soužití a plodnosti jsou přítomné převážně u mladých generací. Dá se tedy předpokládat, že s postupným nahrazováním starších kohort bude podíl dětí narozených mimo manželství v Itálii nadále stoupat (Fanelli, 2023).

Aktuálně jsou k dispozici nejnovější data o plodnosti v Itálii za rok 2022, kdy míra plodnosti činila 1,24 dítěte. S úhrnnou plodností pod 1,3 dítěte se tedy tato země potýká téměř 20 let (ISTAT, 2022a). Studie Lesthaeghe a Permanyer (2014) dochází k závěru, že se extrémně nízké hodnoty plodnosti nemusí časem přirozeně zvýšit a zotavit tak, jak tomu můžeme přihlížet u zemí severní a západní Evropy. Jižní Evropa se tak může ocitnout v „pasti“ nízké plodnosti. Roli na tom mohou mít problematické genderové vztahy v domácnostech, neadekvátní školní infrastruktura nebo pokračující nepříznivá nezaměstnanost (Lesthaeghe, Permanyer, 2014).

2.2.2 Návrhy opatření pro oživení plodnosti v Itálii

Aby se Itálie neocitla v „pasti“ dlouhotrvající nízké plodnosti, je třeba příznivěji upravit rodinnou politiku v zemi a zavést náležitá opatření. Dle Caltabiano (2016) je nezbytné docílit snížení závislosti mladých na rodinném zázemí a podpořit zakládání jejich vlastních rodin. Pro snazší odchod z původního domova by bylo záhodno usnadnit přístup mladých k zaměstnání a k dostupnému bydlení.

Podpora k přístupu k zaměstnání na částečný úvazek, rozšíření dostupnosti institucí s péčí o děti pro rodiče z nižších příjmových skupin anebo mateřská dovolená, to všechno by pomohlo snížit problematiku skloubení pracovního života žen a rodinného života. Dnes je v Itálii peněžitý příspěvek v mateřství rovný 80 % mzdy a vyplácí se po dobu 5 měsíců. Výše a délka vyplácení příspěvku se může lišit v případě předčasného porodu nebo poporodních komplikací (European Commission, 2023). Nicméně dle všeho je tato délka mateřské dovolené za současných okolností nedostačující.

Caltabiano (2016) také naznačuje, že podpora dětí druhého a vyššího řádu je signifikantní pro oživení intenzity italské plodnosti. Pokud tato podpůrná opatření budou implementována dostatečně dlouho, mohlo by dojít rovněž ke snížení průměrného věku matky při porodu.

Úprava sociálního systému je tedy klíčová pro změny reprodukčního chování. Příklad si Itálie může vzít ze států severní Evropy, které v rámci druhého demografického přechodu zažily sestup úhrnné plodnosti, ale díky úspěšné politice sociálního systému, podporující rovnost žen a mužů a sladování zaměstnání a rodinným životem, byly schopny míry plodnosti zvýšit a uchovat je na příznivých hodnotách (Caltabiano, Rosina, 2018)

2.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Jak již bylo zmíněno v úvodu, cílem této bakalářské práce je popsat vývoj plodnosti v Itálii a zanalyzovat regionální rozdíly ve vývoji u italských regionálních celků NUTS 1 a NUTS 2 mezi lety 1990–2022. Dalším cílem práce je analyzovat přítomnost meziregionálních rozdílů na úrovni administrativních jednotek NUTS 1 a rovněž pak analyzovat vnitroregionální rozdíly na úrovni NUTS 2 uvnitř příslušných administrativních jednotek NUTS 1. Na základě těchto cílů byly formovány následující výzkumné otázky:

- 1) Jak se měnil regionální obraz diferenciací plodnosti v Itálii v období 1990–2022?
- 2) Je pozorovatelná vnitřní homogenita v intenzitě a časování plodnosti u italských regionů NUTS 2, avšak vnější heterogenita mezi jednotlivými regiony NUTS 1?

Práce předpokládá, že kulturní a socioekonomické faktory, které jsou poměrně rozdílné v rámci dichotomie sever/jih Itálie budou do jisté míry ovlivňovat i vývoj demografických aspektů v daných regionech. Tyto faktory zároveň podporují vnitroregionální homogenitu na nižší regionální úrovni a meziregionální heterogenitu a regionální úrovni vyššího řádu. Na základě těchto předpokladů byly formulovány následující hypotézy, které se tato bakalářská práce pokusí potvrdit či vyvrátit:

- 1) Lze se domnívat, že v jižních regionech Itálie, kde byla v dřívějším období sledována vyšší intenzita plodnosti, dochází v posledním období k rychlejšímu poklesu plodnosti až k extrémně nízkým hodnotám.
- 2) Lze se domnívat, že v severních regionech Itálie, kde byla v dřívějším období sledována nižší intenzita plodnosti, dochází v posledním období ke zvýšení intenzity plodnosti.
- 3) Lze předpokládat snižující se variabilitu intenzity plodnosti mezi regiony NUTS 1 v průběhu sledovaného období, což povede i ke snížení vnitřní diferenciací těchto ukazatelů na úrovni regionů NUTS 2.

Kapitola 3

Data a metodologie

3.1 Zdroje dat

Data, která byla použita v analýze, byla čerpána z Italského statistického úřadu neboli Istituto Nazionale di Statistica (ISTAT). Přesněji ze sekce „Population and Households“ neboli Obyvatelstvo a domácnosti, kde jsou dostupná data o početním stavu populace k 1.1. V této sekci jsou rovněž dostupná data za italské domácnosti, sňatky, rozvody a údaje o plodnosti a úmrtnosti. V neposlední řadě také údaje o migraci, cizincích a demografické projekce. Všechna data jsou dostupná za celé území Itálie, územní části NUTS 1, kraje NUTS 2 a některá i za italské provincie a municipality.

Nejnovější data o plodnosti jsou dostupná za rok 2022. Na webu ISTAT jsou k dispozici tři základní databáze se základními ukazateli plodnosti. První databáze obsahuje údaje za úhrnnou plodnost, průměrný věk matky a otce při narození dítěte, věkově specifické míry plodnosti a míry plodnosti dle občanství. Tato databáze však obsahuje data pouze za období 2012–2022. Druhá databáze obsahuje data o živě narozených. Tato data jsou dostupná pouze za období 1999–2022.

V rámci analýzy plodnosti byla v této bakalářské práci použita data primárně ze třetí databáze s názvem Tabulky plodnosti dle pořadí. Zde jsou dostupná data již od roku 1952. Můžeme zde najít data o úhrnné plodnosti, o průměrném věku matky při narození dítěte určitého pořadí a věkově specifické míry plodnosti. Na rozdíl od první databáze, v této databázi chybí data o plodnosti dle občanství a věku otce. Databáze je však obohacena o údaje generační plodnosti počínající ročníkem 1969 (ISTAT. 2022a).

3.2 Metody výzkumu

Analýza je provedena za území celé Itálie a poté u regionů na úrovni NUTS 1 a NUTS 2 v období 1990–2022. V analýze jsou rovněž použita průřezová data za čtyři tříleté průměry let 1990–1992, 2000–2002, 2010–2012 a 2020–2022, které jsou použity pro lepší zachycení trendů vývoje plodnosti a minimalizaci náhodných odchylek (zejména populačně menších regionů), které mohou data zkreslit. Pro analýzu reprodukčního vývoje byly zvoleny základní ukazatele plodnosti jako je úhrnná plodnost, průměrný věk matky při narození dítěte a specifické míry plodnosti dle věku matky. Na základě ukazatele úhrnné plodnosti byly zachyceny hlavní

charakteristiky variability a variační koeficient. Pro sledování vzájemné regionální provázanosti pořadí v čase v rámci intenzit plodnosti byl využit Spearmanův korelační koeficient pořadové korelace. Metoda rozkladu rozptylu byla využita k identifikaci, zda jsou příčinou variability plodnosti v regionech spíše meziregionální nebo vnitroregionální rozdíly. Demografické ukazatele, které byly již zkonstruovány Italským statistickým úřadem, slouží jako vstup pro statistické ukazatele, které byly vypočteny pomocí programu SPSS. Metodika výpočtu zmíněných ukazatelů je následující:

Věkově specifické míry plodnosti

Ukazatel intenzity (míry) plodnosti je označen f_x . Tato míra se vypočítá poměrem živě narozených ženě v určitém věku N_x^p ke vztahu ke střednímu stavu žen v určitém věku P_x^z , přičemž x značí věk (Pavlík a kol. 1986).

$$f_x = \frac{N_x^p}{P_x^z}$$

Úhrnná plodnost

Úhrnná plodnost $úp$ je součet specifických měr plodnosti f_x za ženy v reprodukčním věku (15–49 let) ve sledovaném období. Úhrnná plodnost $úp$ je užitečný ukazatel, který poskytuje informace o reprodukčním chování dané populace v určitém období (Pavlík a kol. 1986).

$$úp = \sum_{x=15}^{49} f_x$$

Průměrný věk matky při narození dítěte

Průměrný věk matky \tilde{x} se vypočítá jako vážený průměr, kde x je střední hodnota intervalu věkové třídy matky (v tomto výpočtu jednoletého intervalu), a f_x značí specifické míry plodnosti dle věku matky. Přičemž i značí pořadí dítěte. Pokud ale ve vzorci pořadí i chybí, vzorec značí průměrný věk matky při narození dětí všech pořadí. Tento ukazatel je využíván k analýze časování plodnosti a vzorec je následující (Pavlík a kol. 1986):

$$\tilde{x} = \frac{\sum (x + 0,5) * f_x^{(i)}}{\sum f_x^{(i)}}$$

Aritmetický průměr

Vzorec aritmetického průměru \bar{x} je následující. přičemž x_i značí jednotlivá pozorování v datové sadě a n je počet pozorování (Hendl, 2006):

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

Směrodatná odchylka

Směrodatná odchylka s je statistický ukazatel, pomocí něhož se měří míra variability ve sledované datové sadě. Vypočítá se pomocí následujícího vzorce, přičemž x_i je i -té pozorování, \bar{x} je aritmetický průměr v sadě a n je počet pozorování (Hendl, 2006):

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

Variační koeficient

Variační koeficient v je vhodný statistický ukazatel pro zkoumání variability v daném datovém souboru. Následující vzorec variačního koeficientu značí jeho výpočet pomocí poměru směrodatné odchylky zkoumané datové sady s a aritmetického průměru zkoumané datové sady \bar{x} . Udává se v % (Hendl, 2006).

$$v = \frac{s}{\bar{x}} * 100$$

Spearmanův korelační koeficient

Spearmanův korelační koeficient ρ_s dosahuje hodnot od -1 do 1 a vypočítá se podle následujícího vzorce, kde D_i jsou rozdíly mezi páry pořadí dvou proměnných vzhledem k ostatním hodnotám seřazeného výběru dle velikosti a kde n značí počet párových pozorování (Hendl, 2006):

$$\rho_s = \frac{6 \sum D_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

Analýza rozkladu rozptylu

Analýza rozkladu rozptylu je statistická metoda, která umožňuje zkoumat rozdíly mezi průměry tří a více skupin. V rámci analýzy rozptylu jsou klíčové výpočty součtu čtverců, pomocí nichž se počítají důležité statistické ukazatele vyšetřující variabilitu. V analytické části dochází k porovnání meziskupinové variability S_G a variability uvnitř skupin S_R , kde se udává v %.

Vzorce k těmto výpočtům jsou následující. Přičemž n je počet pozorování, k počet skupin, n_j činí počet pozorování v j -té skupině, x_i je i -té pozorování, \bar{x} je celkový průměr všech pozorování \bar{x}_j je průměr pozorování v j -té skupině a x_{ij} značí i -té pozorování v j -té skupině (Hendl, 2006).

Celkový součet čtverců

$$S_T = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^{n_i} (x_{ij} - \bar{x})^2$$

Součet čtverců odchylek mezi skupinami

$$S_G = \sum_{i=1}^k n_i (\bar{x}_i - \bar{x})^2$$

Součet čtverců odchylek uvnitř skupin

$$S_R = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^{n_i} (x_{ij} - \bar{x}_i)^2$$

3.2.1 Limitace práce

Jisté omezení v analýze se naskytlo u regionu Trentino-Alto Adige na úrovni NUTS 2. V roce 2003 došlo k rozdělení regionu na dvě autonomní jednotky Bolzano a Trento, které jsou od té doby brány za samostatné regiony NUTS 2. Vzhledem k tomu, že se tato bakalářská práce zabývá obdobím před rozdělením původního regionu, bylo nutné brát území i po roce 2003 jako jednu jednotku NUTS 2, aby bylo možné data v průběhu času porovnávat mezi sebou. Data za celý region Trentino-Alto Adige jsou i navzdory rozdělení území stále dostupná v databázi ISTAT.

V práci byly pro měření regionálních nerovností využity statistické ukazatele jako směrodatná odchylka, variační koeficient a jiné. Ukazatele poskytují jednoduchou metodu pro kvantifikaci diferenciací mezi regiony, ovšem je nutné si uvědomit i jejich omezení. Tyto tradiční míry variability jsou závislé na průměru daného rozdělení, což není v případě výzkumu asymetrických sociálně-geografických jevů nejideálnější. Vhodnějším statistickým ukazatelem, který není závislý na průměru a není ovlivněn extrémními hodnotami, je například Giniho koeficient nebo Theilův index (Netrdová, Nosek, 2009). Tyto ukazatele by mohly být předmětem dalšího výzkumu, který by se detailněji věnoval regionální struktuře nerovností.

Zároveň pro lepší pochopení vývoje plodnosti v rámci regionální diferenciací by bylo vhodné doplnit analýzu o ukazatele mimomanželské plodnosti, plodnosti dle vzdělání, náboženského vyznání či státního občanství, takto komplexní analýza ovšem díky omezení rozsahu práce není možná.

Kapitola 4

Analýza regionálního vývoje plodnosti v Itálii 1990–2022

V následujících podkapitolách je provedena analýza plodnosti na úrovni regionů NUTS 1 a NUTS 2. V první podkapitole jsou popsány trendy vývoje plodnosti v rámci regionů NUTS 1 a diskutuje se rovněž o příčinách, které mohly vést k rozdílným tendencím vývoje plodnosti v těchto regionech.

Druhá podkapitola se blíže zabývá regiony NUTS 2 rozdělenými na 5 skupin dle vyšších územních celků NUTS 1. Je zde detailněji představen vývoj intenzity a časování plodnosti a rovněž se tato podkapitola zaměřuje na regiony, které se určitým způsobem vymykají průměru vyššího územního celku NUTS 1, k němuž přísluší.

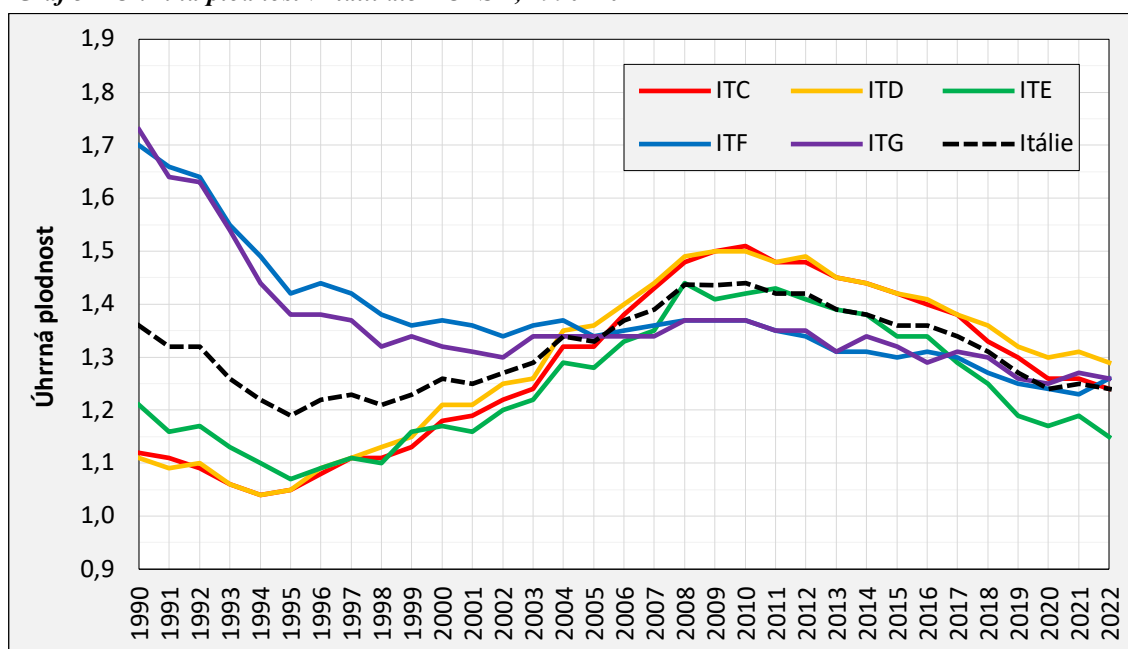
V grafickém znázornění NUTS 1 je pro jednodušší zobrazení v legendě využito názvosloví jejich kódové klasifikace stanovené Eurostatem (ITC, ITD atd.) viz obrázek 1. V komentářích se pak pracuje s českými názvy (Severozápadní Itálie, Severovýchodní Itálie atd.). Co se týče regionů NUTS 2, jak v grafech, tak v doprovodném textu je využito původní italské názvosloví viz obrázek 1. Tabulka se shrnutím všech možných názvosloví zkoumaných regionů je dostupná jako příloha 16.

4.1 Vývoj intenzity a struktury plodnosti na úrovni NUTS 1

Nejjednodušší ukazatel pro analýzu vývoje intenzity plodnosti v určitém období je ukazatel úhrnné plodnosti. Celkový vývoj tohoto ukazatele v Itálii a v italských regionech NUTS 1 je znázorněn na grafu 3.

Počátkem 90. let vykazovala Itálie trend extrémně nízkých měr plodnosti tzv. „lowest-low fertility“. Pod hranici 1,30 dítěte se dostala Itálie poprvé v roce 1993. V tu dobu byla hodnota úhrnné plodnosti 1,26 dítěte na ženu. Nejnižší hodnoty vykazovala Itálie v roce 1995, a to 1,19 dítěte. Poté docházelo až do roku 2010 ke kontinuálnímu nárůstu. Tehdy Itálie zaznamenala nejvyšší hodnoty úhrnné plodnosti (1,44 dítěte) od začátku 90. let. Poté dochází k pravidelnému poklesu a k roku 2022 Itálie vykazovala úhrnnou plodnost 1,24 dítěte na ženu.

Graf 3 – Úhrnná plodnost v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022

Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Dle regionální diference však vývoj vykazoval rozdílné tendence. V letech 1990–1995 docházelo k poklesu u všech italských regionů NUTS 1. Odlišné však byly počáteční hodnoty plodnosti v regionech. Nejvyšší úhrnnou plodnost v roce 1990 zaznamenala Jižní Itálie (ITF) (1,70) a Ostrovní Itálie (ITG) (1,73), tj. regiony, které byly vesměs tradiční s konzervativním přístupem k manželství rodinným hodnotám. Nejnížší hodnoty vykazovaly regiony severní Itálie: Severozápadní Itálie (ITC) (1,12), Severovýchodní Itálie (ITD) (1,11) a Centrální Itálie (ITE) (1,21). Tyto regiony byly typické pro svůj liberálnější přístup k rodinným hodnotám, které se spíše podobaly reprodukčním charakteristikám v západní a severní Evropě.

Rapidní pokles do roku 1995 byl patrný v Jižní a Ostrovní Itálii, kde došlo k poklesu úhrnné plodnosti v průměru o 0,31 dítěte. V severních regionech došlo ke snížení v průměru o 0,09 dítěte. V tomto období (1990–1995) byly rozdíly mezi jižními a severními regiony NUTS 1 nejmarkantnější.

Od roku 1995 nabral vývoj plodnosti v regionech opačný směr. V severních regionech se začala úhrnná plodnost pomalu zvyšovat, zatímco v jižních regionech docházelo ke stagnaci. Příčinou takto nesouměrného vývoje je mimo jiné i doznívající druhý demografický přechod, který postihl Jižní a Ostrovní Itálii později než severní regiony. Celkový trend zvyšování měř plodnosti v Itálii byl primárně zapříčiněn pozitivním vývojem v severních regionech, zejména pak v Severozápadní a Severovýchodní Itálii. Tyto regiony vykazovaly po celé období velmi podobné hodnoty a od roku 2005 vykazovaly nadprůměrné hodnoty plodnosti v poměru k celkové plodnosti v Itálii. Rok 2005 byl rovněž významným obdobím, kdy poprvé v historii italské plodnosti regiony na severu Itálie, pro něž byla v minulosti typická nižší míra plodnosti, v průměru převýšily regiony na jihu Itálie s historicky typickou vysokou mírou plodnosti.

Významnou roli v nesouměrnosti tohoto vývoje hraje vnitřní migrace. Itálie již dlouhodobě čelí procesu depopulace, zejména pak v Jižní a Ostrovní Itálii. Jih se zejména pro mladé Italy stává méně atraktivním, především díky nízkému ekonomickému potenciálu, a ti odcházejí za příležitostmi do severních regionů, kam se přesouvá i jejich plodnost (Reynaud, Miccoli, 2018).

Dalším faktorem, který bezpochyby přispěl ke zvýšení plodnosti v severních regionech, je plodnost imigrantů. Na začátku 21. století došlo k výraznému zvýšení imigrace do Itálie, zejména pak do Severozápadní, Severovýchodní a Centrální Itálie. Cizinci se vyznačovali časnější a vyšší plodností než původní italské obyvatelstvo. To přispělo ke zvýšení měr plodnosti v severních regionech. Přestože mladý profil migrantů pomohl severním regionům v oživení měr plodnosti, je nutno poznamenat, že tento trend není dlouhodobě udržitelný. Cizinci postupně přebírají charakteristiky plodnosti Itálie a přesto, že dodnes vykazují vyšší plodnost než rodilí Italové, i tyto trendy také dlouhodobě klesají (Giannantoni, Strozza, 2015).

V roce 2010, kdy byla v Itálii zaznamenána nejvyšší úhrnná plodnost od 90. let, byla v Severozápadní a Severovýchodní Itálii v průměru úhrnná plodnost 1,50 dítěte, v Centrální Itálii 1,42 dítěte a v Jižní a Ostrovní Itálii pak 1,37 dítěte. Po roce 2010 byl vývoj ve všech regionech NUTS 1 doprovázen poklesem. Je obtížné určit jednoznačnou příčinu poklesu plodnosti v tomto období, neboť se na poklesu může podílet mnoho různých faktorů. Comolli a Vignoli (2021) navrhuje, že zde může být jistá kauzalita úbytku porodnosti a italské dluhové krize v roce 2008 a mezi lety 2011–2012, což Itálii uvedlo do ekonomické nejistoty.

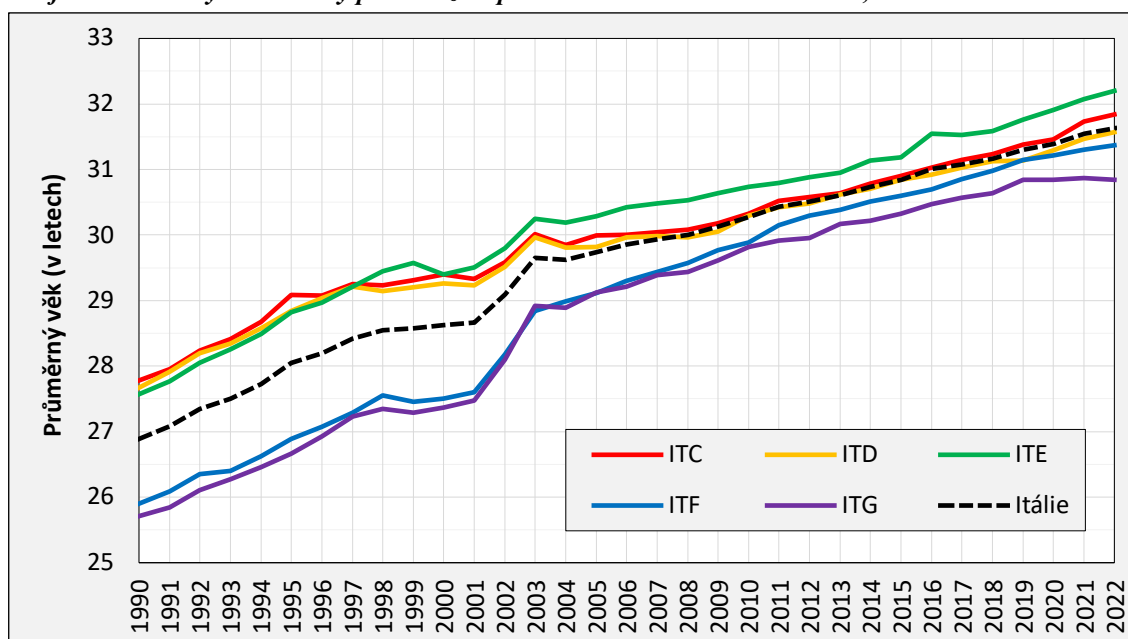
V roce 2022 mají regiony relativně podobné hodnoty úhrnné plodnosti: Severozápadní Itálie (1,24 dítěte), Severovýchodní Itálie (1,29), Jižní Itálie (1,26) a Ostrovní Itálie (1,26). Tomuto průměru se vymyká Centrální Itálie, která měla v roce 2022 úhrnnou plodnost pouze 1,15 dítěte. Nicméně všechny regiony se pohybují v extrémně nízkých hodnotách plodnosti pod úroveň 1,3 dítěte. V rámci sledovaného období ani jeden z regionů NUTS 1 nepřevýšil hranici prosté reprodukce (2,1 dítěte), což je hranice minimální pro přirozenou obnovu populace. Zvyšující se naděje dožití a nízká plodnost vede ke zrychlenému demografickému stárnutí a úbytku italské populace. Tento proces může být zpomalen vlivem migrace. Pozitivní vliv migrace na plodnost a „omlazování“ populace však není trvalé řešení tohoto problému (Gesano, Strozza, 2011).

Otázkou je, jaký čeká tyto regiony vývoj v budoucnu. V závislosti na dosavadních trendech se ale nezdá, že by se situace měla nějak výrazně zlepšit. Dle poslední demografické prognózy ISTAT pro rok 2050 se očekává střední varianta úhrnné plodnosti 1,38 dítěte za celou Itálii, přičemž nad touto průměrnou hodnotou by se měly vyskytovat regiony Severozápadní Itálie (1,39), Severovýchodní Itálie (1,43) a Ostrovní Itálii pak (1,39 dítěte). Naopak podprůměrné hodnoty se očekávají Centrální Itálii (1,34) a Jižní Itálii (1,35) (ISTAT, 2022c).

Vhodným ukazatelem časování plodnosti je průměrný věk matky při narození dítěte. Co se týče průměrného věku matky při narození 1. dítěte a dítěte všech pořadí celkem, Itálie si od 90. let prošla poměrně kontinuálním vývojem viz graf 4 a graf 5. V roce 1990 byl v Itálii průměrný věk matky při prvním dítěti 26,8 let, při všech dětech celkem pak 28,9 let. Až do roku 2003 byly přítomny relativně vysoké rozdíly v časování plodnosti mezi regiony NUTS 1. V jižních

regionech (Jižní Itálie a Ostrovní Itálie) se průměrný věk prvorodiček pohyboval okolo 25,8 let. Při dětech všech pořadí 28,3 let. V severních regionech (Severozápadní Itálie, Severovýchodní Itálie a Centrální Itálie), byl věk prvorodiček cca 27,5 let, což je téměř o dva roky více než na jihu, průměrný věk matky při narození dětí bez rozdílu v pořadí byl 29,4 let. V rámci uplynulých 32 let se průměrný věk prvorodiček téměř lineárně zvyšoval. Zvyšování probíhalo v těchto regionech téměř po celé sledované období i z hlediska průměrného věku při narození dětí všech pořadí, ale na přelomu 21. století došlo v Severozápadní a Severovýchodní Itálii k lehké stagnaci. Možnou příčinou by mohl být vliv plodnosti imigrantů, kteří byli charakterističtí nižším průměrným věkem při porodu než rodilí Italové (Giannantoni, Strozza, 2015).

Graf 4 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022

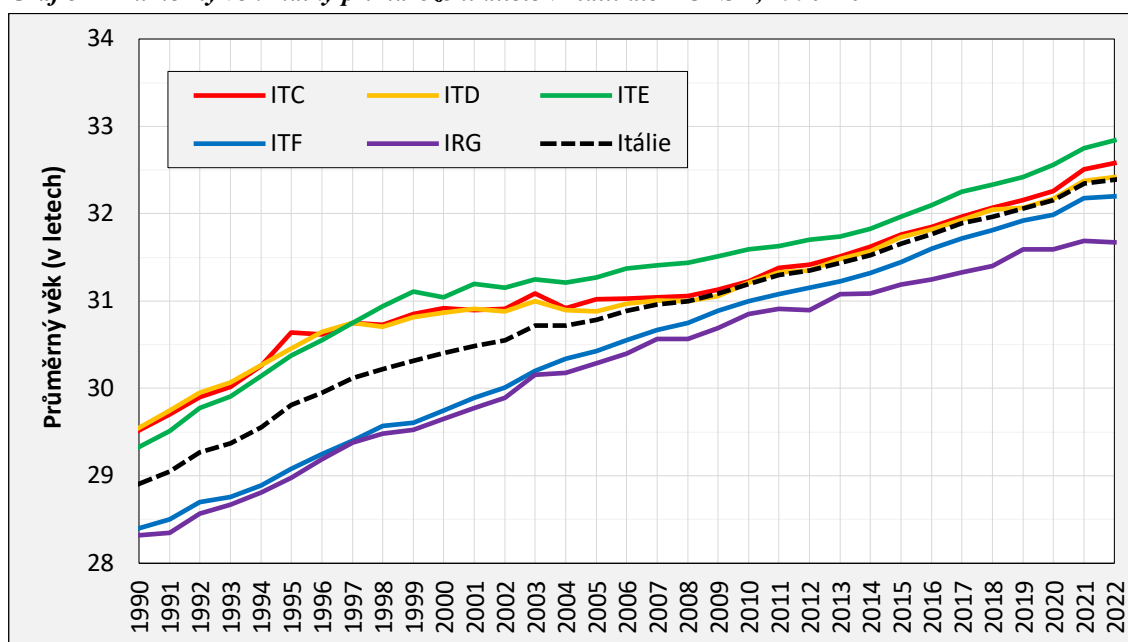

Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Regiony Severozápadní a Severovýchodní Itálie v roce 2022 korespondují s průměrem v celé Itálii, a to s průměrným věkem 31,6 let při narození prvního potomka a 32,9 let při dětech všech pořadí. Což je téměř čtyřletý rozdíl oproti údajům z roku 1990. Centrální Itálie se počátkem 21. století začala poněkud odchylovat od trendu severních regionů a průměrný věk matek byl zde vyšší téměř o půl roku. Od konce 90. let je v tomto regionu věk matek nejvyšší v celé Itálii. Jižní regiony zažily od 90. let oproti severním regionům poněkud dynamičtější vývoj. Zatímco se průměrný věk matky při dětech všech pořadí vyvíjel bez zásadních výchylek, při průměrném věku matky při 1. dítěti došlo zejména v Jižní a Ostrovní Itálii k razantnímu vzestupu v letech 2001 až 2003. Průměrný věk se v tom období zvýšil z 27,4 na 28,9 let. Podíl na takto prudkém zvýšení průměrného věku může mít ekonomická krize v Itálii (2001–2003), která postihla především jižní regiony. V roce 2003 byla míra nezaměstnanosti v severní polovině Itálie 4,5 %. Na jihu pak 18,2 %. V jižních regionech byla pak obzvláště problematická vysoká nezaměstnanost mladých ve věku 25–29 let (31,0 %) a 30–34 let (20,1 %). To mohlo mít přímý dopad jak na socioekonomickou stabilitu, tak i na volbu odkladu založení rodiny (SVIMEZ, 2003).

Graf 5 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022

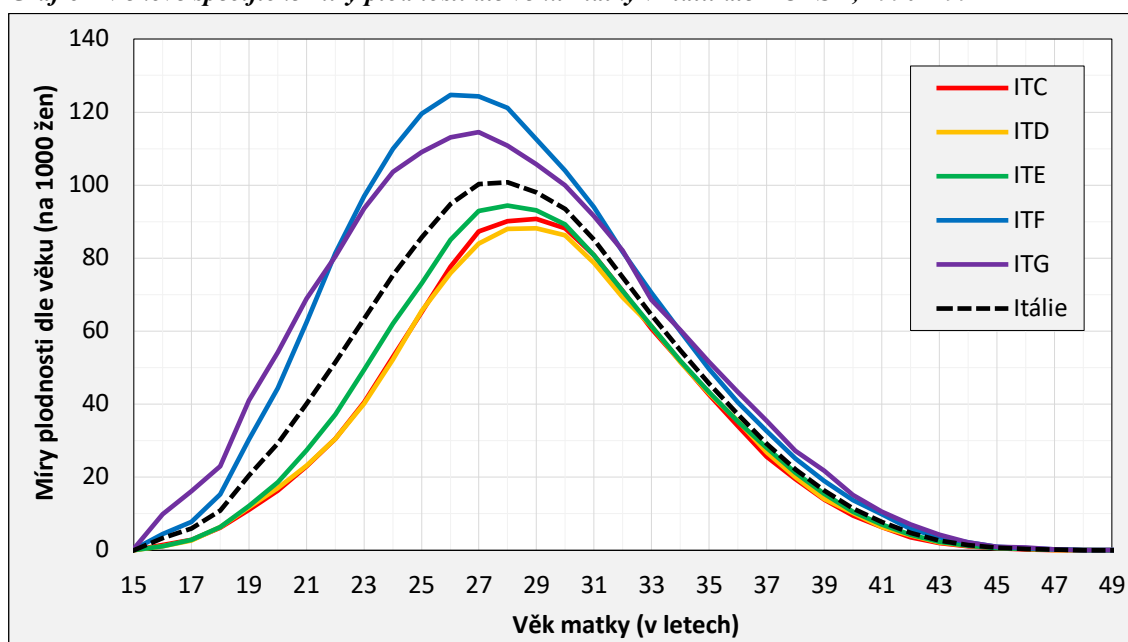
Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Od té doby se průměrný věk v jižních regionech nadále zvyšoval, ale již ne v takové míře. V Ostrovní Itálii docházelo k nejnižšímu zvyšování v celé Itálii a trend tohoto regionu se začal oddalovat od zbytku. Aktuálně je Ostrovní Itálie regionem s nejnižším průměrným věkem při narození dítěte 1. pořadí (30,8 let) a dětí celkem (31,6 let). V roce 1990 se pohyboval průměrný věk prvorodiček v jižních regionech okolo 25,7 let a průměrný věk matek celkem okolo 28,3 let. V roce 2022 byl průměrný věk prvorodiček v průměru 30 let a při dětech všech pořadí 31,9 let. V obou případech to je rovněž nárůst téměř o 4 roky a v obou případech byly po celé sledované období v těchto regionech matky mladší než v Itálii celkem.

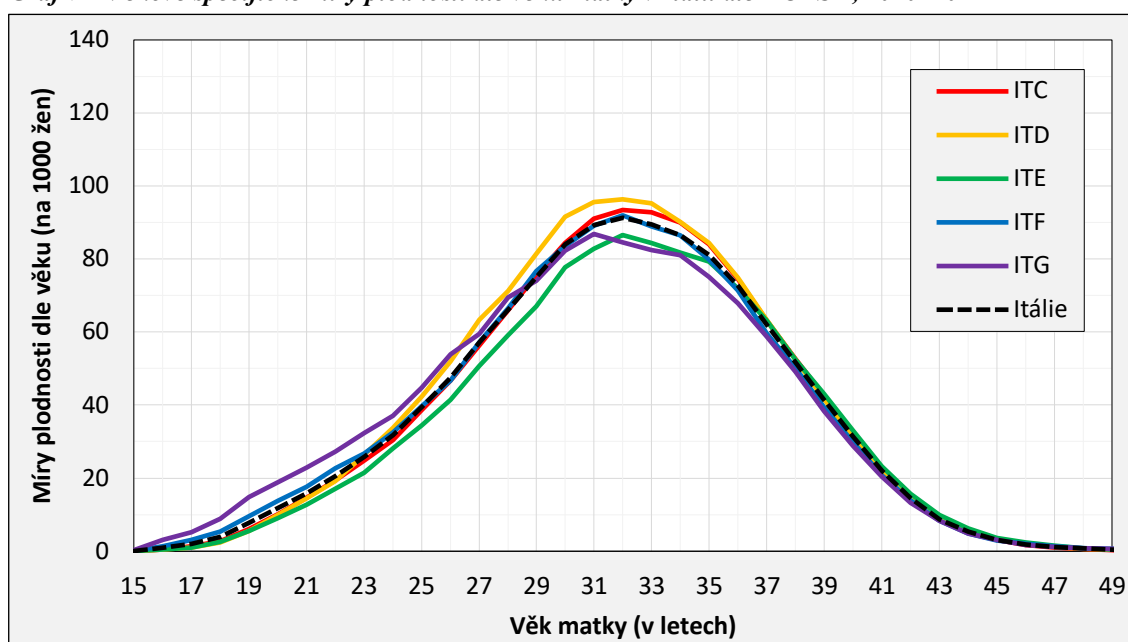
V rámci porovnání specifických měr plodnosti při narození dítěte za tříletý průměr let 1990–1992 (graf 6) a 2020–2022 (graf 7) je patrná změna v časování a v intenzitě plodnosti jak v celé Itálii, tak v regionech NUTS 1. V letech 1990–1992 byla nejvyšší míra plodnosti v regionech Jižní a Ostrovní Itálie. Oba regiony se vyznačovaly časnější plodností oproti celému průměru Itálie s maximy ve věku 25 až 28 let. Ostrovní Itálie měla rovněž vyšší plodnost v nižším věku do 22 let. Podprůměrné z hlediska intenzity plodnosti byly naopak severní regiony Severozápadní, Severovýchodní a Centrální Itálie. Nejen, že disponovaly nižší plodností, zároveň zde také v průměru měly ženy dítě nejčastěji v letech 27 až 30 let.

Grafy pojednávající o specifických mírách plodnosti prvorodiček jsou dostupné jako příloha 4 a příloha 5. V letech 2020–2022 již nejsou patrné tak markantní regionální rozdíly mezi regiony. Všechny regiony NUTS 1 se víceméně pohybují okolo průměrných specifických měr plodnosti za Itálii celkem. Významně se snížila intenzita plodnosti do 25 let a zároveň se významně zvýšila plodnost ve vyšším věku. Nejčastější narození dítěte v letech 2020–2022 se odehrává ve věkovém rozmezí 30–35 let.

Graf 6 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky v Itálii dle NUTS 1, 1990–1992

Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Graf 7 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky v Itálii dle NUTS 1, 2020–2022

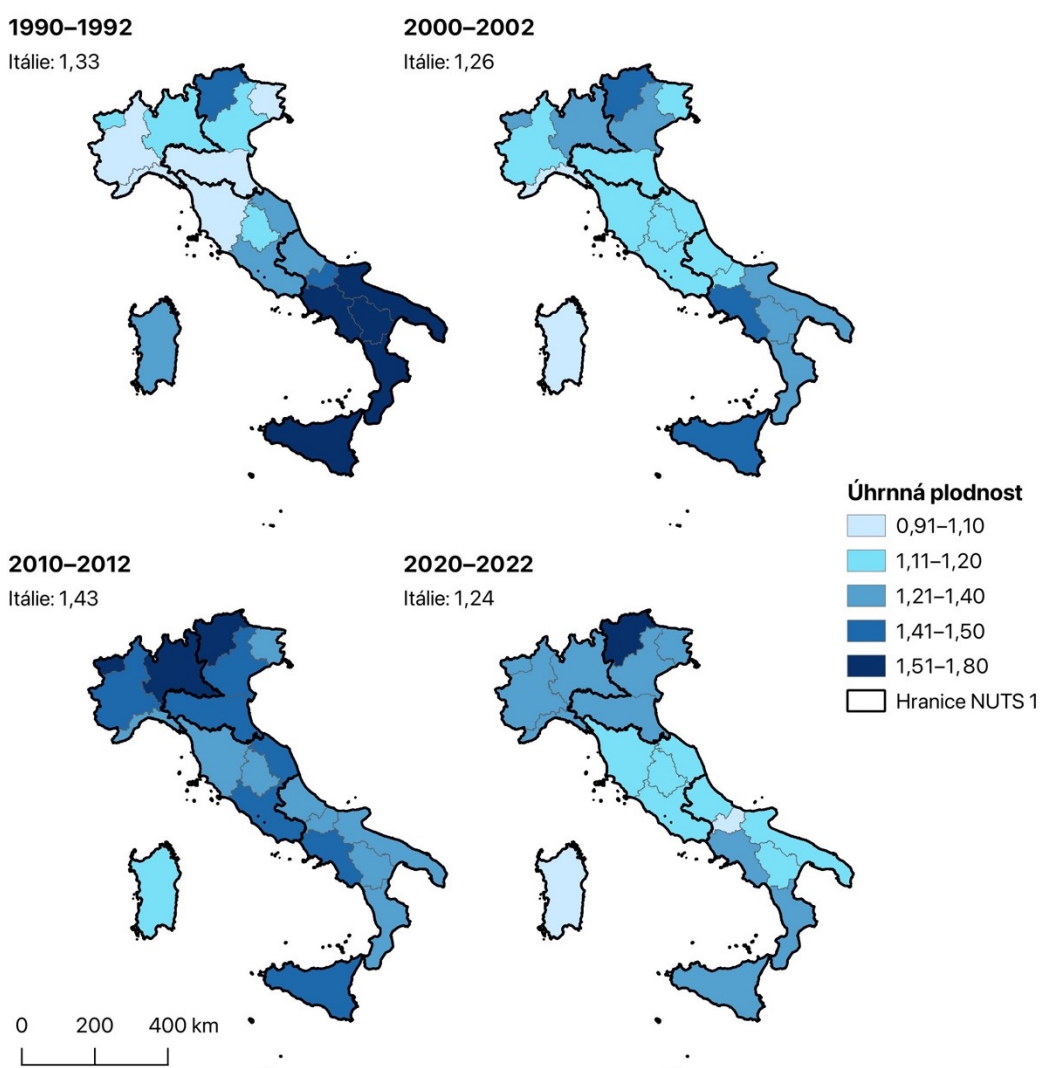
Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

4.2 Regionální diference plodnosti dle NUTS 2

Tato podkapitola se zaměřuje na bližší analýzu plodnosti dle územního vymezení NUTS 2. Největší regionální změny v rámci NUTS 2 se týkaly ve sledovaném období ukazatele úhrnné plodnosti. Obrázek 3 sleduje vývoj úhrnné plodnosti ve čtyř obdobích: 1990–1992, 2000–2002, 2010–2012 a 2020–2022. Za tyto období jsou vytvořeny aritmetické průměry.

Obrázek 3 – Úhrnná plodnost v Itálii dle NUTS 2, 1990–2022, vybraná období

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

V období 1990–1992 byla v Itálii patrná dualita severu a jihu. Sever disponoval extrémně nízkými hodnotami plodnosti, kde se úhrnná plodnost pohybovala kolem hodnot 0,9–1,2 dítěte. Nejnižší úhrnnou plodnost vykazovaly kraje jako Piemonte, Liguria, Friuli Venezia Giulia, Emilia Romagna a Toscana. Poměrně podstatně se ale vymykal kraj Trentino-Alto Adige s úhrnnou plodností 1,41 dítěte.

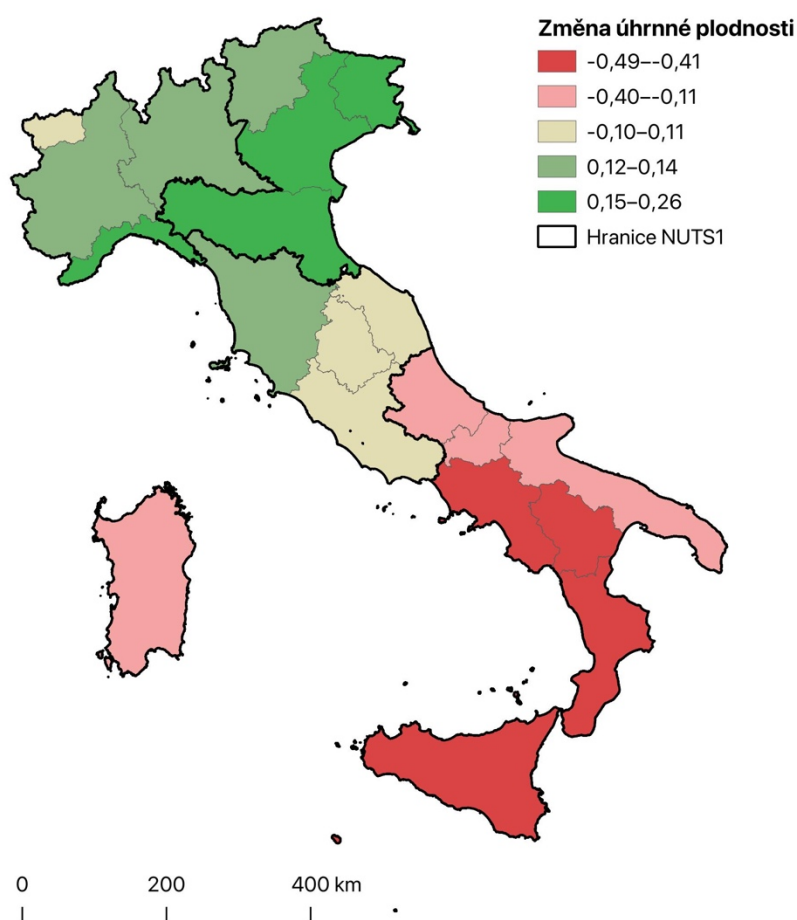
Jižní státy naopak v čele s kraji Sicilia, Calabria, Basilicata, Puglia a Campania disponovaly nejvyššími hodnotami plodnosti v průměrném rozmezí 1,4–1,8 dítěte. O 10 let později v letech 2000–2002 dosáhly regiony NUTS 2 relativně homogenních hodnot napříč celou Itálií.

Zaostávaly pouze dva regiony, a to Sardinia a Liguria. Jinak se úhrnná plodnost pohybovala víceméně v rozmezí 1,1–1,5 dítěte. V období 2010–2012 je již patrný nárůst měr plodnosti v celé Itálii, zejména v severních regionech. Nejvyšší hodnoty měly kraje Valle d'Aosta, Lombardie a Trentino-Alto Adige. Poslední období 2020–2022 bylo známkou celkového poklesu plodnosti téměř ve všech regionech. Severní regiony mají v tomto období nadprůměrné hodnoty oproti celé Itálii. Obecně zde však hodnoty úhrnné plodnosti nejsou nijak zvlášť vysoké a drží se v rozmezí 1,2–1,4 dítěte. Výjimku tvoří opět region Trentino-Alto Adige, který byl svými hodnotami (1,54) nadprůměrný po celé sledované období 1990–2022. Jižní regiony spolu s Centrální Itálií se v průměru pohybují mezi hodnotami 1,1–1,4 dítěte. Nejnižší úhrnnou plodnost zaznamenaly regiony Sardinie (0,97) a Molise (1,08).

Při porovnání nejstaršího sledovaného období 1990–1992 a nejnovějšího sledovaného období 2020–2022 je patrný rozdíl v přesunu velikosti měr plodnosti mezi regiony. Významně se snížila heterogenita regionů a dnes se téměř všechny kraje NUTS 2 pohybují na podobných hodnotách úhrnné plodnosti, které oscilují na hranici extrémně nízké plodnosti 1,3 dítěte.

Co se týče změny úhrnné plodnosti mezi prvním obdobím 1990–1992 a druhým obdobím 2020–2022, z obrázku 4 je zřejmé, ve kterých regionech došlo k poklesu a kde naopak k nárůstu intenzity plodnosti.

Obrázek 4 – Změna úhrnné plodnosti v Itálii dle NUTS 2, mezi lety 1990 a 2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

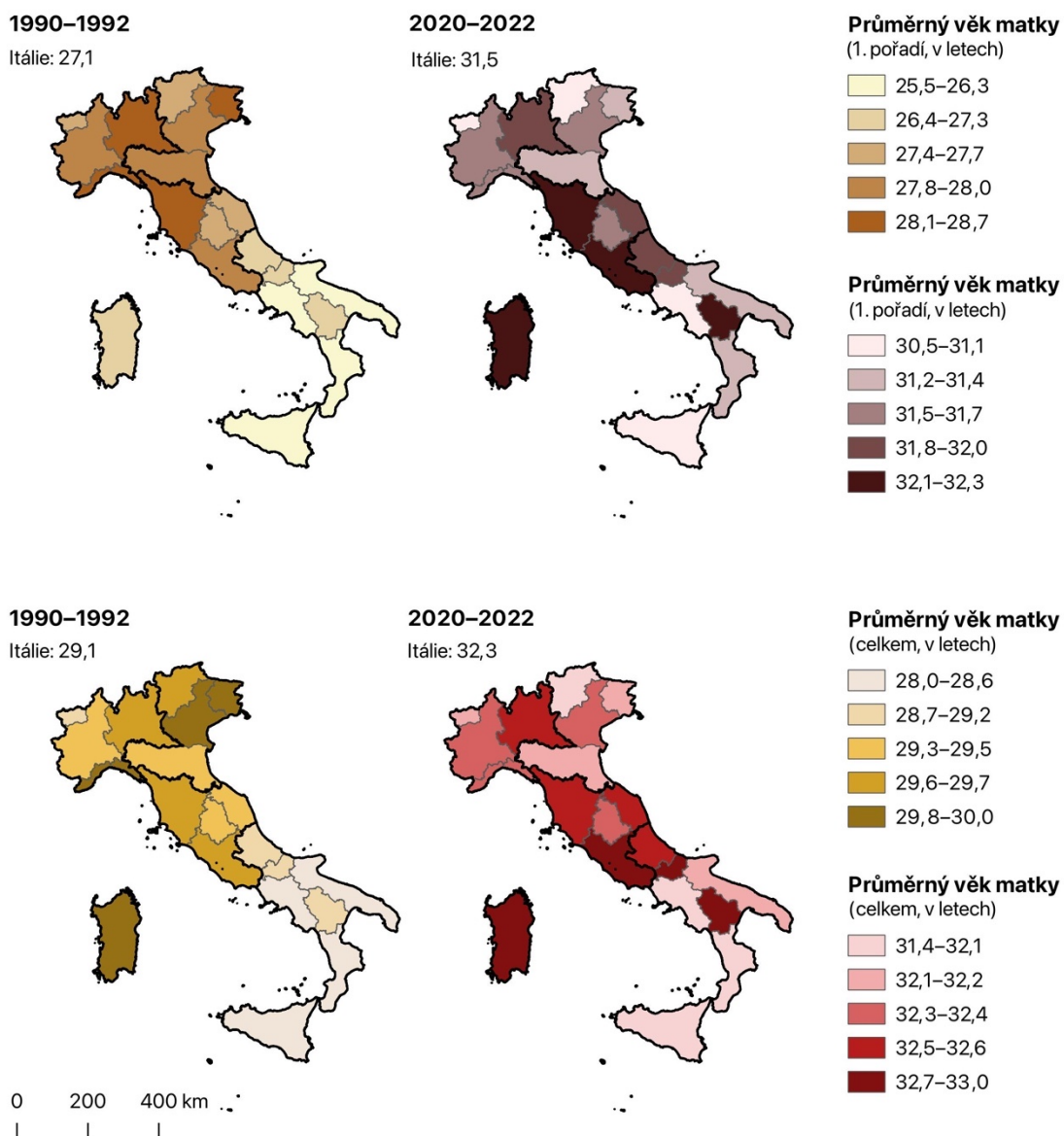
Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, díky nadprůměrnému profilu plodnosti cizinců a vnitřní migraci mladých Italů, severní regiony zažily za posledních 30 let pozitivní nárůst hodnot úhrnné plodnosti. Nejvíce pak kraje Severovýchodní Itálie. V krajích Centrální Itálie nedošlo oproti období 1990–1992 k žádné signifikantní změně a zůstaly víceméně na stejných úrovních. Oproti tomu v krajích Jižní a Ostrovní Itálie došlo k poměrně významnému úpadku plodnosti. Nejvíce utrpěly regiony jako Sicília, Calabria, Basilicata a Campania, kde se ztráta pohybovala kolem 0,45 dítěte. V rámci vývoje průměrného věku prvorodiček v období 1990–2022 proběhly jisté geografické přesuny nejvyšších a nejnižších hodnot mezi regiony. Mapové znázornění těchto změn je dostupné na obrázku 5.

Mezi obdobími 1990–1992 a 2020–2022 se průměrný věk matky zvýšil cca o 4 roky. Nejnižší průměrný věk matky v období 1990–1992 se pohyboval okolo hodnot 25,5–26,3 let. Nejmladší matky byly jednoznačně v jižních regionech. Nejstarší pak v severní části Itálie v čele s regiony jako Lombardia, Liguria, Toscana a Friuli Venezia Giulia, kde byly prvorodičky v průměru starší 28 let. V průběhu let se průměrný věk ve všech regionech zvyšoval, ale pořadí regionů dle věku matky se změnilo.

V období 2020–2022 byl nejnižší průměrný věk matek 30,5–31,1 let. Nejmladší prvorodičky z části zůstaly ve dvou jižních regionech NUTS 2, a to v kraji Sicília a Campania. Nejmladší prvorodičky v rámci Itálie se objevily i ve dvou severních regionech, které v období 1990–1992 disponovaly spíše starší věkovou strukturou prvorodiček, ve Valle d'Aosta a Trentino-Alto Adige. Nejstarší prvorodičky se koncentrují v Centrální Itálii, zejména pak v krajích Toscana a Lazio. Starší profil prvorodiček se objevil taktéž na tradičním jihu Itálie, v regionu Sardinia a Basilicata. Vývoj regionální diference průměrného věku matky při narození dětí všech pořadí měl velmi podobné regionální tendence jako při vývoji průměrného věku prvorodiček.

Vývoj průměrného věku matky při narození 1. dítěte a dětí všech pořadí byl popsán v předchozí podkapitole za územní celky NUTS 1. Graficky je vývoj těchto ukazatelů znázorněn v grafu 3 a grafu 4. Bez větších výchylek trendy ve vývoji průměrného věku při narození 1. dítěte a dětí všech pořadí v regionech NUTS 2 korespondují s vývojem vyšších územních celků NUTS 1, ke kterým náleží. Vývoj ukazatelů časování plodnosti v regionech NUTS 2 v období 1990–2022 je znázorněn v přílohách 6–15.

Obrázek 5 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, 1990–1992 a 2020–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Následující podkapitoly se blíže zaměřují na jednotlivé regiony NUTS 2 a zabývají se vývojem plodnosti v rámci vyšších územních celků NUTS 1, ke kterým NUTS 2 přísluší.

4.2.1 Severozápadní Itálie

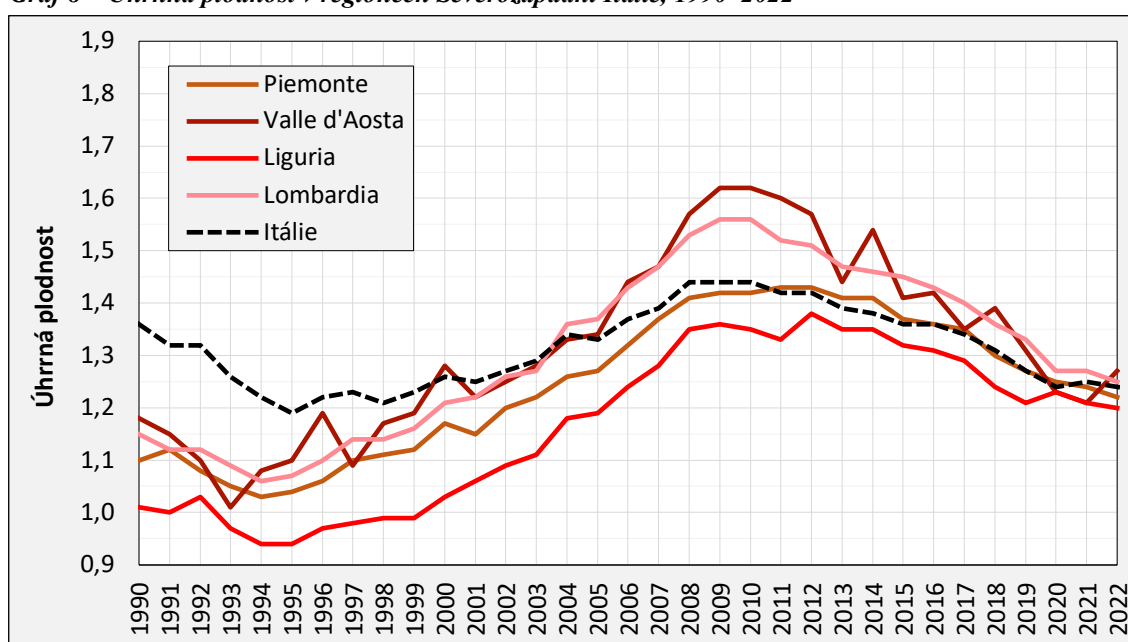
Všechny regiony Severozápadní Itálie měly na počátku sledovaného vývoje podprůměrné hodnoty plodnosti, než byl průměr Itálie. Od poloviny 90. let se úhrnná plodnost v regionech začala postupně zvyšovat. Podíl na nárůstu může mít mimo jiné vnitřní i mezinárodní migrace, která je cílena právě do severních regionů. Přibližně od roku 2009 zažívaly regiony opětovný pokles plodnosti a k roku 2022 všechny oscilují kolem průměrných hodnot úhrnné plodnosti v celé Itálii (1,24 dítěte).

Lombardia je jedním z regionů NUTS 2 s nejvyšším podílem cizinců na obyvatelstvu. K roku 2022 bylo se obyvatelstvo Lombardie skládalo ze 12 % z cizinců viz příloha 3. To by mohlo částečně vysvětlovat zvýšení úhrnné plodnosti nad průměr od roku 2003. Nejvyšší úhrnnou plodnost zaznamenala Lombardia v letech 2009–2010, a to 1,56 dítěte.

Region Valle d'Aosta vykazoval po celé období rovněž vysokou úroveň plodnosti díky specifickým socioekonomickým charakteristikám regionu a příznivému prostředí pro rodiny s dětmi (Caltabiano, Rosina, 2018). Vývoj v tomto regionu byl ale doprovázen častými a poměrně velkými výkyvy. To by se dalo přisoudit nepříliš vysoké početnosti obyvatel v tomto kraji (120 tis.) viz příloha 2.

Nejnižší hodnoty úhrnné plodnosti vykazovala po celé sledované období Liguria. V letech 1993–1994 byla v tomto regionu zaznamenána úhrnná plodnost 0,94 dítěte, což bylo historické minimum nejen v Ligurii, ale i v celém regionu Severozápadní Itálie. Stejně jako většina regionů v Itálii i Ligurie čelí demografickému stárnutí. Dle reportáže The New York Times od Rosenthal (2006) z Janova, hlavního města Ligurie, je zde viditelná disbalance v populační struktuře. Je zde přítomno mnohem více starších osob než mladších ročníků. Pro děti zde údajně nebyla ani nijak zvlášť přizpůsobená infrastruktura v podobě hřišť, či speciálních obchodů. Situace se ale v Ligurii zlepšovala, a i přesto, že je dnes Liguria regionem s nejnižší úhrnnou plodností v Severozápadní Itálii, nedosahuje takových rozdílů mezi regiony jako v minulosti.

Graf 8 – Úhrnná plodnost v regionech Severozápadní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Průměrný věk prvorodiček a matek při narození dítěte celkem v Severozápadní Itálii je za období 1990–1992 a 2020–2022 znázorněn v tab. 3. Regiony Severozápadní Itálie spolu s regiony Severovýchodní a Centrální Itálií patřily v rámci těchto ukazatelů mezi území s nejvyššími hodnotami v Itálii v roce 1990–1992. V Severozápadní Itálii měly nejvyšší průměrný věk matky v Ligurii.

Tab. 3 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech

Region	Věk matky při narození 1. dítěte		Věk matky při narození dítěte	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Piemonte	27,81	31,47	29,40	32,32
Valle d'Aosta	27,47	31,08	29,20	32,22
Liguria	28,69	31,66	30,09	32,34
Lombardia	27,96	31,78	29,79	32,52

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Tab. 4 demonstruje snižující se podíl prvorodiček do 25 let v regionech Severozápadní Itálie, a naopak zvyšující se podíl prvorodiček starších 35 let. Region, který v letech 1990–1992 disponoval nejvyšším podílem plodnosti prvorodiček do 25 let, byl Valle d'Aosta (40,4 %). Na to, jak moc se odlišoval od hodnot ostatních regionů Severovýchodní Itálie v tomto období, se rozdíl v letech 2020–2022 významně snížil až na průměrnou hodnotu 15,3 %. Tabulka podílu plodnosti matek celkem ve věku do 25 let a od 35 let v Severozápadní Itálii je dostupná jako příloha 17.

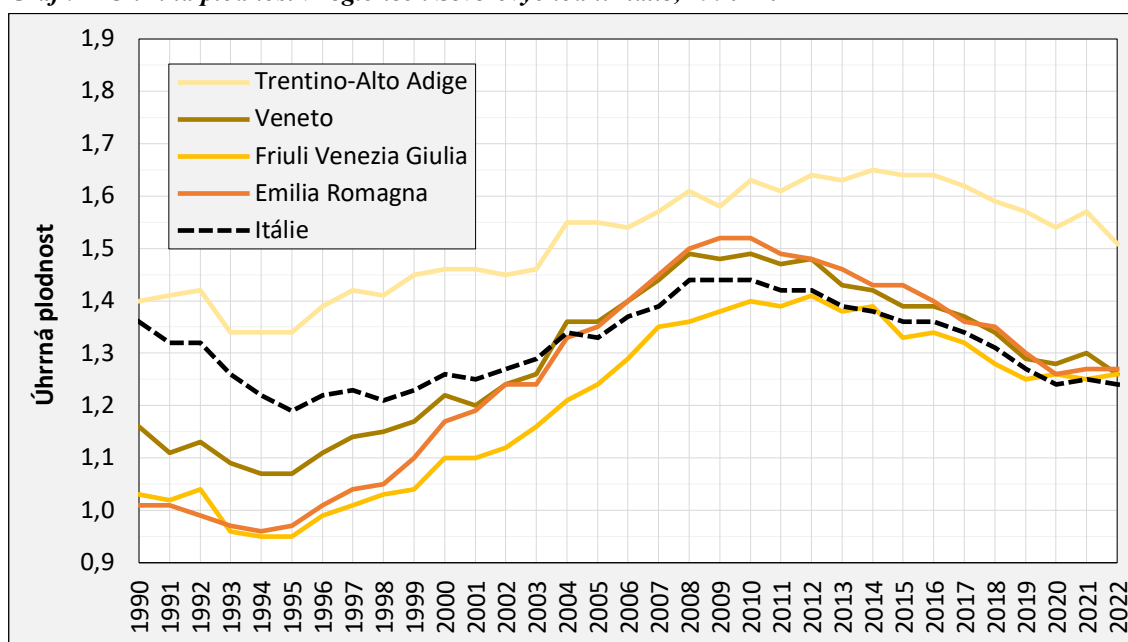
Tab. 4 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Piemonte	35,6	14,7	6,7	24,6
Valle d'Aosta	40,4	15,3	6,1	22,3
Liguria	27,8	15,0	8,9	26,2
Lombardia	33,0	13,7	6,6	26,4

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

4.2.2 Severovýchodní Itálie

Téměř všechny regiony Severovýchodní Itálie vykazovaly ve sledovaném období podobné trajektorie vývoje úhrnné plodnosti. Extrémně nízké podprůměrné hodnoty v 90. letech vystřídal nárůst, který byl zapříčiněn plodností cizinců a účinných proroďinných politik implementovaných v regionech. Přibližně od roku 2010 došlo k poklesu úhrnné plodnosti ve zmíněných krajích a dnes se tyto regiony pohybují v mírně nadprůměrných hodnotách v porovnání s Itálií celkem, nicméně stále oscilují okolo hranice 1,3 dítěte, tj. hranice extrémně nízké hodnoty úhrnné plodnosti. Toto se týká regionů Veneto, Friuli Venezia Giulia a Emilia Romagna, jejichž vývoj ve sledovaném období byl víceméně homogenní viz graf 9.

Graf 9 – Úhrnná plodnost v regionech Severovýchodní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Zcela rozdílné trendy však vykazoval region Trentino-Alto Adige. Tento region byl do roku 2003 jedním celkem. Poté byl rozdělen na dvě autonomní provincie Bolzano a Trento, z čehož obě téhož roku získaly status NUTS 2. Pro účely analýzy a možnost porovnání s ostatními regiony ve sledovaném období byly tyto dva regiony analyzovány společně jako původní Trentino-Alto Adige.

Je však nutno poznamenat, že intenzita plodnosti v těchto dvou autonomních jednotkách se liší. Vysoká úroveň plodnosti v Bolzanu je důvodem vyššího regionálního průměru Trentino-Alto Adige. Jsou zde implementovány velmi přívětivé politiky, které podporují časnou plodnost a rozšiřování rodin, tak jako sladění kariéry a rodinných povinností. Tyto politiky jsou navíc praktikovány systematicky a dlouhodobě, narozdíl od nahodilých propopulačních opatření v rámci celostátní politiky, které na této úrovni zdánlivě nemají takový efekt jako dlouhodobá opatření. Bolzano je rovněž nejbohatším regionem v Itálii, což se také projevuje na vysoké finanční motivaci spojené s plodností. Nakonec je vhodné zmínit, že díky odlišnému historickému vývoji autonomní provincie Bolzano je zde vysoká plodnost rovněž motivována udržením kulturního odkazu a místní populace (Horowitz, Pianigiani, 2024).

Největší zvýšení úhrnné plodnosti v Severovýchodní Itálii zaregistroval region Emilia Romagna. Z minima v roce 1994 (0,96 dítěte) vzrostl během 14 let na 1,52 dítěte. Jednalo se o region s jedním z nejvyšších nárůstů úhrnné plodnosti v celé Itálii v rámci sledovaného období. Změna plodnosti tohoto rázu byla zapříčiněna především efektivními inkluzivními politikami, které napomohly jak ženám lépe přizpůsobit svůj pracovní život mateřství tak i rodinám s dětmi (Del Boca, Rosina, 2010).

Průměrný věk prvorodiček a matek při narození dítěte v regionech Severovýchodní Itálie měl v letech 1990–1992 podobné hodnoty jako Severozápadní či Centrální Itálie. Nejstarší matky při narození 1. dítěte byly ve Friuli Venezia Giulia (28,22 let). V letech 2020–2022 tento region předstihlo Veneto s nejstaršími prvorodičkami (31,57 let).

Tab. 5 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech

Region	Věk matky při narození 1. dítěte		Věk matky při narození dítěte	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Trentino-Alto Adige	27,67	30,94	29,73	32,06
Veneto	27,92	31,57	29,95	32,45
Friuli Venezia Giulia	28,22	31,44	29,91	32,26
Emilia Romagna	27,91	31,45	29,46	32,27

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Z hlediska podílu plodnosti prvorodiček do 25 let má v průměru nejmladší profil region Trentino-Alto Adige, ve kterém se v letech 1990–1992 rodil nejvyšší podíl dětí mladým matkám do 25 let (37,6 %). V letech 2020–2022 se tento podíl sice snížil na 16,2 %, nicméně je stále nejvyšší v Severovýchodní Itálii. Zároveň tento region disponuje téměř o 4 procentní body nižším podílem plodnosti narozených prvorodičkám starším 35 let v letech 2020–2022. Tabulka podílu plodnosti matek celkem ve věku do 25 let a od 35 let v Severovýchodní Itálii je dostupná jako příloha 18.

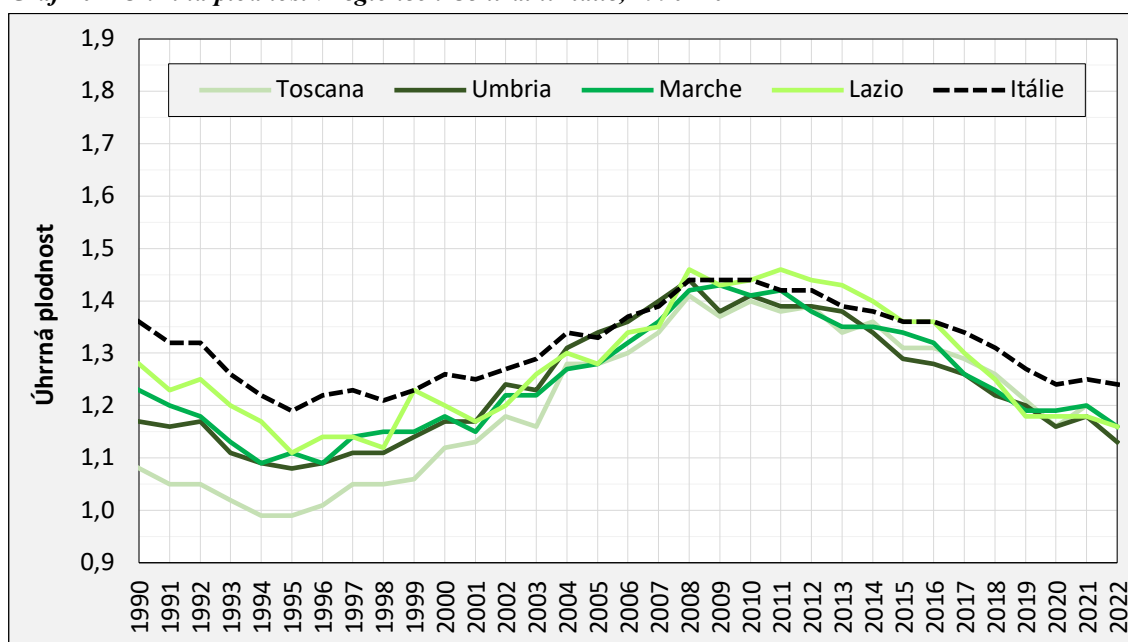
Tab. 6 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Trentino-Alto Adige	37,6	16,2	6,9	20,9
Veneto	33,5	13,7	6,4	24,7
Friuli Venezia Giulia	31,8	15,8	7,5	24,6
Emilia Romagna	35,1	15,8	7,5	24,9

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

4.2.3 Centrální Itálie

Centrální Itálie je v rámci nižších územních celků NUTS 2 z hlediska vývoje úhrnné plodnosti ve sledovaném období nejhomonějším regionem NUTS 1 z celé Itálie viz graf 10. Nejvyšší rozdíly v úhrnné plodnosti zaznamenaly mezi sebou regiony Centrální Itálie v 1. polovině 90. let, kdy byl rozdíl mezi nejnižšími a nejvyššími hodnotami roven téměř 0,2 dítěte. V roce 1995 dosáhla většina regionů svých historických minim v čele s krajem Toscana (0,99 dítěte). Rovněž se všechny regiony v rámci 90. let pohybovaly pod hranicí 1,3 dítěte a pod průměrem úhrnné plodnosti v celé Itálii. Na začátku 21. století začalo v regionech docházet ke zvyšování úrovně plodnosti z části ve spojitosti s migrací do Centrální Itálie. Po ekonomické krizi v letech 2011–2012 se plodnost ve všech regionech začala opět snižovat a zároveň docházelo ke snižování rozdílů v úrovni plodnosti mezi regiony (Comolli, Vignoli, 2021). V roce 2022 zde byla plodnost podprůměrná vzhledem k celkové úhrnné plodnosti v Itálii.

Graf 10 – Úhrnná plodnost v regionech Centrální Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Průměrný věk prvorodiček a matek celkem v regionech Centrální Itálie byl poměrně homogenní v obou sledovaných obdobích 1990–1992 a 2020–2022. Věkový profil matek byl po celé období relativně vysoký, obzvlášť pak v období 2020–2022. Nejvyšší věk prvorodiček zaznamenal v těchto letech region Lazio viz tab. 7 a tab. 8. Tabulka podílu plodnosti matek celkem ve věku do 25 let a od 35 let v Centrální Itálii je dostupná jako příloha 19.

Tab. 7 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech

Region	Věk matky při narození 1. dítěte		Věk matky při narození dítěte	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Toscana	27,99	32,01	29,59	32,62
Umbria	27,48	31,46	29,22	32,33
Marche	27,42	31,78	29,42	32,59
Lazio	27,83	32,24	29,59	32,86

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Tab. 8 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Toscana	33,8	13,3	7,2	28,4
Umbria	39,5	15,6	6,1	25,3
Marche	38,3	13,2	5,2	26,4
Lazio	36,9	12,8	7,7	30,2

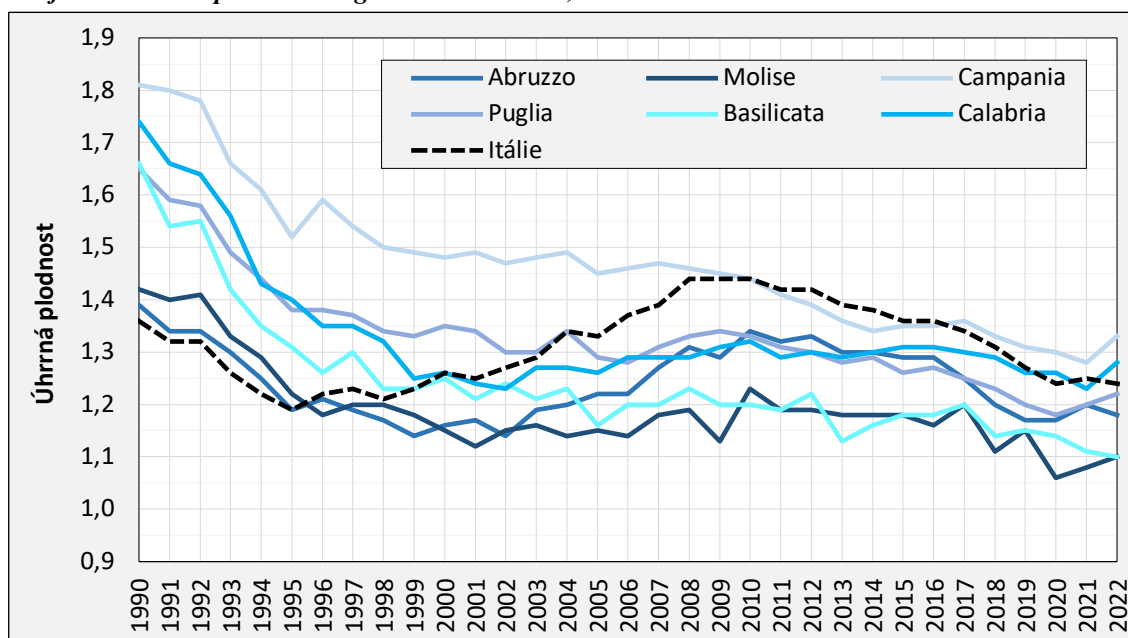
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

4.2.4 Jižní Itálie

Jižní Itálie si ve sledovaném období prošla zcela odlišnými tendencemi vývoje plodnosti než předešlé regiony NUTS 1. Na počátku plodnost všech regionů Jižní Itálie převyšovala italský průměr, ba co více, ani kraj s nejnižší plodností v roce 1990, Abruzzo, nepřekročil hranici extrémně nízké plodnosti 1,3 dítěte. V rámci 1. poloviny 90. let však všechny regiony postihl razantní propad v hodnotách úhrnné plodnosti. Poté byl vývoj v regionech doprovázen stagnací a ustálením se na nízkých hodnotách.

Výjimkou bylo pouze Abruzzo, kde se úhrnná plodnost mezi lety 2002–2011 zvyšovala. V roce 2022 byly hodnoty úhrnné plodnosti relativně heterogenní a rozptýlené na škále 1,10–1,33 dítěte. Nejvyšší úhrnnou plodnost vykazovala v roce 2022 Campania (1,33 dítěte) a nejnižší Molise a Basilicata (1,10 dítěte). Přestože kdysi byly státy Jižní Itálie proslulé svou vysokou plodností, dnes je již většina krajů Jižní Itálie pod celkovým průměrem úhrnné plodnosti v Itálii viz graf 11.

Graf 11 – Úhrnná plodnost v regionech Jižní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Jako konkrétní příklad si můžeme vzít kraj Molise. Úhrnná plodnost klesala v Molise již od 70. let 20. století, nebyl zde však prostor pro zotavení, kvůli negativním ekonomickým podmínkám. Řada ekonomických krizí, které v 21. století Itálii postihly, naděje na oživení plodnosti ještě více zmařila. Díky negativnímu migračnímu saldu, vysoké nezaměstnanosti a nedostatečným politikám, které by podporovaly rodiny a skloubení mateřství a pracovního života, se zde úhrnná plodnost od 2. poloviny 90. let až do roku 2022 pohybovala kolem 1,15 dítěte na ženu (Caltabiano, Rosina 2018).

Po celé sledované období byl v Jižní Itálii region s nejvyšší úhrnnou plodností Campania. Campania je největším regionem z hlediska počtu obyvatel, v roce 2022 zde bylo registrováno 5,62 milionu obyvatel. Campania je rovněž region, kde se nacházejí významná městská centra Jižní Itálie jako Neapol či Salerno. Nedá se tedy jednoznačně zařadit mezi periferní regiony

Jižní Itálie, pro něž jsou spíše typické tendence depopulace, které přispívají k nižším mírám plodnosti (Rodrigo-Comino a kol., 2021).

Průměrný věk prvorodiček ve všech regionech Jižní Itálie stoupl v letech 1990–2022 zhruba o 5 let viz tab. 9. Zatímco v letech 1990–1992 byla Jižní Itálie nejmladším regionem ze všech NUTS 1 z hlediska věkového profilu prvorodiček, v období 2020–2022 se pohybuje okolo italského průměru.

Tab. 9 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech

Region	Věk matky při narození 1. dítěte		Věk matky při narození dítěte	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Abruzzo	26,90	31,87	28,85	32,61
Molise	26,44	31,95	28,62	32,79
Campania	26,11	31,09	28,53	31,91
Puglia	26,08	31,36	28,59	32,20
Basilicata	26,45	32,11	28,77	33,06
Calabria	25,69	31,12	28,29	32,07

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Jižní Itálie byla v letech 1990–1992 rovněž regionem, ve kterém byl podíl plodnosti prvorodiček druhý nejvyšší z celé Itálie (po Ostrovní Itálii), téměř ve všech regionech NUTS 2 se téměř každé druhé dítě rodilo matce do 25 let viz tab. 10. V letech 2020–2022 se tento podíl významně snížil, naopak vzrostl podíl prvorozených dětí narozených ženám starším 35 let.

Tabulka podílu plodnosti matek celkem ve věku do 25 let a od 35 let v Jižní Itálii je dostupná jako příloha 20.

Tab. 10 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Abruzzo	45,5	15,0	5,0	28,7
Molise	50,0	13,5	3,9	28,9
Campania	53,8	17,2	4,4	22,8
Puglia	53,0	16,4	4,4	24,7
Basilicata	51,0	12,8	4,7	29,7
Calabria	58,5	17,4	4,4	24,0

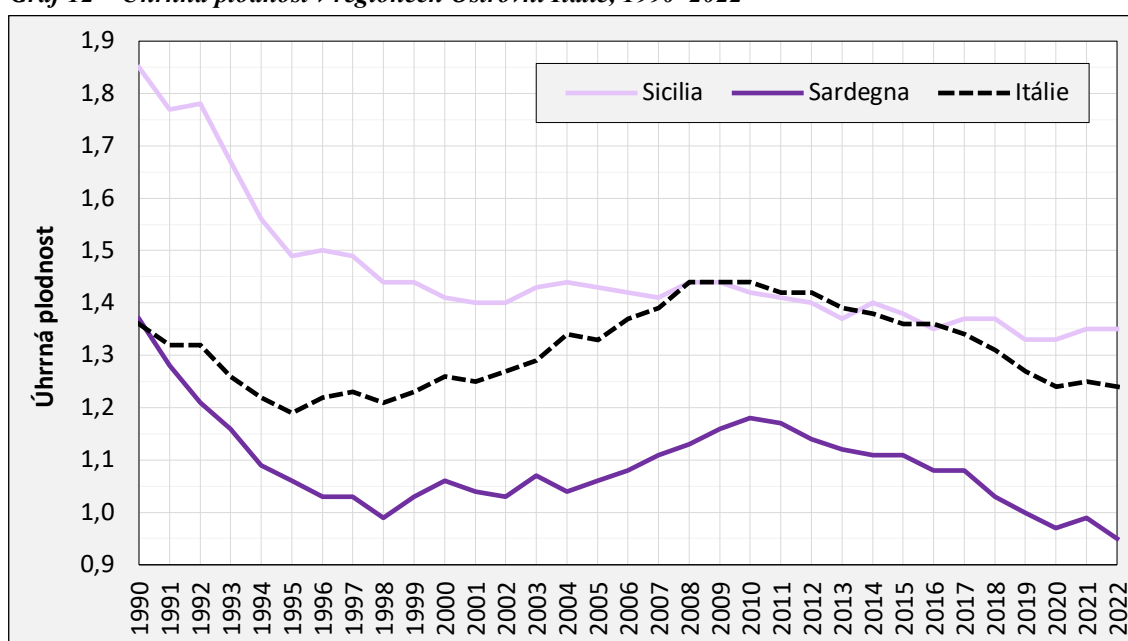
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

4.2.5 Ostrovní Itálie

Vývoj plodnosti v Ostrovní Itálii víceméně odpovídá trendům vývoje v jižní Itálii. Sicílie i Sardegnia si prošly prudkým poklesem v 90. letech a poté stagnací a ústupem úhrnné plodnosti v rámci Sicílie a nárůstem do roku 2010 a následným poklesem v rámci Sardegny viz graf 12. Přestože by zde mohly být domněnky, že mezi těmito dvěma ostrovními regiony budou

zanedbatelné rozdíly v mírách plodnosti, opak je pravdou. V roce 1990 byla Sicília krajem s nejvyšší úhrnnou plodností nejen v mezi jižními regiony, ale i v celé Itálii (1,85 dítěte). Sardegnna oproti tomu vykazovala nejnižší hodnoty úhrnné plodnosti z jižních regionů (1,37 dítěte). Rozdíl mezi těmito dvěma regiony v roce 1990 byl téměř 0,5 dítěte na ženu. V porovnání ze Sicílií je také veliký rozdíl v průměrném věku prvorodiček. Věk matky na Sicílii při prvním porodu v roce 2022 činil 30,51 let. To ze Sicílie dělá region s nejmladšími prvorodičkami v Itálii. V Sardegnne je tomu přesně na opak. V roce 2022 zde byl zaznamenán průměrný věk matky při narození 1. dítěte 32,26 let. Což byl druhý nejvyšší průměrný věk prvorodiček v Itálii hned po regionu Lazio. Plodnost v Sardegnne byla od roku 1990 vždy podprůměrná vzhledem k Itálii a v roce 2022 regionem s nejnižší úhrnnou plodností, a to 0,95 dítěte. Také je to region, ve kterém se na plodnosti velmi projevuje depopulace.

Graf 12 – Úhrnná plodnost v regionech Ostrovní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Průměrný věk prvorodiček a průměrný věk matky při narození dítěte všech pořadí se v průběhu let výrazně zvýšil viz tab. 11. Zároveň si můžeme povšimnout významných rozdílů mezi Sicílií a Sardegnnou. Průměrný věk prvorodiček v období 1990–1992 byl v Sicílii 25,5 let, v Sardegnne pak 27,35 let (rozdíl téměř 2 roky). V letech 2020–2022 se průměrný věk prvorodiček zvýšil v obou regionech o pět let, nicméně rozdíl zůstal stejný. Podobné tendence vykazoval i průměrný věk matky při narození dítěte všech pořadí.

Tab. 11 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte a dětí celkem v Itálii dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022, v letech

Region	Věk matky při narození 1. dítěte		Věk matky při narození dítěte	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Sicilia	25,50	30,51	28,06	31,40
Sardegnna	27,35	32,30	29,81	32,90

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Takto vysoké rozdíly v časování jsou v rámci regionu Centrální Itálie pozoruhodné, vzhledem k tomu, že předchozí regiony NUTS 1 nijak významné vnitroregionální rozdíly v časování nevykazovaly. Studie od Astolfi a kol. (2007) naznačuje, že Sardegnna si díky své geografické a historické izolaci vybudovala specifické kulturní, environmentální a biologické podmínky, které jsou zcela odlišné od kontinentální Itálie a jsou mimo jiné příčinou dnes extrémně nízkých hodnot plodnosti a vysokého věku matek. Studie například došla k zajímavému závěru, že v souvislosti se stárnutím rodičů se riziko komplikací spojených s těhotenstvím na ostrově zvyšuje pomaleji než v pevninských oblastech. Úrovně úhrnné plodnosti se však dnes v Sardegně pohybují na tak nízkých hodnotách, že ani pokrok v medicíně nebude dostačujícím a dlouhotrvajícím řešením tohoto vážného problému.

Odklad plodnosti do vyšších věků popisuje tab. 12. V rámci plodnosti prvorodiček se rodilo matkám do 25 let v letech 1990–2022 téměř 60 % dětí v obou regionech. V letech 2020–2022 již tento podíl klesl v průměru na každé 5. dítě. Zatímco v letech 1990–1992 byl podíl 1. dětí narozených matce starší 35 let velmi nízký v obou regionech (kolem 4,45 %), v letech 2020–2022 se tento podíl významně zvýšil v Sicílii na 21,8 % a v Sardegně na 24,0 %. Tabulka podílu plodnosti matek celkem ve věku do 25 let a od 35 let v Ostrovní Itálii je dostupná jako příloha 21.

Tab. 12 – Podíl plodnosti prvorodiček ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Sicilia	58,5	21,8	4,5	21,8
Sardegnna	58,5	17,4	4,4	24,0

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

4.3 Vliv úrovně regionálního členění na regionální diferenciaci plodnosti

Ve sledovaném období byl v rámci regionální diferenciace vývoj plodnosti v NUTS 2 poměrně dynamický, což potvrzují i hodnoty ukazatelů v tab. 13. Dle ukazatele variačního rozpětí (rozdíl mezi maximální a minimální hodnotou v daném období), je patrné, že v průběhu období 1990–1992 (0,80) a 2000–2022 (0,44) docházelo ke konvergenci intenzit plodnosti napříč regiony NUTS 2. Poté Itálie zaznamenala mírný nárůst rozdílu. Hodnoty variačního koeficientu vypovídají o poměrně vysoké heterogenitě intenzity plodnosti v rámci regionů NUTS 2 v období 1990–1992 (20,02). Nerovnoměrnost v rámci regionů ale v následujících obdobích klesla přibližně o 10 procentních bodů.

Tab. 13 – Vývoj ukazatelů regionální diferenciace úrovně úhrnné plodnosti v Itálii dle NUTS 2, 1990–2022, vybraná období

Ukazatel	1990–1992	2000–2002	2010–2012	2020–2022
Počet regionů	20	20	20	20
Aritmetický průměr	1,31	1,22	1,39	1,22
Maximální hodnota	1,80	1,48	1,63	1,54
Minimální hodnota	1,00	1,04	1,16	0,97
Variační rozpětí	0,80	0,44	0,47	0,57
Směrodatná odchylka	0,26	0,12	0,12	0,11
Variační koeficient (v %)	20,02	9,65	8,90	9,19

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Ve sledovaném období došlo v Itálii rovněž ke změně pořadí regionů dle hodnot úhrnné plodnosti. S využitím Spearmanova korelačního koeficientu (viz tab. 14) můžeme usoudit na poměrně vysokou podobnost úrovně plodnosti v regionech NUTS 2 mezi obdobími 1990–1992 a 2000–2002 (0,672), a to i přes to, resp. díky tomu, že mezi těmito obdobími došlo k nejvýznamnějším změnám ve vývoji intenzity plodnosti (viz obrázek 3) a původní značné odlišnosti mezi hodnotami na úrovni NUTS 2 sice výrazně konvergovaly, avšak ještě nestihly dosáhnout následných homogenních hodnot. Hodnoty pořadového korelačního koeficientu pak mezi obdobími 2000–2002 a 2010–2012 mírně klesly (0,433), což může být spojeno právě s poměrně značnou homogenitou, a i nepatrná změna mohla ovlivnit pořadí zkoumaných regionů. Mezi obdobími 2010–2012 a 2020–2022 však lze sledovat doposud nejvyšší hodnotu daného korelačního koeficientu (0,766), což může znamenat, že prostorové vzorce diferenciace úhrnné plodnosti se v posledních deseti letech sledovaného období příliš nezměnily. Ve všech případech byly korelace signifikantní na 5% nebo 1% hladině významnosti. Při porovnání prvního vybraného období 1990–1992 a posledního vybraného období 2020–2022 byla korelace naprosto minimální, což potvrzuje změnu, která byla popsána již dříve (viz např. obrázek 4).

Tab. 14 – Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu pořadí regionů NUTS 2 dle úhrnné plodnosti, Itálie, 1990–2022, vybraná období

Rok	1990–1992	2000–2002	2010–2012	2020–2022
1990–1992	1,000	0,672**	–0,322	0,143
2000–2002	0,672**	1,000	0,433*	0,718**
2010–2012	–0,322	0,433*	1,000	0,766**
2020–2022	0,143	0,718**	0,766**	1,000

Poznámka: ** Korelace je významná na 1% hladině, * Korelace je významná na 5% hladině

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

V rámci sledovaného období byla regionální diferenciace vývoje plodnosti v regionech NUTS 1 rovněž poměrně intenzivní. Dle ukazatele variačního rozpětí v tab. 15 je patrné, že v průběhu celého období docházelo ke sblížování intenzit plodnosti napříč těmito regiony. Z poměrně vysokého rozdílu v letech 1990–1992 (0,57 dítěte) se hodnoty přiblížily na zanedbatelný rozdíl mezi maximem a minimem 0,13 dítěte. Hodnoty variačního rozpětí rovněž

ukazují, že největší rozdílnosti mezi regiony NUTS 1 byly v prvním sledovaném období a poté se dramaticky snížily.

Tab. 15 – Vývoj ukazatelů regionální diferenciací úrovně úhrnné plodnosti v Itálii dle NUTS 1, 1990–2022, vybraná období

Ukazatel	1990–1992	2000–2002	2010–2012	2020–2022
Počet regionů	5	5	5	5
Aritmetický průměr	1,35	1,26	1,42	1,24
Maximální hodnota	1,67	1,36	1,49	1,30
Minimální hodnota	1,10	1,18	1,35	1,17
Variační rozpětí	0,57	0,18	0,14	0,13
Směrodatná odchylka	0,29	0,07	0,06	0,04
Variační koeficient (v %)	21,55	5,56	4,22	3,22

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu v porovnání mezi NUTS 1 vykazují poněkud rozdílné tendence než v předchozím případě u NUTS 2. Korelace mezi obdobími 1990–1992 a 2000–2002 jsou rovněž extrémně pozitivně silné, nicméně mezi obdobími 2000–2002 a 2010–2012 lze sledovat velmi silnou, avšak zápornou korelaci, což značí na výraznou změnu pořadí regionů dle hodnot úhrnné plodnosti mezi těmito obdobími (viz graf 3). Mezi obdobími 2010–2012 a 2020–2022 korelace v pořadích naopak dramaticky zeslábla (viz tab. 16). Je nutné poznamenat, že díky analýze pouze pěti jednotek vychází hodnoty takto extrémního rázu. Pro interpretaci jsou tedy spolehlivější hodnoty v tab. 14, díky většímu vzorku jednotek (20), které poskytnou lepší informaci.

Tab. 16 – Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu pořadí regionů NUTS 1 dle úhrnné plodnosti, Itálie, 1990–2022, vybraná období

Rok	1990–1992	2000–2002	2010–2012	2020–2022
1990–1992	1,000	0,934*	–0,943**	–0,017
2000–2002	0,934*	1,000	–0,810*	0,125
2010–2012	–0,943**	–0,810*	1,000	0,287
2020–2022	0,017	0,255	0,287	1,000

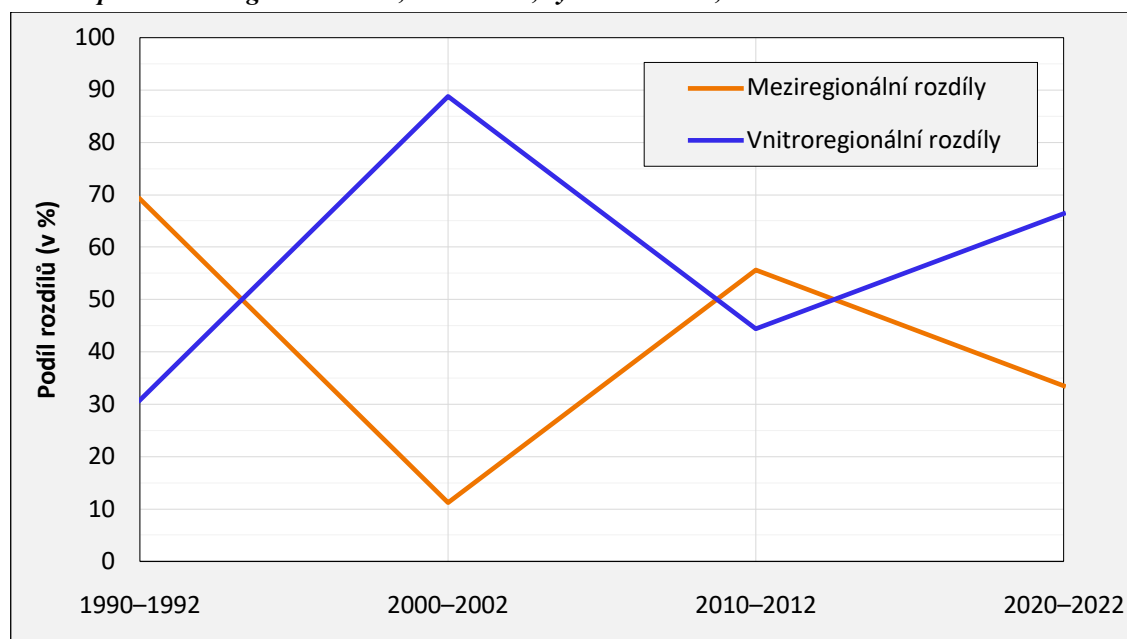
Poznámka: ** Korelace je významná na 1% hladině, * Korelace je významná na 5% hladině

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Následující graf se již věnuje analýze vlivu příslušenství k NUTS 1 na úroveň úhrnné plodnosti v regionech NUTS 2, a to za pomoci analýzy rozkladu rozptylu (viz kapitola 3.2). V období 1990–1992 byla Itálie z hlediska intenzity plodnosti poměrně rozdílná, což tehdy bylo ze 69 % způsobeno odlišnostmi mezi regiony NUTS 1, naopak regiony NUTS 2 byly uvnitř příslušných regionů NUTS 1 relativně homogenní. V letech 2000–2002 však následovalo zvýšení podílu vnitroregionálních rozdílů, vysvětlujícího celkovou variabilitu, na téměř 89 %. Šlo o roky, kdy regiony NUTS 2 zastávaly nejvyšší míru vnitroregionální heterogenity v celém sledovaném období. Poté došlo v letech 2010–2012 ke konvergenci podílu meziregionálních

a vnitroregionálních rozdílů na 56 % a 44 %. V nejnovějším období pak opět podíl vnitroregionálních rozdílů (66 %) vysvětluje celkovou variabilitu z větší části než meziregionální rozdílů (34 %). Z analýzy tudíž vyplývá, že nejvyšší vliv úrovně územního vymezení NUTS 1 na regionální diferenciaci plodnosti byl v Itálii v období 1990–1992. Poté už příslušnost k určitému regionu NUTS 1 nehrála v regionální diferenciaci tak významnou roli.

Graf 13 – Vývoj podílu meziregionálních a vnitroregionálních rozdílů na celkové variabilitě úrovně úhrnné plodnosti v regionech Itálie, 1990–2022, vybraná období, v %

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Kapitola 5

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat vývoj plodnosti v Itálii a zanalyzovat regionální rozdíly ve vývoji u italských regionálních celků NUTS 1 a NUTS 2 mezi lety 1990–2022. Na tento cíl navazuje první výzkumná otázka, kterou se tato práce snažila zodpovědět, a to, *jak se měnil regionální obraz diferenciacie plodnosti v Itálii ve sledovaném období*. V rámci analýzy vývoje bylo zjištěno, že se regionální obraz měnil celkem významně.

V případě sledovaného ukazatele úhrnné plodnosti byla v 90. letech (kdy započalo v Itálii období „lowest-low fertility“) přítomna evidentní dichotomie sever/jih. V severních regionech NUTS 1, které byly vždy vnímány jako rozvinutější a progresivnější regiony Itálie, jako Severozápadní, Severovýchodní a Centrální Itálie, se úhrnná plodnost v 90. letech pohybovala okolo 1,1 dítěte. Tradiční Jižní regiony NUTS 1, pro které byla po celou historii Itálie typická vysoká úroveň plodnosti, jako Jižní či Ostrovní Itálie, vykazovaly vůči severu sice mnohem vyšší úroveň úhrnné plodnosti (v roce 1990 činila v jižních regionech úhrnná plodnost 1,7 dítěte), ale v porovnání s historickými vysokými hodnotami byla intenzita poměrně nízká. V průběhu 90. let se navíc snížila ještě významněji. Zatímco v severních regionech se plodnost dařilo poměrně oživit, zejména díky kvalitní socioekonomické situaci a nízké nezaměstnanosti, která poskytovala obyvatelům vhodnější podmínky pro založení rodiny, a pozitivnímu příspěvku plodnosti cizinců (Caltabiano, 2016), v jižních regionech, který byl méně prosperující než sever, míra plodnosti nadále stagnovala. V roce 2005 poprvé došlo k vyrovnání hodnot úhrnné plodnosti severních a jižních regionů (průměrně 1,3 dítěte). V rámci velké hospodářské krize v roce 2008 a italské ekonomické krize v letech 2011–2012 došlo k zastavení vzestupné tendence intenzity plodnosti na severu a v rámci všech regionů od té doby docházelo ke kontinuálnímu poklesu plodnosti (Comolli, Vignoli, 2021).

V roce 2022 byla regionem s nejvyšší úhrnnou plodností Severovýchodní Itálie (1,29 dítěte) a s nejnižší Centrální Itálie (1,15 dítěte). V posledních letech byly regiony NUTS 1 dle míry plodnosti relativně podobné, nicméně se rovněž v posledních letech pohybovaly i pod hranicí extrémně nízké plodnosti (1,3 dítěte) tzv. „lowest-low fertility“. Tímto lze potvrdit první hypotézu, která byla v práci stanovena, a to že se lze domnívat, že *v jižních regionech Itálie, kde byla v dřívějším období sledována vyšší intenzita plodnosti, dochází v posledním období k rychlejšímu poklesu plodnosti až k extrémně nízkým hodnotám*. Co se týče potvrzení druhé hypotézy: *Lze se domnívat, že v severních regionech Itálie, kde byla v dřívějším období sledována nižší intenzita plodnosti, dochází v posledním období ke zvýšení intenzity plodnosti*, potvrzení zde

není zcela jednoznačné. Severní Itálie sice dnes vykazuje vyšší hodnoty úhrnné plodnosti než ty, které měla na začátku sledovaného období, ale není pravda, že se zde intenzita v posledních letech zvyšuje. Od svého maxima v letech 2009–2010 se totiž úhrnná plodnost postupně snižovala ve všech regionech severních Itálie.

Dalším cílem práce bylo analyzovat přítomnost meziregionálních rozdílů na úrovni administrativních jednotek NUTS 1 a rovněž pak analyzovat vnitroregionální rozdíly na úrovni NUTS 2 uvnitř příslušných administrativních jednotek NUTS 1. Na základě tohoto cíle byla položena druhá výzkumná otázka: *Je pozorovatelná vnitřní homogenita v intenzitě a časování plodnosti u italských regionů NUTS 2, avšak vnější heterogenita mezi jednotlivými regiony NUTS 1? Z analýzy vyplývá, že z hlediska časování plodnosti se zde již ve sledovaném období vnitřní homogenita projevovала poměrně silně a je zde rovněž pozorovatelná i vnější heterogenita regionů NUTS 1. Co se týče intenzity plodnosti z analýzy vyplývá, že regiony víceméně zastávají trendy vývoje vyšších regionálních celků NUTS 1, nicméně z analýzy vlivu úrovně regionálního členění na regionální diferenciaci plodnosti bylo dosaženo závěru, že největší vliv úrovně územního vymezení NUTS 1 na regionální diferenciaci plodnosti byl v Itálii v období 1990–1992. V pozdějších letech už příslušnost ke konkrétnímu regionu NUTS 1 měla poměrně malý efekt. Z hlediska vnější heterogenity již regiony nezastávají takové odlišnosti, jak tomu bylo například v minulosti.*

Na druhou výzkumnou otázku navazuje poslední hypotéza, a to, *že lze předpokládat snižující se variabilitu intenzity plodnosti mezi regiony NUTS 1 v průběhu sledovaného období, což povede i ke snížení vnitřní diferenciaci těchto ukazatelů na úrovni regionů NUTS 2. Přesto, že je pravda, že došlo ke snížení variability intenzity plodnosti mezi regiony NUTS 1, nemůže být potvrzeno, že tato skutečnost snižuje vnitřní diferenciaci mezi regiony NUTS 2. Tato hypotéza tedy může být zamítnuta.*

Na závěr by se dalo shrnout, že ekonomické krize, vnitřní a mezinárodní migrace, urbanizace, změny v postojích k rodinným hodnotám, odlišné kulturní pozadí a jiné, byly faktory, které více či méně ovlivnily a především stále ovlivňují regionální úroveň plodnosti a zároveň působí na dlouhodobou demografickou dynamiku, která vysvětluje vzorce plodnosti v italských regionech (Rodrigo-Comino a kol., 2021). Nutné je však poznamenat, že nehledě na to, v jaké míře je Itálie regionálně diferencována, je to pořád jedna země, která dlouhodobě čelí extrémně nízkým mírám plodnosti, které budou mít v budoucnu dopady na všechny regiony stejně. Proto je klíčové přijmout celostátní prorodinná opatření a pomoci rodičům lépe skloubit zaměstnání a rodinné závazky. Tato práce by mohla poskytnout základní informace pro budoucí výzkum, který by pomohl nasměrovat politické rozhodování ohledně demografických otázek. Pokud se totiž Itálie v nejbližší době nezotaví z „lowest-low fertility“, je možné, že na takto nízkých hodnotách dlouhodobě zůstane.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ASTOLFI, P.; DE PASQUALE, A.; ZONTA, A. 2007. Late reproduction at lower risk in Sardinia island: A case of reproductive longevity? *Journal of Anthropological Sciences*. 85, s. 165–177. ISSN 1827-4765
- BONGAARTS, J. 1998. *Fertility and reproductive preferences in post-transitional societies*. Policy Research Division Working Paper no. 114. New York: Population Council DOI 10.31899/pgy6.1015
- BRITANNICA. 2024. *Vatican City* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/biography/John-XV>>
- CALDWELL, J. 2006. *Demographic transition theory*. Springer. ISBN 1-4020-4373-2
- CALTABIANO, M.; CASTIGLIONI, M.; ROSINA, A. 2009. Lowest-low fertility: Signs of a recovery in Italy? *Demographic Research*, 21, s. 681–718. ISSN 1435-9871
- CALTABIANO, M. 2016. A turning point in Italian fertility. *Journal of Population Research*, 33, s. 379–397. ISSN 1443-2447
- CALTABIANO, M.; ROSINA, A. 2018. Regional differences in Italian fertility: Historical trends and scenarios. *Rivista Internazionale Di Scienze Sociali*. 126, 1, s. 27–46. ISSN 0035 676X
- ČSÚ. 2014a. *Regiony NUTS v Evropské unii – 2003* [online]. Český statistický úřad [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/1-1373-05--14>>
- ČSÚ. 2014b. *Metodické vysvětlivky* [online]. Český statistický úřad [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/4032-06-2006-metodicke_vysvetlivky>
- COALE, A. 1984. The Demographic Transition. *The Pakistan Development Review*, 23(4), s. 531–552. ISSN 0030-9729
- COMOLLI, C.; VIGNOLI, D. 2021. Spreading Uncertainty, Shrinking Birth Rates: A Natural Experiment for Italy. *European Sociological Review*. 37, 4, s. 555–570. ISSN 0266-7215
- COPERNICUS. 2020. *Air quality information confirms reduced activity levels due to lockdown in Italy* [online]. European Commission: Atmosphere Monitoring Service [CIT. 2023-03-10]. Dostupné z: <<https://atmosphere.copernicus.eu/air-quality-information-confirms-reduced-activity-levels-due-lockdown-italy>>
- COPPOLA, L.; DI CESARE, M. 2008. How fertility and union stability interact in shaping new family patterns in Italy and Spain. *Demographic Research*. 18, 4, s. 117–144. ISSN 1435-9871

- DEL BOCA, D.; ROSINA, A. 2010. *Figli e lavoro: due regioni, due storie diverse* [online]. La Voce [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <<https://lavoce.info/archives/26122/figli-e-lavoro-due-regioni-due-storie-diverse/>>
- DUGGAN, C. 2014. *A Concise History of Italy*, 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, ISBN 978-0-521-76039-3
- EAST, M. 2017. Integrated Approaches and Interventions for the Regeneration of Abandoned Towns in Southern Italy. In: Cairns, G. Artopoulos, G. Day, K. a kol. *From Conflict to Inclusion in Housing: Interaction of Communities, Residents and Activists*. London: UCL Press UK. s. 87–102
- EVROPSKÁ KOMISE. 2022. *Mezinárodní organizace a fóra* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/international-organisations_cs>
- EUROPEAN COMMISSION. 2023. *Italy: Maternity and paternity leave allowance* [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=11116&langId=en&intPageId=4618>>
- FANELLI, E. 2023. Italian Nonmarital Fertility Ratio: Components of an Unexpected Rise. *Population Research and Policy Review*. 42, s. 79. ISSN 0167-5923
- FRANKLIN, R. 2003. *Italian Fertility, 1864 to 1961: An Analysis of Regional Trends*. 43rd European Congress of the Regional Science Association, Jyväskylä, Finland, 27-30 August 2003.
- GADDY, H. 2023. *Study reveals new insights on what caused the 1920 baby boom* [online]. University of Oxford [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://www.ox.ac.uk/news/2023-04-06-study-reveals-new-insights-what-caused-1920-baby-boom>>
- GESANO, G.; STROZZA, S. 2011. Foreign migrations and population aging in Italy. *Genus*. 67, 3, s. 83–104. ISSN 2035-5556
- GIANNANTONI, P.; STROZZA, S. 2015. Foreigners' contribution to the evolution of fertility in Italy: a re-examination on the decade 2001-2011. *Rivista Italiana di Economia Demografia e Statistica*. 69, 2, s. 129-140. ISSN 0035-6832
- GLASS, D. 1968. Fertility trends in Europe since the second world war. *Population Studies*. 22,1, s. 103-146, ISSN 0032-4728
- HAJNAL, J. 1965. European Marriage Patterns in Perspective. In Glass, D. Eversley, D. *Population in History: Essays in Historical Demography*. Volume I: General and Great Britain. New Brunswick: Aldine Transaction. s. 101-143. ISBN 02023-61950
- HENDL, J. 2006. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-123-9
- HOROWITZ, J.; PIANIGIANI, G. 2024. What Happened When This Italian Province Invested in Babies [online]. The New York Times [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2024/04/01/world/europe/italy-babies-family-benefits.html>>
- IMPICCIATORE, R.; DALLA-ZUANNA, G. 2017. The impact of education on fertility in Italy. Changes across cohorts and south-north differences. *Quality and Quantity* 51, s. 2293-2317. ISSN 1573-7845

- ITALIA. Articolo 114, *Titolo V: Le Regioni, le Provincie, i Comuni*. In: La Costituzione: Parte II, Ordinamento della Repubblica. Dostupné z: <<https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-v/articolo-114>>
- ITALIA. Articolo 116, *Titolo V: Le Regioni, le Provincie, i Comuni*. In: La Costituzione: Parte II, Ordinamento della Repubblica. Dostupné z: <<https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-v/articolo-116>>
- ITALIA. Articolo 131, *Titolo V: Le Regioni, le Provincie, i Comuni*. In: La Costituzione: Parte II, Ordinamento della Repubblica. Dostupné z: <<https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-v/articolo-131>>
- ITALIA IN DATI. 2021. *Le pratiche religiose in Italia* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <<https://italiaindati.com/le-religioni-in-italia/>>
- KALIBOVÁ, K. 2006. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0222-9
- KOCOURKOVÁ, J. 1998. Populační vývoj Východní a Západní Evropy v letech 1950–1990. *Demografie: Revue pro výzkum populačního vývoje*, Praha: Český statistický úřad. 40, 1, s. 247–257. ISSN 0011-8265
- KOHLER, H.; BILLARI, F.; ORTEGA, J. 2002. The emergence of lowest-low fertility in Europe during the 1990s. *Population and Development Review*. 28, 4, s. 641–680. ISSN 0098 7921
- LA CAMERA, C.; BODRERO, L. 2013. Italy. In: Heinrich-Böll-Stiftung & R. Schönenberg. *Transnational Organized Crime: Analyses of a Global Challenge to Democracy*. Transcript verlag. s. 267–284
- LESTHAEGHE, R.; MOORS, G. 2000. Recent Trends in Fertility and Household Formation in the Industrialised World. *Review of Population and Social Policy*. 9, s. 121–170. ISSN 0918-788X
- LESTHAEGHE, R.; PERMANYER, I. 2014. *European sub-replacement fertility: Trapped or recovering?*. University of Michigan, population studies center research reports, s. 14–822.
- LIVI-BACCI, M. 1977. *A history of Italian fertility during the last two centuries*. Princeton: Princeton University Press. ISBN 06910-93695
- MORGAN, P. 2004. *Italian Fascism, 1915–1945*. Second Edition, New York: Palgrave Macmillan, ISBN 1-4039-3251-4
- NETRDOVÁ, P.; NOSEK, V. 2009. Přístupy k měření významu geografického rozměru společenských nerovnoměrností. *Geografie*. 114, 1, s. 52–65. ISSN 2571-421X
- NOVÁČEK, A. 2012. *Dualita Evropy: historickogeografická analýza*. Praha: Česká geografická společnost. ISBN 978-80-904521-9-0
- PAVLÍK, Z.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; ŠUBRTOVÁ, A. 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia. 1. 732 s.
- PAVLÍK, Z.; KALIBOVÁ, K. 2005. *Mnohojazyčný demografický slovník: český svazek*. Praha: Česká demografická společnost, Acta demographica XV, s. 182. ISBN 80- 239-4864-4.
- PEREZ, M.; LIVI-BACCI, M. 1992. Fertility in Italy and Spain: The Lowest in the World. *Family Planning Perspectives*, 24, 4, s. 162–171. ISSN 0014-7354

- RABUŠIC, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou?* 1. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-016
- REYNAUD, C.; MICCOLI, S. 2018. Depopulation and the Aging Population: The Relationship in Italian Municipalities. *Sustainability*. 10, 4, s. 1004–1116. ISSN 2071-1050
- RODRIGO-COMINO, J.; EGIDI, G.; SALVATI, L.; QUARANTA, G.; SALVIA R.; GIMENEZ-MORERA, A. 2021. High-to-Low (Regional) Fertility Transitions in a Peripheral European Country: The Contribution of Exploratory Time Series Analysis. *Data*. 6, 2, s. 1–14. ISSN 2306-5729
- ROSENTHAL, E. 2006. *In Northern Italy, the Agony of Aging Not So Gracefully* [online]. The New York Times [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2006/09/22/world/europe/22genoa.html>>
- SEZNAM ZPRÁVY. 2023. *Sicílie prožívá nebyvalou zkázu. Požáry si vynutily evakuaci turistů i místních* [online]. Seznam Zprávy, a.s. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-sicilie-proziva-nebyvalou-zkazu-pozary-si-vynutily-evakuaci-turistu-i-mistnich-234612?_zn=aWQIM0QxMDY1Nzc3OTUyNjY3Mzg0Mzc5MCU3Q3QIM0QxNjgxOTExNzc0LjkwMiU3Q3RIJTNEMTcwMjQ4MzE3My4yOTEIN0NjJTNEMTE0RjEzN0I3OTJE NjIEMzQwOUi4RTgzMTZFRkY3QUQ%3D>
- SOBOTKA, T.; TOULEMON, L. 2008. Changing family and partnership behavior: Common trends and persistent diversity across Europe. *Demographic Research*. 19, 6, s. 85-138. ISSN 1435-9871
- SLUGA, G. 1994. Trieste: Ethnicity and the Cold War, 1945-54. *Journal of Contemporary History*, 29, 2, s. 285–303. ISSN 0022-0094
- SVIMEZ. 2003. Linee introduttive del Rapporto 2003 sull'economia del Mezzogiorno. *Rivista economica del Mezzogiorno*. 3, s. 663–693. ISSN: 1120-9534
- TIETZE, M. 2004. Demografická situace v zemích po demografické revoluci. *Demografie*. 54, 4, s. 237–241. ISSN 0011-8265
- VAN DE KAA, D. 1987. Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*. 42, 1, 1-59. PMID 1226-8395
- VAN BAVEL, J.; REHER, D. 2013. The Baby Boom and Its Causes: What We Know and What We Need to Know. *Population and Development Review*, 39, 2, s. 257-288. ISSN-0098 7921
- VIGNOLI, D.; SALVINI, S. 2014. Religion and union formation in Italy: Catholic precepts, social pressure, and tradition. *Demographic Research*, 31, s. 1079–1106. ISSN 1435-9871

SEZNAM DATOVÝCH ZDROJŮ

- ISTAT. 2019. *Populations and Households: Inter censuses population* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1,POP,1.0/POP_INTCENSPOP>
- ISTAT. 2022a. *Populations and Households: Fertility* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <<https://demo.istat.it/app/?i=FE1&l=en>>
- ISTAT. 2022b. *Populations and Households: Mortality* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1,POP,1.0/POP_MORTALITY>
- ISTAT. 2022c. *Populations and Households: Demographic projections* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1,POP,1.0/POP_DEMOPROJ/DCIS_PREVDEMI>
- ISTAT. 2023a. *Territorial features: Total area* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1,Z0930TER,1.0/DCCV_CARGEOMOR_ST_COM>
- ISTAT. 2023b. *Populations and Households: Population* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/it/dw/categories/IT1,POP,1.0/POP_POPULATION/DCIS_POPRES1>
- ISTAT. 2023c. *Populations and Households: Foreigners and Immigrants* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1,POP,1.0/POP_FOREIGNIM>
- ISTAT. 2023d. *Labour and wages: Labour offer* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1,Z0500LAB,1.0/LAB_OFFER>

- ISTAT. 2023e. *National accounts: Regional accounts* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: https://esploradati.istat.it/databrowser/#/en/dw/categories/IT1_DATAWAREHOUSE_1.0/UP_ACC_TERRIT>
- ISTAT. 2024. *Classificazione: Condici statistici delle unità amministrative territoriali: comuni, città metropolitane, province e regioni* [online]. Roma: Istituto nazionale di statistica [cit. 2024-3-16]. Dostupné z: <https://www.istat.it/it/archivio/6789>>
- EUROSTAT. 2021. *NUTS: Nomenclature of Territorial Units for Statistics* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/overview>>
- UROSTAT. 2022b. *Regions in Europe: 2022 interactive edition* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/regions/#total-population>>
- EUROSTAT. 2022c. *Living conditions statistics at regional level* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_statistics_at_regional_level#People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion>
- EUROSTAT. 2023. *Population on 1 January* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00001/default/table?lang=en&category=t_demo.t_demo_pop>
- EUROSTAT. 2022a. *Life expectancy at birth by sex* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00205/default/table?lang=en&category=t_demo.t_demo_mor>
- EUROSTAT. 2022d. *Fertility indicators* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/demo_find?category=demo.demo_fer>

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Itálie, základní demografické charakteristiky, 1960, 1980, 2000, 2020	65
Příloha 2 – Populační charakteristiky regionů NUTS 2, 2022.....	66
Příloha 3 – Socioekonomické charakteristiky regionů NUTS 2, 2022.....	67
Příloha 4 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 1, 1990–1992	68
Příloha 5 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 1, 2020–2022	68
Příloha 6 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–2022	69
Příloha 7 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–2022	69
Příloha 8 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–2022	70
Příloha 9 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–2022.....	70
Příloha 10 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–2022.....	71
Příloha 11 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–2022	71
Příloha 12 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–2022.....	72
Příloha 13 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–2022	72
Příloha 14 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–2022	73
Příloha 15 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–2022	73
Příloha 16 – Názvosloví regionů NUTS 1 a NUTS 2	74
Příloha 17 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022	74
Příloha 18 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022	75

Příloha 19 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–1992 a 2020–2022.....	75
Příloha 20 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022.....	75
Příloha 21 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022.....	75

Příloha 1 – Itálie, základní demografické charakteristiky, 1960, 1980, 2000, 2020

	Počet obyvatel k 1.1. (v mil.)	Podíl obyvatel dle věku (v %)			Úhrnná plodnost	Naděje dožití při narození (v letech)	
		0–14	15–64	65+		Muži	Ženy
1960	50,02*	24,7*	66,0*	9,3*	2,40	–	–
1980	56,38*	22,6*	64,3*	13,1*	1,68	70,49	77,23
2000	59,92*	14,3*	67,6*	18,1*	1,25	76,48	82,32
2020	59,64	13,0	63,8	23,2	1,24	79,80	84,47

* Odhadovaná data

– Data nejsou k dispozici

Zdroj: ISTAT, 2019; 2022a; 2022b; 2023b, vlastní zpracování

Příloha 2 – Populační charakteristiky regionů NUTS 2, 2022

	Počet obyvatel k 1.1. (v mil.)	Rozloha (v km ²)	Hustota zalidnění (obyvatel/km ²)	Neděže dožití při narození (obě pohlaví, v letech)
Itálie	59,03	302 068	195,42	82,64
Severozápadní Itálie (ITC)				
Piemonte	4,26	25 387	167,66	82,47
Valle d'Aosta	0,12	3 261	37,83	82,32
Liguria	1,51	5 416	278,65	82,49
Lombardia	9,94	23 863	416,67	83,18
Severovýchodní Itálie (ITD)				
Trentino-Alto Adige	1,07	13 605	78,91	83,79
Veneto	4,85	18 345	264,25	83,37
Friuli Venezia Giulia	1,19	7 932	150,60	82,95
Emilia Romagna	4,43	22 501	196,67	83,26
Centrální Itálie (ITE)				
Toscana	3,66	22 987	159,36	83,30
Umbria	0,86	8 464	101,46	83,27
Marche	1,49	9 344	159,15	83,27
Lazio	5,71	17 232	331,65	82,87
Jižní Itálie (ITF)				
Abruzzo	1,28	10 831	117,80	82,58
Molise	0,29	4 460	65,50	81,94
Campania	5,62	13 671	411,42	81,02
Puglia	3,92	19 541	200,76	82,58
Basilicata	0,54	10 073	53,72	82,07
Calabria	1,86	15 222	121,90	81,67
Ostrovní Itálie (ITG)				
Sicilia	4,83	25 833	187,10	81,36
Sardegna	1,59	24 099	65,87	82,02

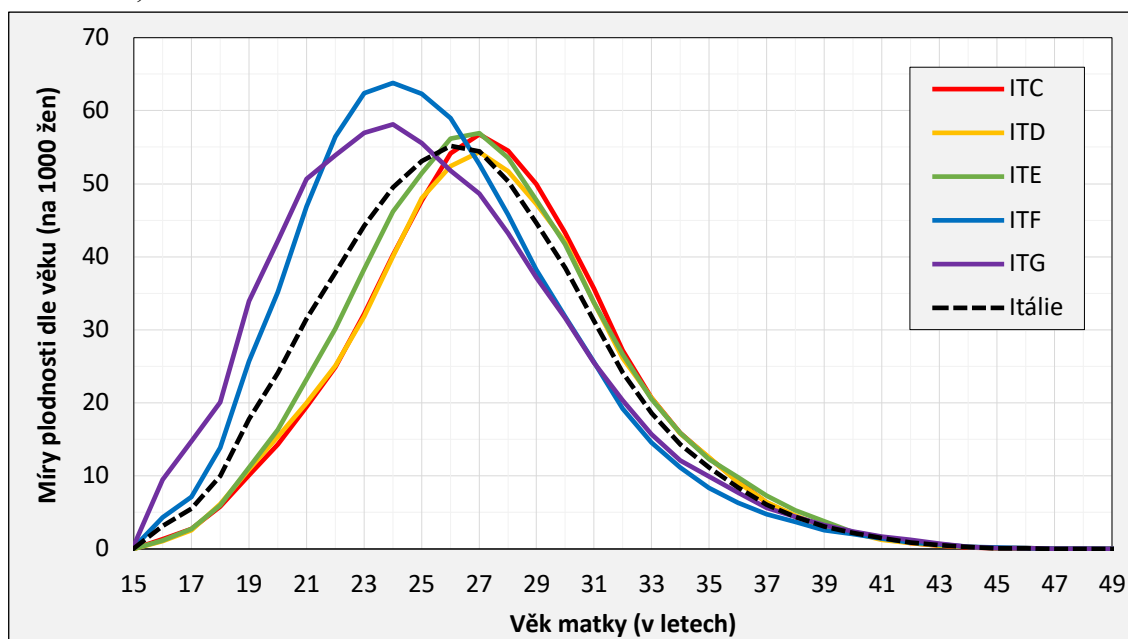
Zdroj: ISTAT, 2022b; 2023a; 2023b, vlastní zpracování

Příloha 3 – Socioekonomické charakteristiky regionů NUTS 2, 2022

	Podíl cizinců v populaci (v %)	Míra nezaměstnanosti ve věku 25–34 let (v %)	GDP na obyvatele (v EUR)
Itálie	8,52	11,42	32 984
Severozápadní Itálie (ITC)			
Piemonte	9,66	9,32	34 387
Valle d'Aosta	6,56	6,07	43 689
Liguria	9,64	9,67	35 756
Lombardia	11,62	5,83	44 408
Severovýchodní Itálie (ITD)			
Trentino Alto Adige	9,07	3,65	49 330
Veneto	10,17	4,98	37 238
Friuli Venezia Giulia	9,47	6,20	36 033
Emilia Romagna	12,42	6,33	40 033
Centrální Itálie (ITE)			
Toscana	11,10	7,39	35 075
Umbria	10,44	12,38	28 203
Marche	8,53	6,69	30 751
Lazio	10,82	11,46	37 181
Jižní Itálie (ITF)			
Abruzzo	6,35	13,56	27 023
Molise	3,92	18,47	24 497
Campania	4,27	23,43	21 241
Puglia	3,45	19,14	21 589
Basilicata	4,10	13,46	27 751
Calabria	5,03	21,45	19 418
Ostrovní Itálie (ITG)			
Sicilia	3,82	24,09	20 088
Sardegna	3,05	18,63	23 733

Zdroj: ISTAT, 2023c; 2023d; 2023e, vlastní zpracování

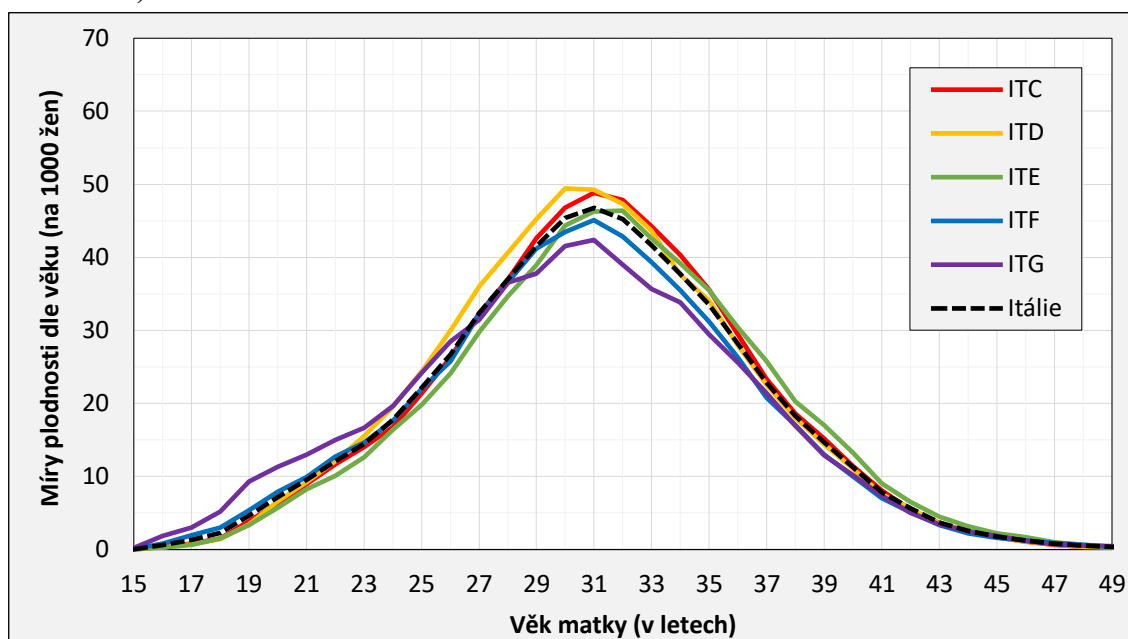
Příloha 4 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 1, 1990–1992

Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

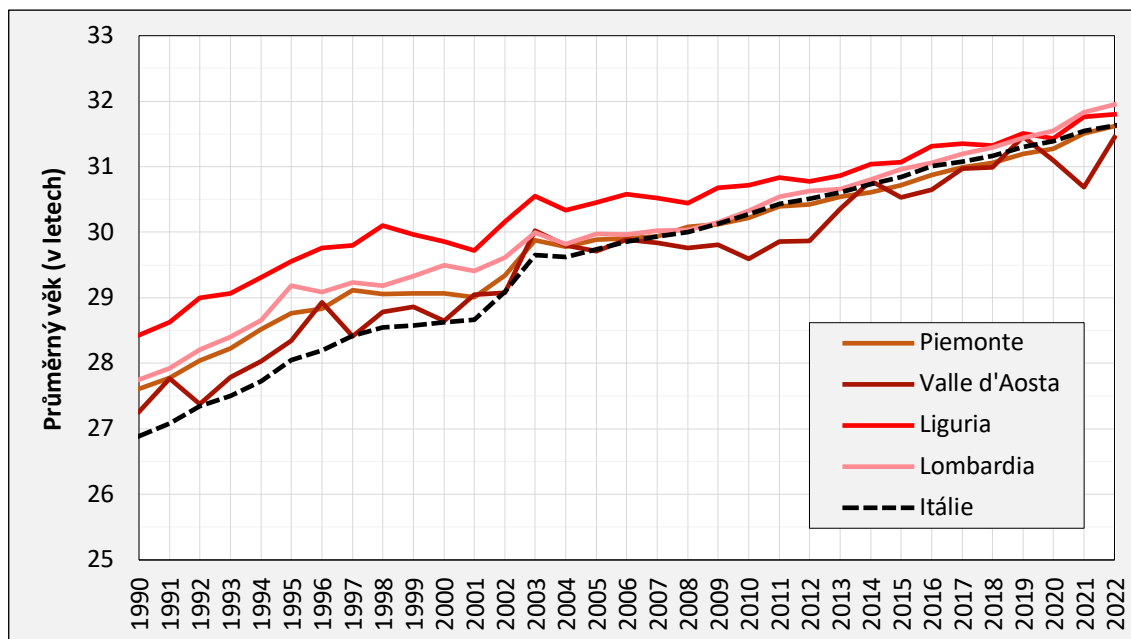
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 5 – Věkově specifické míry plodnosti dle věku matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 1, 2020–2022

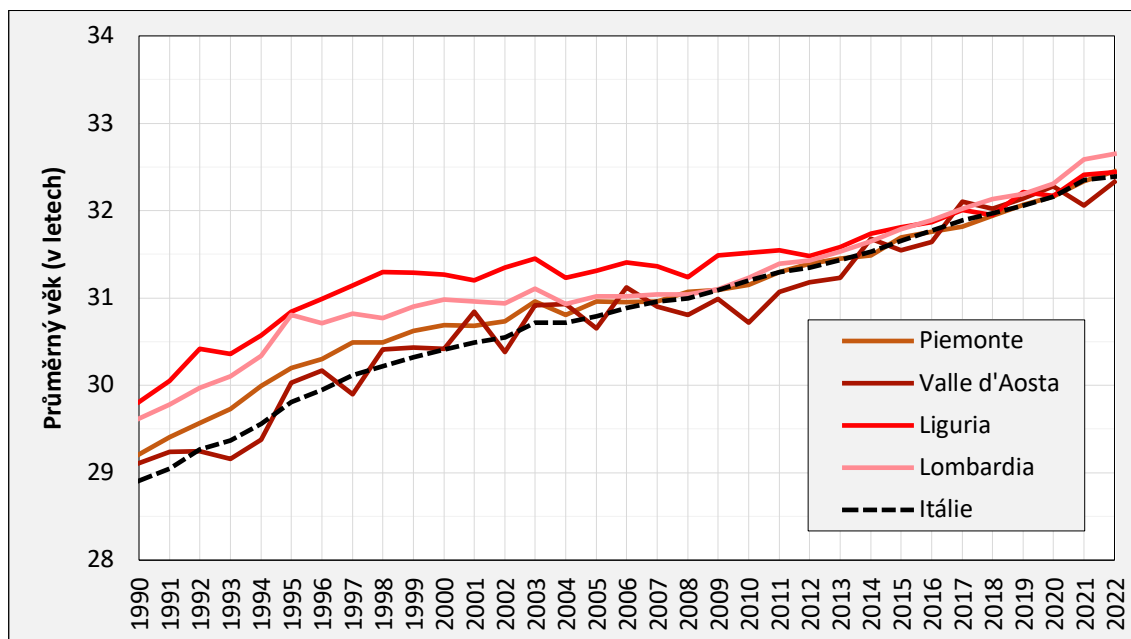

Poznámka: Severozápadní Itálie (ITC), Severovýchodní Itálie (ITD), Centrální Itálie (ITE), Jižní Itálie (ITF), Ostrovní Itálie (ITG)

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

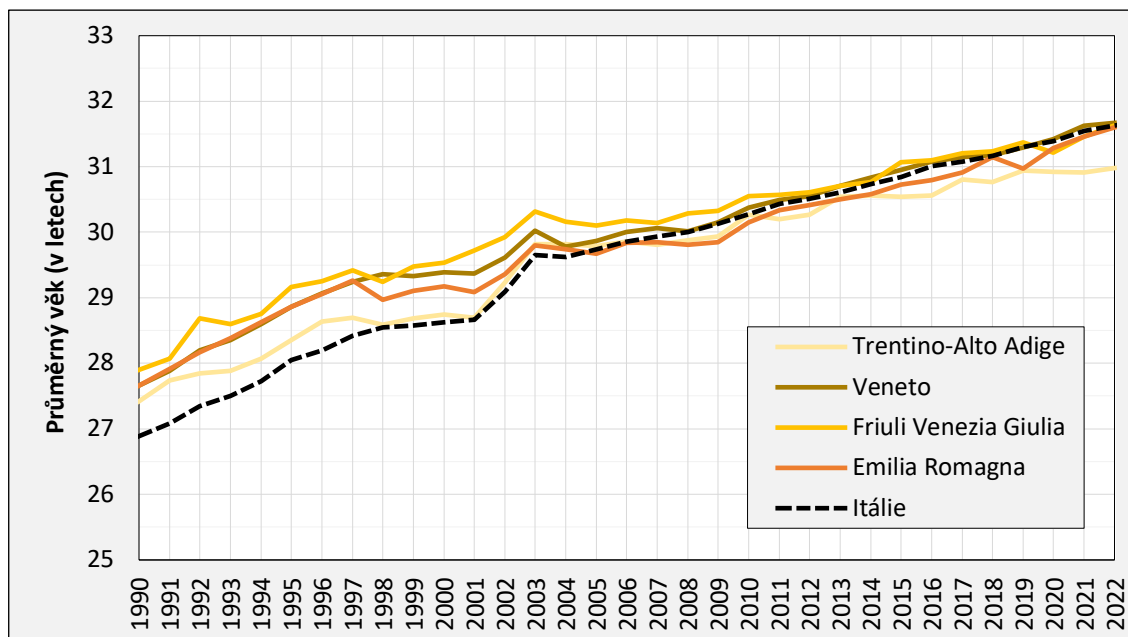
Příloha 6 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 7 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–2022

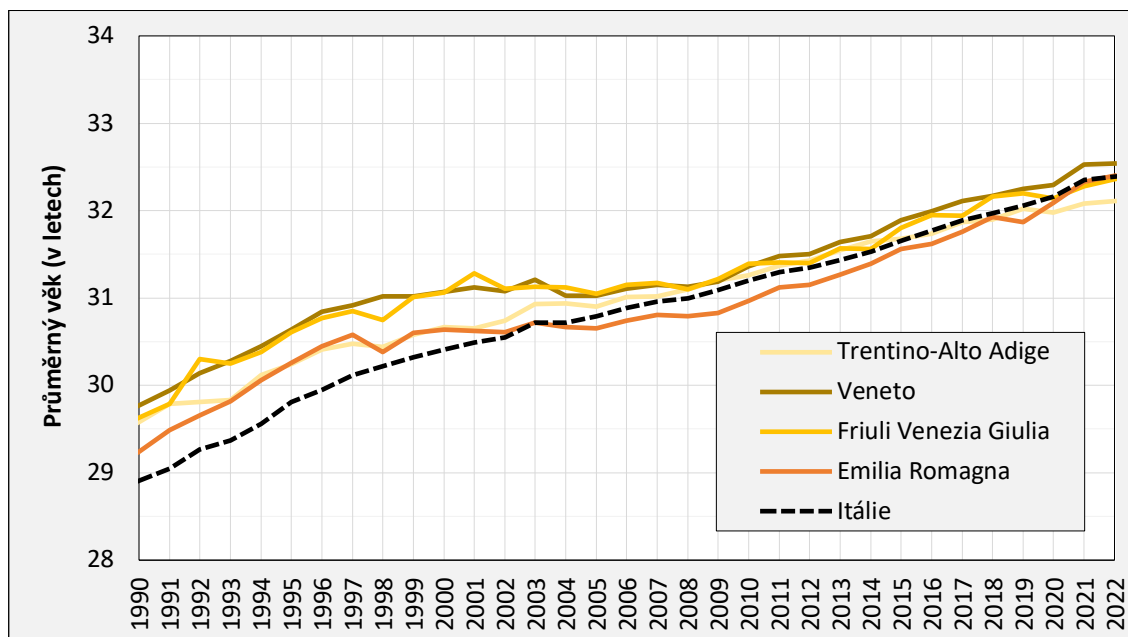
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 8 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–2022

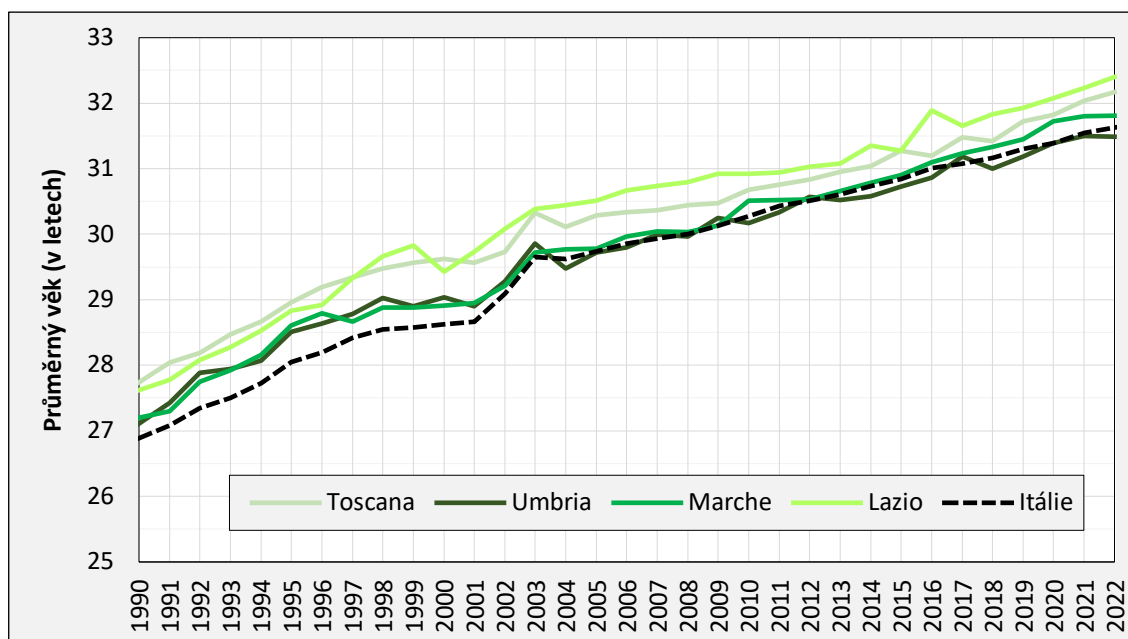

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

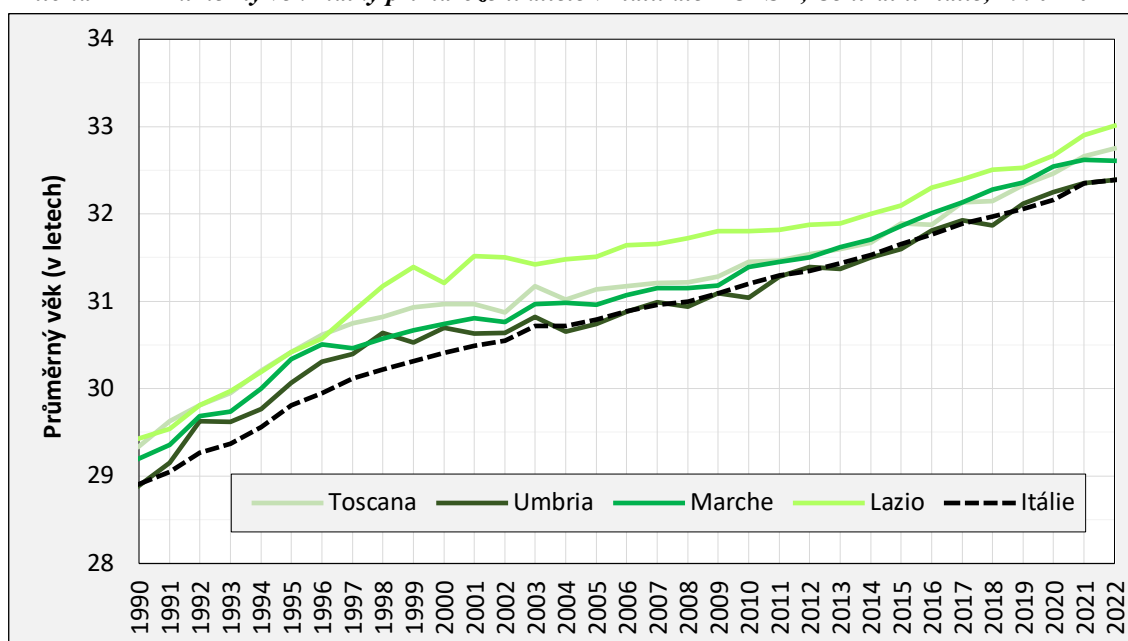
Příloha 9 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–2022

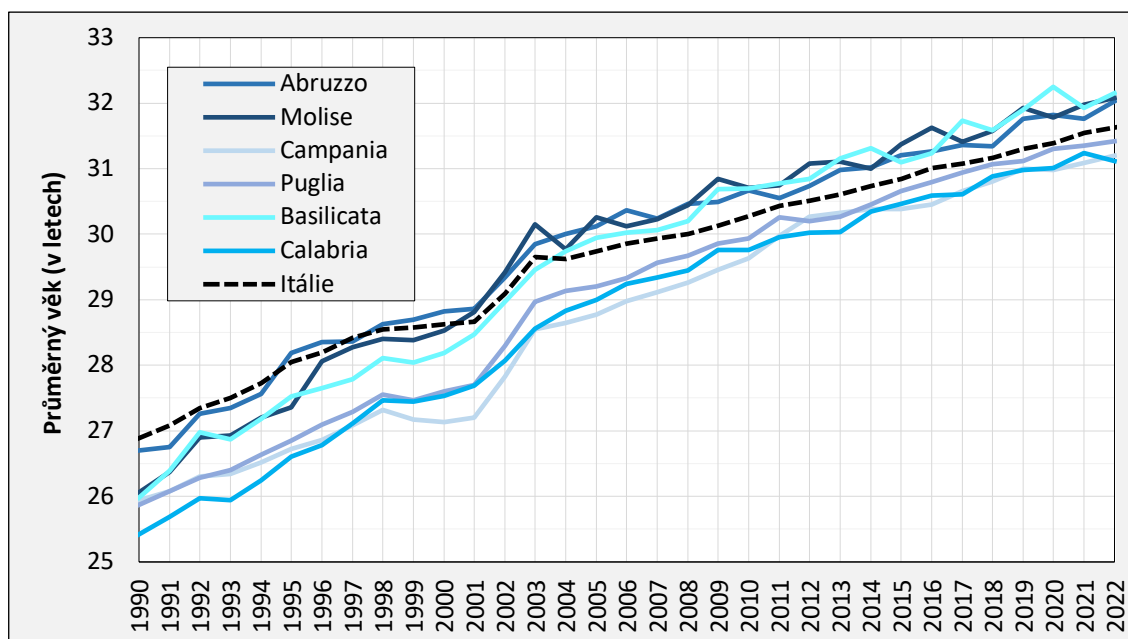
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 10 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–2022

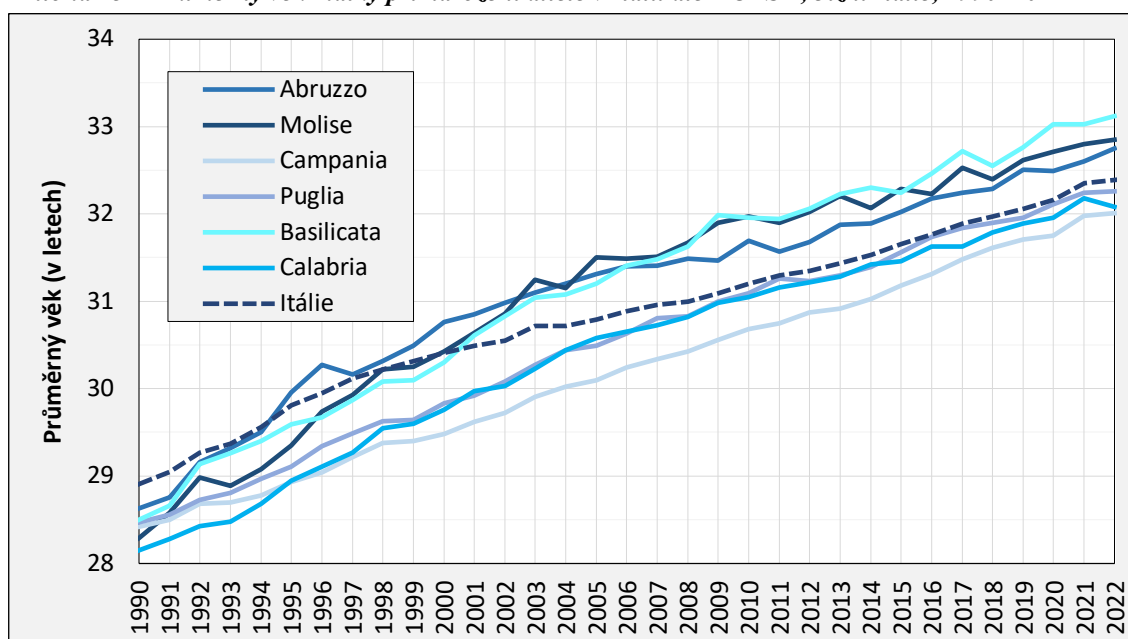
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 11 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–2022

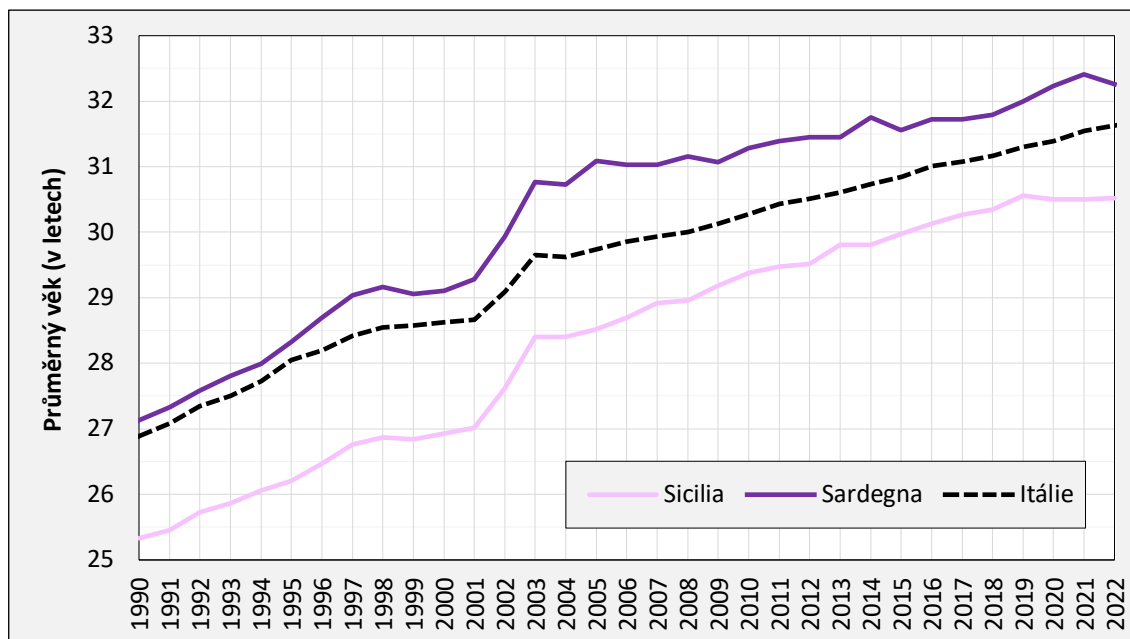
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 12 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–2022

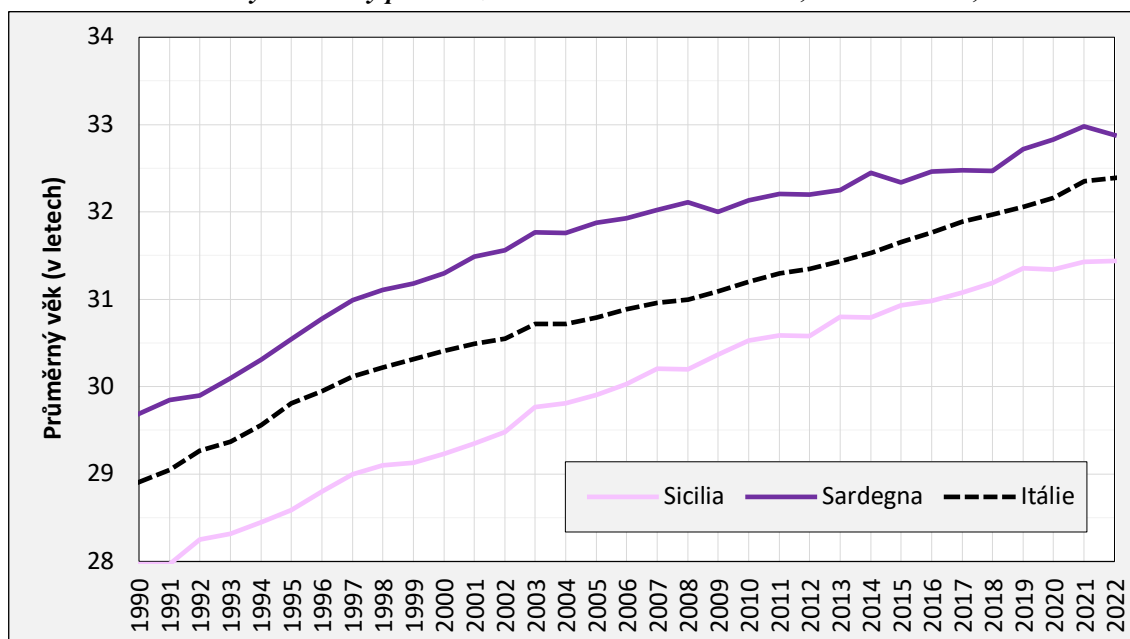
Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 13 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 14 – Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v Itálii dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 15 – Průměrný věk matky při narození dítěte v Itálii dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–2022

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 16 – Názvosloví regionů NUTS 1 a NUTS 2

Český název	Italský název	Klasifikace NUTS 1	Český název NUTS 2	Italský název NUTS 2
Sever		Nord		
Severozápadní Itálie	Nord-ovest	ITC	Piemont Údolí Aosty Ligure Lombardie	Piemonte Valle d'Aosta Liguria Lombardia
Severovýchodní Itálie	Nord-est	ITD	Tridentsko-Horní Adiže Benátsko Furlansko-Julské Benátsko Emilia Romagna	Trentino-Alto Adige Veneto Friuli Venezia Giulia Emilia Romagna
Centrální Itálie	Centro	ITE	Toskánsko Umbrie Marche Lazio	Toscana Umbria Marche Lazio
Jih		Mezzogiorno		
Jižní Itálie	Sud	ITF	Abruzzo Molise Kampánie Apulie Basilicata Kalábrie	Abruzzo Molise Campania Puglia Basilicata Calabria
Ostrovní Itálie	Isole	ITG	Sicílie Sardinie	Sicilia Sardegna

Zdroj: ISTAT, 2023a; ČSÚ, 2014a, vlastní zpracování

Příloha 17 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severozápadní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Piemonte	24,9	11,9	13,2	31,3
Valle d'Aosta	28,6	10,7	13,8	29,8
Liguria	19,9	12,8	15,9	32,0
Lombardia	21,9	11,8	14,7	33,1

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování

Příloha 18 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Severovýchodní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Trentino-Alto Adige	24,2	11,9	15,6	28,7
Veneto	21,1	11,1	15,7	32,0
Friuli Venezia Giulia	21,4	12,6	15,4	31,1
Emilia Romagna	25,1	12,9	14,0	31,5

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování**Příloha 19 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Centrální Itálie, 1990–1992 a 2020–2022**

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Toscana	23,8	11,8	14,3	34,2
Umbria	26,6	12,6	12,6	31,9
Marche	24,4	11,0	13,1	33,5
Lazio	24,8	10,9	15,0	35,9

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování**Příloha 20 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Jižní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022**

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Abruzzo	29,9	12,3	11,5	34,6
Molise	33,2	11,3	11,4	35,7
Campania	34,6	14,6	12,3	29,4
Puglia	33,4	13,7	12,4	31,8
Basilicata	32,1	10,2	12,2	37,2
Calabria	37,6	13,7	12,2	30,7

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování**Příloha 21 – Podíl plodnosti matek ve věku do 25 let a od 35 let dle NUTS 2, Ostrovní Itálie, 1990–1992 a 2020–2022**

Region	Podíl plodnosti do 25 let (v %)		Podíl plodnosti od 35 let (v %)	
	1990–1992	2020–2022	1990–1992	2020–2022
Sicilia	38,5	18,0	11,9	27,9
Sardegna	37,6	13,7	12,2	30,7

Zdroj: ISTAT, 2022a, vlastní zpracování